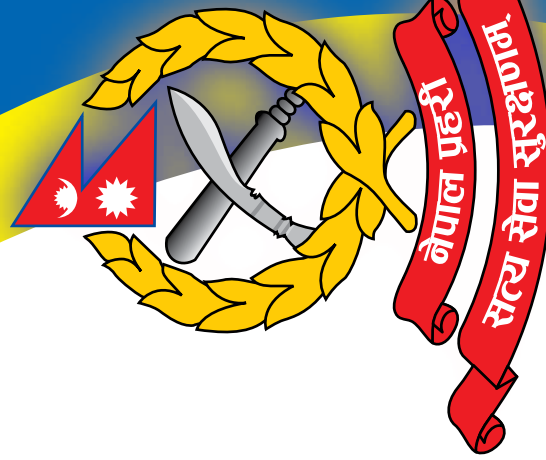

हर प्रहर, गाउँ र नगरी!
टोल टोलमा नेपाल प्रहरी !!

समुदाय-प्रहरी साभकेदारी

शान्तिपूर्ण एवं सुरक्षित समाजका लागि

Community-Police Partnership

for Peaceful & Secure Society

नेपाल प्रहरी

स्थानीय तह

समुदाय

सामाजिक संस्था

विद्यालय

nepalpolice.gov.np

/NepalPolicePHQ

/NepalPoliceHQ

/nepalpolice

CID Magazine - a magazine of Nepal Police | Annual Publication 2076

CID

a magazine of Nepal Police | Annual Publication 2076

Police Headquarters
Operations & Crime Investigation Department
Naxal, Kathamndu, Nepal

“ पिडितलाई न्याय,
अपराधीलाई सजाय
र
आम नागरीकलाई
सुरक्षाको भरोसा ”

प्रहरी महानिरीक्षकका सांगठनिक प्राथमिकताहरू

१	प्रहरी संगठनको संघीय संरचनामा सहज तथा औचित्यपूर्ण व्यवस्थापन	संगठित अपराध, जघन्य अपराध, महिला तथा बालबालिकामाथिको अमानवीय कार्यप्रति कानूनी कठोरता	२
३	विधिको शासन सुनिश्चितताका लागि फौजदारी अपराध संहिताको कार्यान्वयनमा वस्तुनिष्ठ आधार निर्माण	मानव अधिकारको प्रवर्द्धन तथा जोखिममा रहेका वर्गहरूलाई विशेष कानूनी संरक्षण	४
५	प्रहरी कर्मचारीहरूको व्यावसायिकता, पारदर्शिता र निष्ठामा उत्कृष्टता	नेपाल सरकारप्रति प्रतिबद्ध एवं नागरिक मैत्री प्रहरीको रूपमा छवि विस्तारमा तीव्रता	६
७	सांगठनिक सुदृढीकरण, आन्तरिक शुद्धिकरण र भ्रष्टाचारमाथि शून्य सहनशीलता	विशेष प्रशिक्षणद्वारा आत्मबलयुक्त, निर्भीक तथा प्रविधियुक्त प्रहरी मानवस्रोतको विकास	८
९	प्रहरी कर्मचारीहरूको वृत्ति विकासमा सबलता र स्रोत साधनको चुस्त व्यवस्थापन	प्रहरी कर्मचारीहरूको मनोबलमा उल्लेखनीय स्तरोन्नति र प्रहरी संगठनलाई 'नमूना संगठन' र 'सुशासनको पहरेदार' मा रूपान्तरण	१०

CID

CID MAGAZINE 2076 | ANNUAL PUBLICATION

प्रहरी महानिरीक्षक सर्वेन्द्र खनाल

Inspector General of Police Sarbendra Khanal

(Chief of Nepal Police)

29 July 2019

Felicitations

As a Chief of Nepal Police, I feel proud and extremely pleased to send my message on the occasion of annual CID Magazine publication. I am sure, it has been no easy task. And at the outset I must congratulate those deeply involved and dedicated to turn into reality. In particular, I would like to remind there is often a clear trend towards people seeking immediate investigation results, to cater people's expectation we need to value component of (Crime Action Plan) CAP process. For those professional with investigation zeal to materialize the embedded process CAP is a framework and appropriate path of investigation.

We should take on weakness and transform into organizational strength, I firmly believe this will keep going in future for positive results, which results in wonderful recognition of meritorious crime investigation. Dedication, enthusiasm and professional insights are required competencies for investigation. Nepal police is equally putting efforts to promote rule of law, maintain order in society while being transformed to federal set up as per the Nepal's constitution.

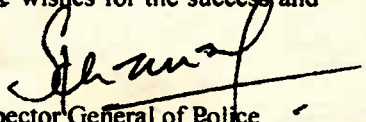
New crime trends are not a new surprise for us to evaluate, it is right from the beginning when we started off breaking news of new findings and new confiscations and new arrests, I admire the vigor in Nepal police that had and will continue the break through steps in crime investigation as CAP commitments. Recently the establishments of two specialized bureaus viz Human Trafficking Investigation Bureau and Central Cyber Bureau signifies the importance, prioritization of Nepal Police organization in order to combat transnational & organized crimes. The sole aim is to shift Nepal Police more towards responsible & quality service delivery taking into consideration of the utmost satisfaction of people.

Nepal Police aims at achievements and making credible service, obviously to obtain this effective, vibrant approach must be in place. I understand hard work and dedication lead to destination no matter how big a problem may be; a dedicated leadership will always stand out. Proactive measures such a novel concept of 'Community Police Partnership' (CPP) has extended knowledge of general public about crime prevention; and community outreach program has surged more than 5 million as of now.

The success of CPP is yet another milestone in our library. We will continue to attain new height with team spirit, equal understanding and selflessness for organizational accomplishments. As such, the continuation of the print of this nature will celebrate and share the true story for the readers and well-wishers. Investigation with compassion and kindness to bring peace in society to the lives of all victims of crime will set new discourse eventually. At times numerous CAP activities pertaining to the achievement of Nepal police constitute and maintain a new vibe even at difficult situation. I wish the publication and contents be unchallenged and maintain success calendar continuously and consistently.

Undoubtedly It is important therefore to support the spirit in favor of organization, who live in thirst of investigation will find these efforts very rewarding to be able to confront with our realities. On this momentous occasion of the new print, let me offer my warmest and sincere wishes for the success and its sustenance.

Thank you and Jay Nepal,

Inspector General of Police
Sarbendra Khanal

पोष्ट बक्स नं. ४०७, कार्यालय: ९७७-१-४४१ २७३७, ४४१ २४३२, फ्याक्स: ९७७-१-४४१५५९३

ईमेल: sarbendra@nepalpolice.gov.np/phqigs@nepalpolice.gov.np, वेबसाइट: https://www.nepalpolice.gov.np,

प्रहरी प्रधान कार्यालय, नक्साल, काठमाडौं ।

सर्वेन्द्र खनाल
S. KHANAL

Message from the **Chief of Operations & Crime Investigation Department**

Operations and Crime Investigation Department is publishing its yearly CID Magazine, 2076. It will serve as a platform to showcase the important developments that have taken place in the field of crime investigation, the many activities that have taken place, in the field of investigation, prosecution, medico legal expertise, as well as the challenges being faced by our institution during the previous year.

Nepal Police is now in the cusp of change, a new National Criminal Code and the National Criminal Procedure Code has come into force displacing then Muluki Ain, its effective operation and implementation has been one of the major points of focus of our organization in effectively bringing about the criminal justice system uptodate with modern practices and societal needs.

The Operations and Crime Investigation Department has also focused its efforts and energy on meeting the challenges due to new types of crimes and need for modernization of the policing system. Recently established Human Trafficking Investigation Bureau, Central Cyber Bureau are some of the specialized investigative units which have come up and manning them and providing the right mix of training and experienced personnel for their effective day to day operation has been a challenge which Nepal Police is dealing with at present. Expanding the access to and capacity of Data Centers, enhancing Digital Forensic Lab and expanding capacity of Central Police Forensic Lab are also highlights of the year gone by. Digital sketch software, online police verification systems are some of the ongoing projects which will help to increase the efficiency of Nepal Police going forward. A more effective interaction with the community through Community Police Partnership programs will help to embed the concept of the rule of law in the society which is just now coming out of the shadow of the insurgency. The most daunting challenge ahead might be the allocation of resources as we move forward to a federal system of policing. Yet Nepal Police is preparing and has the will to follow the constitution and the laws of the land and will, I am sure, maintain its status as the foremost investigative organization of Nepal.

I look forward to showcasing our activities from the past year and the way forward.

Thule Rai

Additional Inspector General of Police

Message from the **CID Chief**

Respected Readers

Jay Nepal, Satya Sewa Surakshanam !

We are delighted to bring this annual issue of CID Magazine 2076 to all our beloved readers. I believe this magazine can deliver the same rational, rich understanding and information of crime story, counter measures, technology, analytical crime statistics and other aspects of investigation and policing that has been articulated and put forward. CID Magazine is the embodiment of practical journey of our fellow investigation officers during their years of policing and information relating to crime investigation activities and has over the years become an integral part of Nepal Police.

Nepal Police strives for preserving quality lives of people by thoroughly investigating criminal cases, seeking thoughtful solutions to crime and security issues and foster sense of security and confidence among the people. To fulfill this purpose police personnel are committed to serve with high standard of professionalism, passion, integrity, team work, accountability, ethics and honesty. CID Magazine reflects the efforts in diverse field of crime investigation carried on by Nepal Police. You will also enjoy reading about our specialized services, investigation management and current crime trends also.

Details of activities blended with pictures, facts and figures will satisfy your quest to learn about the interesting and challenging job of crime investigation. I am certain, going through this volume will also help reader understand his/her own responsibility as citizens of our society and voluntarily work towards crime prevention and result oriented investigations.

Let us join our hands together to make our society safer and crime free.

Let us uphold rule of law.

DIGP Pitambar Adhikari

Chief : Editorial Team

Operations and Crime Investigation Department

Vision

Better and safer society with effective and efficient crime prevention and investigation.

CRIME SCENE DO NOT CROSS

Goal

To develop robust evidence based crime prevention and investigation procedure through the incorporation of intelligence and modern technology

Editorial Team

From Right to Left

1. *Insp. Kamal Bajagai*
2. *Dy.S.P. Pravin Dhital*
3. *S.P. Shiddhi Bikram Shah*
4. *S.S.P. Dibesh Lohani*

5. *D.I.G.P. Pitambar Adhikari*
6. *S.S.P. Bhim Prasad Dhakal*
7. *S.P. Jeevan Kumar Shrestha*
8. *Dy.S.P. Gaju Siddhi Bajracharya*
9. *A.S.I. Ram Krishna Adhikari*

Operations & Crime Investigation Department (Crime Investigation)

"Together Everyone Achieve More (TEAM)"

From Right to Left

Front Line : SP Jeevan Kumar Shrestha, SP Shiddhi Bikram Shaha, SSP Bhim Prasad Dhakal, AIGP Thule Rai, DIGP Pitambar Adhikari, SSP Dilip Bahadur Basnet, SP Rabin Basnyat, SP Surendra Bahadur Gurung

Mid Line : DySP Ganesh Bahadur Shrestha, DySP Dadhiram Neupane, DySP Kishor Kumar Shrestha, DySP Subash Khadka, DySP Hari Bahadur Oli, DySP Keshab Kumar Thebe, DySP Pravin Dhital, DySP Bhim Kiran Bogati, DySP Bishwa Raj Khadka, DySP Shyam Kumar Mandal

Back Line : Insp Prakash Shrestha, Insp Madan K.C, Insp Ain Bahadur Malla, Insp Kamal Bajagai, Insp Upendra Kharel, Insp Guna Raj Budhathoki, Insp Bidhya Laxmi Shrestha, Insp Chanchala Shrestha, Insp Laxmi Khadka, Insp Dudhi Maya Lama, Insp Mukesh Tiwari

Contents

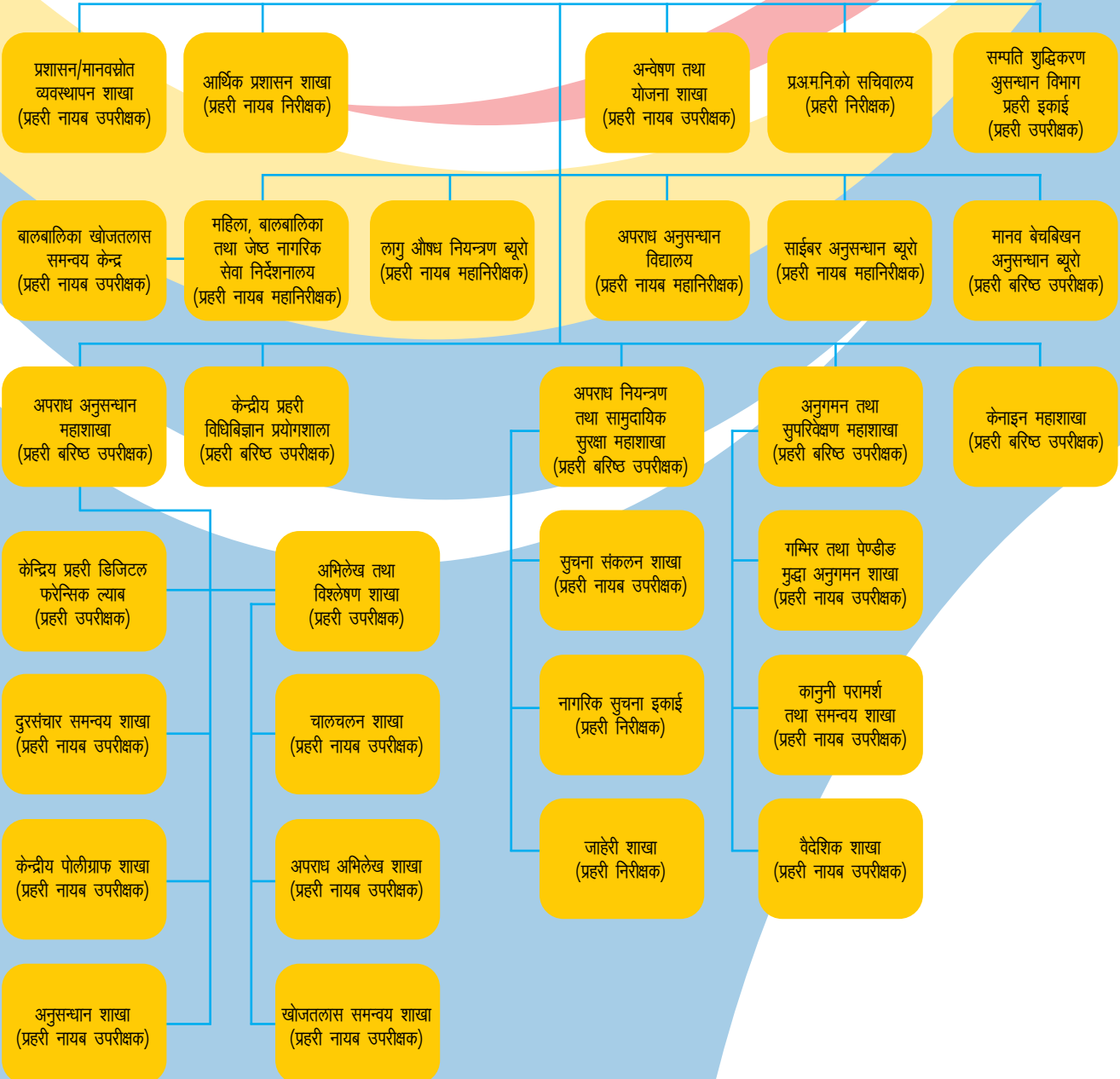
CID Overview	1
CID Highlights	7
Crime facts & figures	11
Specialized Services	22
Perspectives	38
Best Investigator	92
Success Stories	94
Public Voice	104

विभागीय स्वरूप (Organogram)

नेपाल सरकार
गृह मन्त्रालय
प्रहरी प्रधान कार्यालय
कार्य एवं अपराध अनुसन्धान विभाग

अपराध अनुसन्धान तर्फ

CID Overview

POLICE LINE

CID Objectives

- To facilitate crime investigation units with better resources.
- To formulate central policy for crime prevention and investigation.
- To issue crime investigation policy directions and ensure the implementation of policies at all levels of investigative units and investigators.
- To coordinate with the bodies of criminal justice system vis-à-vis national and international crime control agencies.
- To ensure the best performance of INTERPOL related activities, including maintenance and exchange of criminal records at international level.
- To perform human resource management activities including efficient deployment and appraisal of the crime investigation officers.
- To develop human resource plan, conduct training programs and need analysis while identifying the areas of required skilled human resource and manage training programs.
- To maintain a central database of all criminal cases, correlate with other agencies at national and international level by analyzing and formulating future plans and policies.
- To investigate heinous crimes that affect more than one state and district areas of geographical boundaries, and facilitate inter-sectoral cooperation and coordination.
- To investigate unresolved case by the subordinate units.
- To investigate cases that fall under the jurisdiction of the central level.
- To implement various programs to enhance effectiveness of rescue activities of the victim as well as arrange for public information sharing or information flow about crime situation, investigation provision etc.
- To arrange for appropriate scientific and other resources including essential tools needed for crime investigation at national, state and district levels.
- To help and implement Community Policing effectively.

Nepal Police Police Headquarters

74
District Police
Offices

106
Area Police
Offices

2
Bureaus:
NCB, CIB

18
Metropolitan
Police Circles

7
Ward Police
Offices

3
Metropolitan
Police Ranges

210
Police units are authorized to
file criminal charges

Historical Background

Crime investigation was institutionalized in Nepal with the establishment of the Criminal Intelligence Bureau in 2008 BS (1952 AD). The Police Act, 2012 BS, envisions the Nepal Police as a professional and effective mechanism for preventing crime and investigating criminal offences, defining police role as an instrument to prevent and investigate crime and maintain law and order. Although as an institution, Crime Investigation Department was named in 2022 BS, its present form as a department was only initiated in 2049 BS. Application of forensics in evidence examination began in

2017 BS, while the use of canines in crime investigation began in 2026 BS, both of which are landmarks in the development of crime investigation institutions in Nepal.

The Police Act 2012 BS (1955 AD), has entrusted Nepal Police with two major responsibilities : make it a capable instrument for preventing and investigating crime and maintain law and order. Maintaining law and order is a shared responsibility with other stakeholders, but crime investigation undoubtedly remains the sole responsibility of Nepal Police.

Ever since the establishment of the Central Intelligence Bureau in 2008 BS (1952 AD), Crime Investigation Department (CID) has been working as a pivotal body for directing, supervising, monitoring, controlling, coordinating and supporting to reassure the community of safety and security by preventing and investigating crimes.

By making improvements in traditional working practices and patterns particularly in the prevention and investigation for crimes, CID steadfastly strives towards evidence

based crime investigation procedure through the incorporation of intelligence and scientific technology.

Recognizing the need, CID has been implementing an extensive Crime Action Plan (CAP) approved by the Government of Nepal since 2071 BS. The gradual implementation of CAP has been producing tangible results by enhancing the resources and capacity building for prevention and investigation of crimes.

CID Development Timeline

2008 AD

Establishment of Women & Children Service Directorate

1992 AD

- Establishment of Crime Investigation Department
- Establishment of Narcotics Drug Control Law Enforcement Unit (NDCLEO)

1975 AD

- Establishment of Basic functioning units for forensic
- Establishment of Dog Training School

1969 AD

Use of Canine in Investigation

1962 AD

Application of forensics fingerprint examination

1951 AD

Establishment of Central Intelligence Bureau

2014 AD

- Use of Polygraph examination
- DNA Profiling
- Three year Crime prevention and Investigation Action Plan

2014 AD

Three year Crime prevention and Investigation Action Plan

2015 AD

Establishment of Digital Forensics

2017 AD

- Establishment of Data Center
- Automated Fingerprint identification System(AFIS)

2017 AD

- Use of Mobile Forensic Van

2018 AD

- Establishment of Cyber Investigation Bureau
- Anti-Human Trafficking Bureau
- Central Dog Training School upgraded to Canine Division

2019 AD

Canine Division equipped with Fabricated Kennel fitted Van

CID Highlights

Empowering Investigations

Canine friendly K9 van purchased for the first time in the history of Nepal Police.

Canine Division has welcomed four special breeds (Belgian Shepherd) to its family of sniffers.

More on Page - 31

40 SOCO kit boxes (Basic Crime Scene Kit, Biological Evidence Collection Kit, fingerprint kit and camera) were added in the store of investigating units.

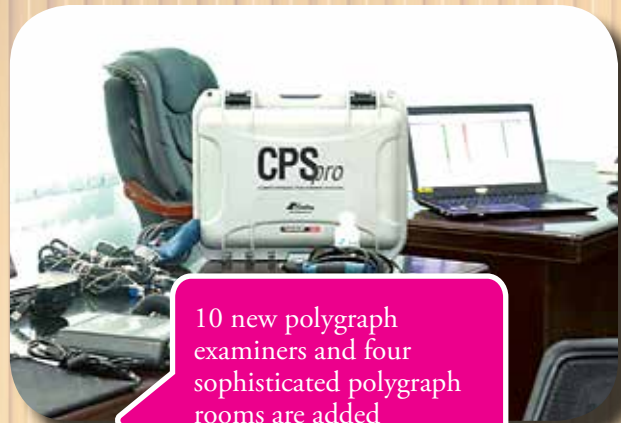

Telecom Coordination Cell (TCC) has processed 125199 telecom operational data working 24/7 throughout the year.

More on Page - 37

10 modern investigative interview rooms were built with all vital equipment refurbished. Which makes 32 in total.

10 new polygraph examiners and four sophisticated polygraph rooms are added to strengthen the investigative activities.

More on Page - 33

Dealing with special sector Crime

- on 29th Baisakh 2076, Cyber Bureau (CB) and Human Trafficking Investigation Bureau (HTIB) were inaugurated
- CCB started its operations to deal with emerging Cyber issues and HTIB became the latest specialized investigative unit to address human trafficking issues.

More on Page - 26

Capacitating Human Resource

- Specialized Training of different investigation sector have been endowed to 5061 police personnel, of which 101 were trained abroad.
- 232 personnel were trained to Deal Gender Based Violence and Counseling.

Enhancing Forensics Capabilities

- Central Police Forensics Science Lab (CPFSL) upgraded its capabilities by adding sophisticated multipurpose high capacity equipment such as Gas Chromatography Mass Spectrum (GCMS), and High Performance Thin-Layer Chromatography (HPTLC).
- Digital Forensics Lab (DFL) expanded its service by introducing new tool kit CCTV forensics, damaged hard drive forensics and Mobile device forensics toolkit and few others.

More on Page - 32

Judgement Execution

Nepal police arrested 2530 absconding criminals and made them appear before the court thereby recovering fine worth 40,70,97,051 Rupees and imprisonment of 2459 years, 3 months and 11 days in the fiscal year 2075/76 (2018/19).

Paradigm shift in community policing

- Memorandum of Understanding with the Local Levels as the Major Partners
- Formation of a nationwide partnership structure
- Wider community outreach

More on Page 40

Moving towards National Crime Information Center (NCIC)

- NCIC, an Electronic warehouse of Crime Data, introduces few more application software for exhibit tracking and Telecom operational data management system on its existing inventory (Crime Record System, Prisoner and visitors record system, Wanted/most wanted absconded software, Missing/Found person software, Unidentified dead bodies software and Loss and found properties software.
- Continual enhancement of Data Center, which houses NCIC by adding more computing and storage capabilities.
- Expansion of Automated Fingerprint Integrated System (AFIS) at 33 investigation units in intend to develop criminal fingerprint bank.
- 36718 case files (Misils) have been uploaded on Case File Digitization (CFD) Software system from 137 investigative police units since CAP lunched.

Major Events

- Second provincial conference of Government Attorneys and Police Investigator was organized in Kathmandu, Janakpur and Dhangadi in participation of Police investigators, Government Attorneys, forensics experts and medico legal officer representing all 7 provinces.
- One day workshop on Crime Action Plan (CAP) Review was held in Kathmandu with stakeholders in order to review and draw future plan.
- Joint Monitoring and evaluation exercise was conducted in 26 major Investigative unit of Nepal Police.

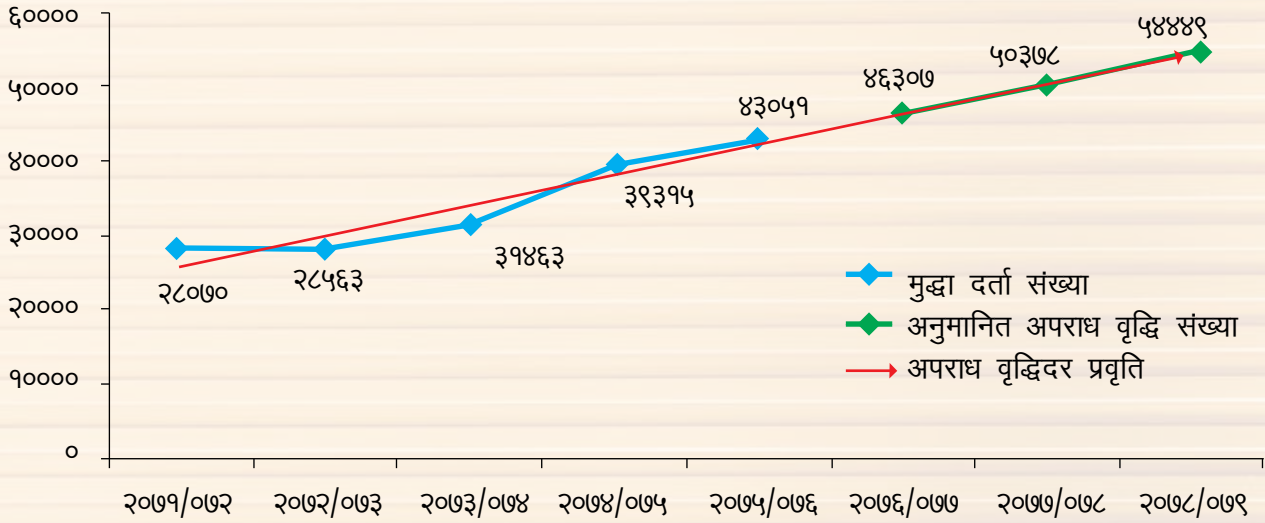
Crime facts & figures

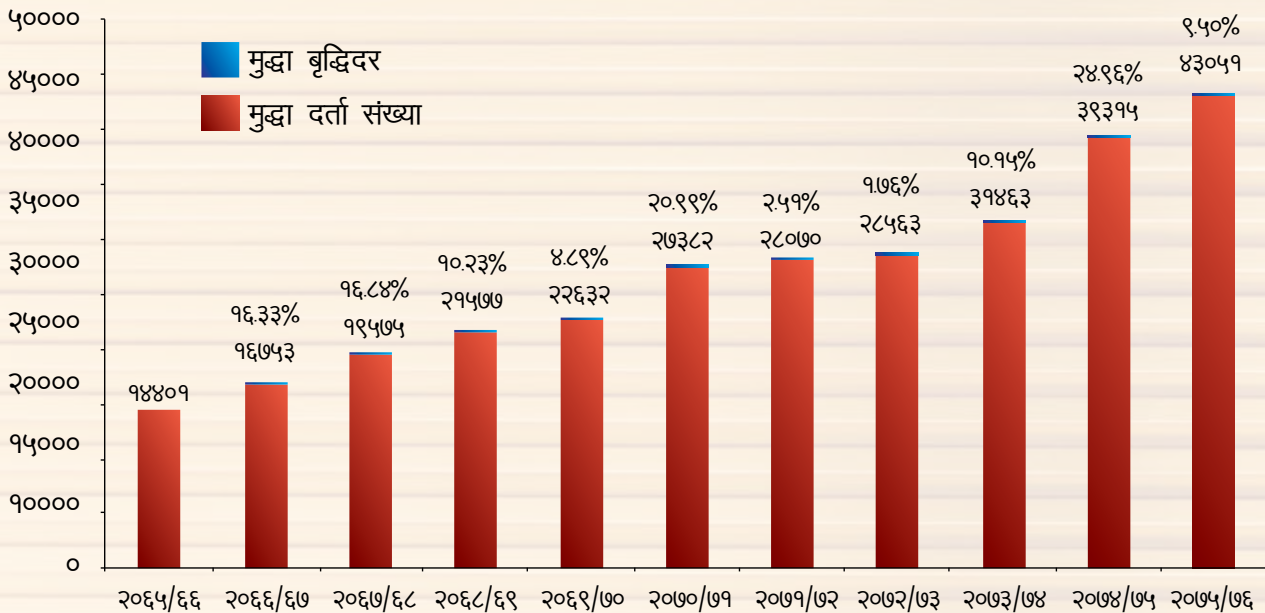
DATA CENTRE

Inaugurated by
Sarbendra Khasal
Inspector General of Police

विगत ५ आ.व. को अपराध बृद्धि प्रवृत्ति र आउँदो ३ वर्षको अनुमान

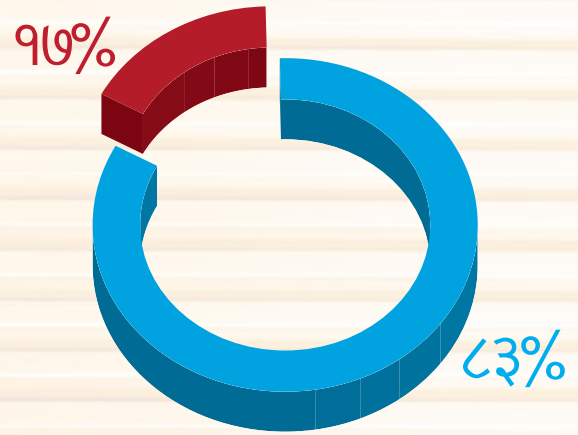
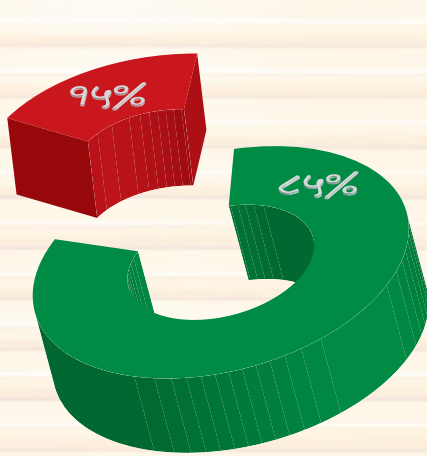
विगत १० आ.व. को अपराध तथ्यांक

विगत ३ आ.व. ०७३/०७४, ०७४/०७५, ०७५/०७६ मा भएको अपराध मुद्दा दर्ता संख्या तथा वृद्धिदरको तथ्यांक हेर्दा आ.व. ०७३/०७४ र ०७४/०७५ भन्दा आ.व. ०७५/०७६ मा मुद्दा दर्ता संख्या बढि देखिएतापनि मुद्दा दर्ता बृद्धिदर घटेको पाईयो । आ.व.२०७४/०७५ र आ.व. ०७५/०७६ को मात्र तथ्याङ्क हेर्दा आ.व. ०७४/०७५ मा भन्दा आ.व. ०७५/०७६ मा मुद्दादर्ता बृद्धि दर १५.४६% ले घटेको पाईयो ।

आ. व. २०७५/०७६ मा मुद्दा दर्ता, फछ्यौट र बाँकी मुद्दा संख्या

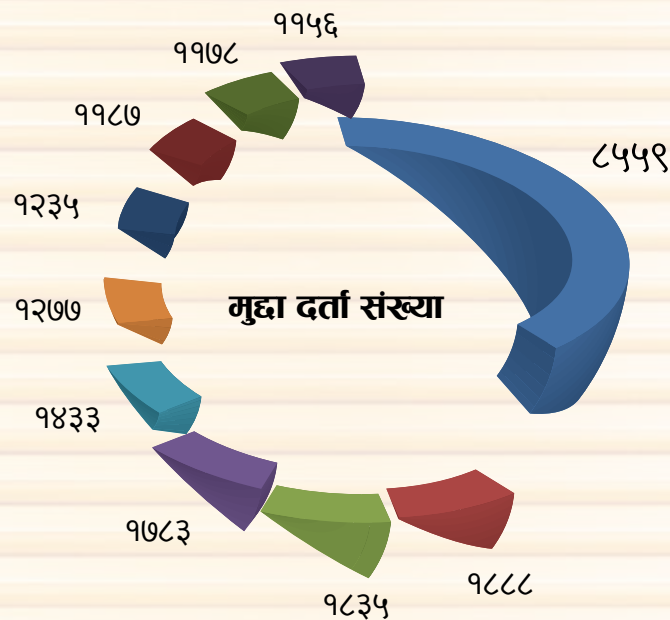
आ.व.२०७५।०७६ मा अपराधमा संलग्न अभियुक्तहरू

■ मुद्दा फछ्यौट ■ मुद्दा बाँकी

■ पक्राउ अभियुक्त ■ फरार अभियुक्त

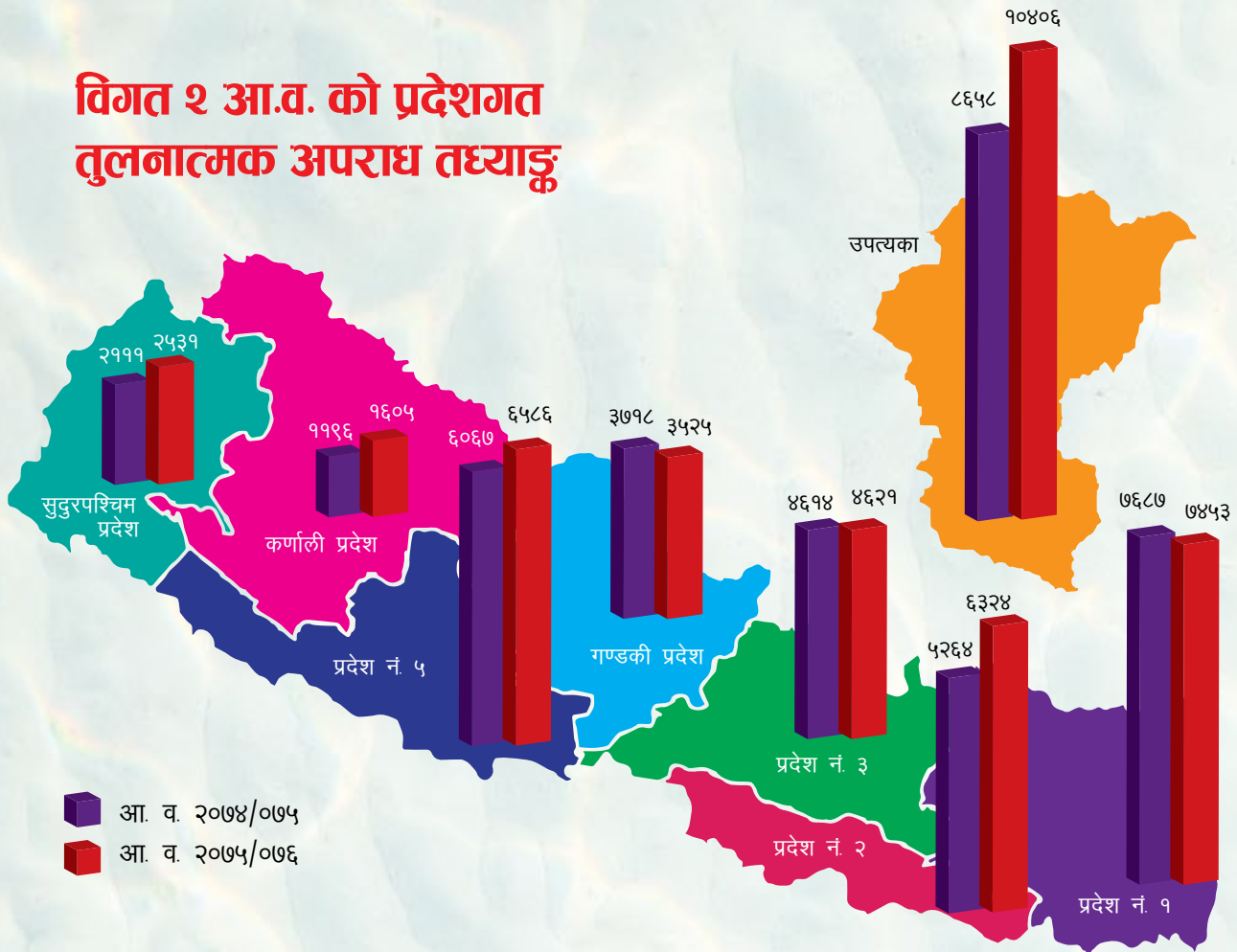
आ. व. २०७५/०७६ मा बढी अपराध भएका मुख्य १० जिल्लाहरू

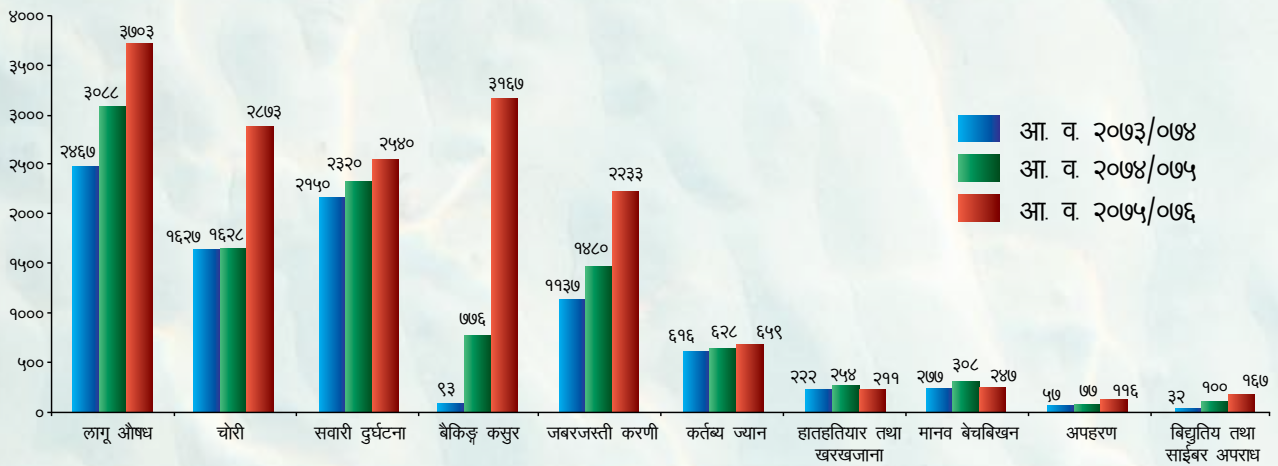
जिल्लाहरू

■ काठमाण्डौ ■ मोरङ ■ रूपन्देही ■ सुनसरी ■ भद्रा
 ■ कास्की ■ कैलाली ■ धनुषा ■ चितवन ■ बाँके

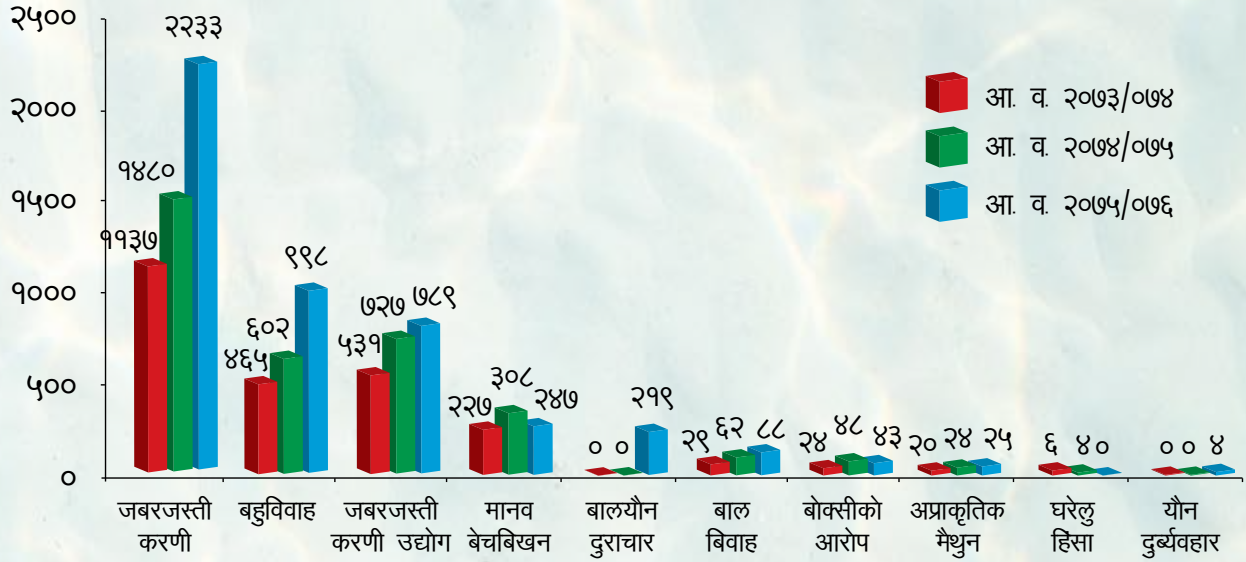
विगत २ आ.व. को प्रदेशगत तुलनात्मक अपराध तथ्याङ्क

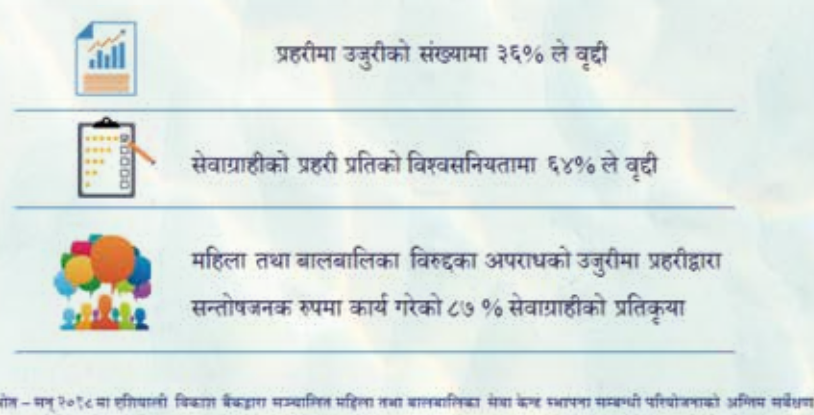
मुख्य-मुख्य अपराधको त्रि-वर्षिय अपराध तथ्यांक

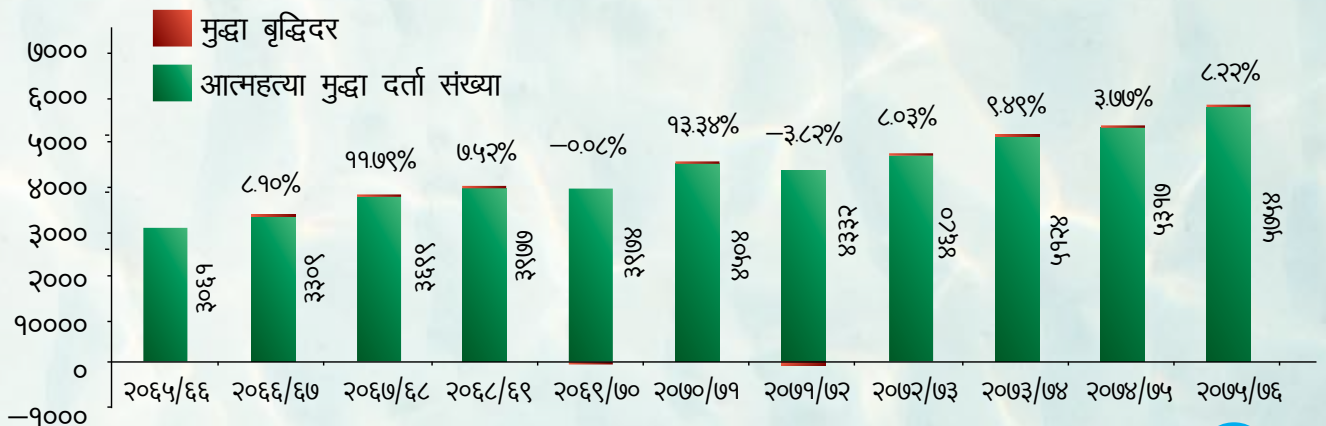
महिला तथा बालबालिका सम्बन्धी अपराध त्रि-वर्षिय तथ्यांक

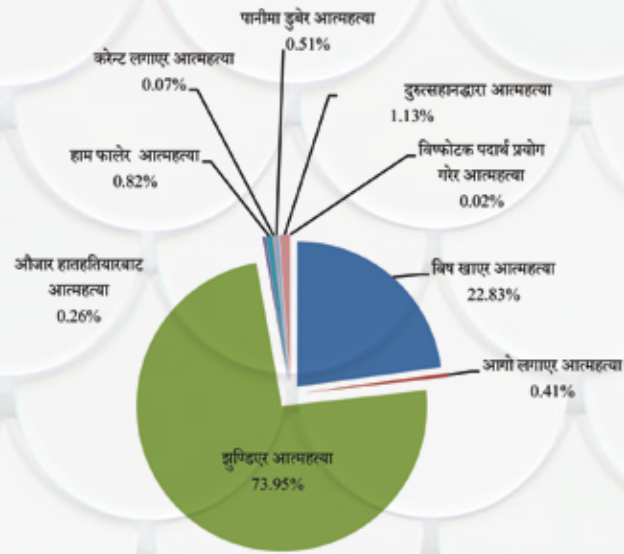
महिला तथा बालबालिका सेवा सम्बन्धी सर्वेक्षण (End Line Survey) नतिजा

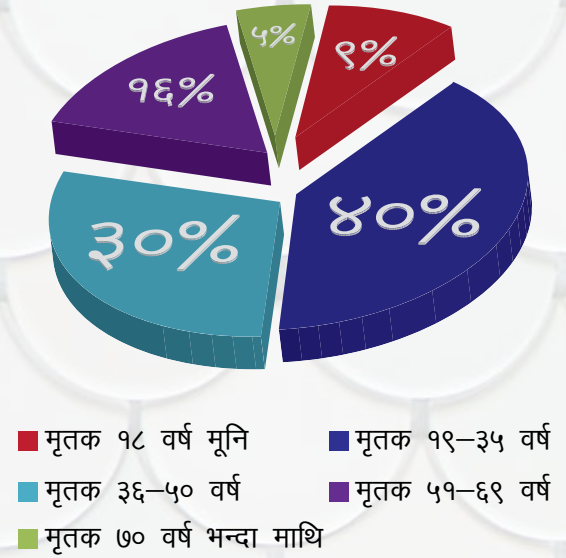
विगत १० वर्षको आत्महत्याको अपराध तथ्यांक

आ.व. २०७५/०७६ को आत्महत्या सम्बन्धी तथ्याङ्क

आ. व. ०७५/०७६ मा आत्महत्या (उमेर समूहको आधारमा)

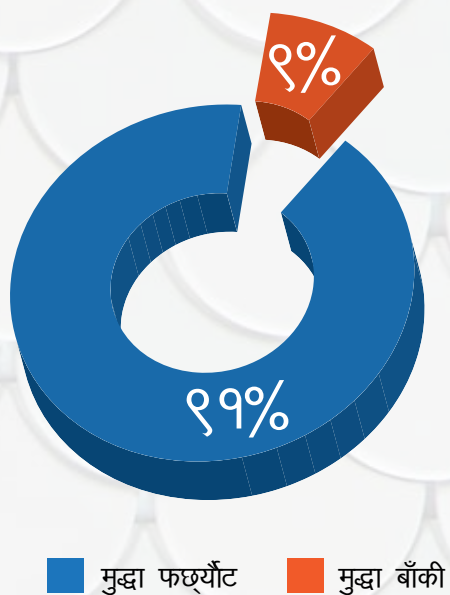

- नेपालभर आत्महत्याको दर १५ जना (प्रति एक लाखमा)
- दैनिक आत्महत्या संख्या सरदर १६ जना

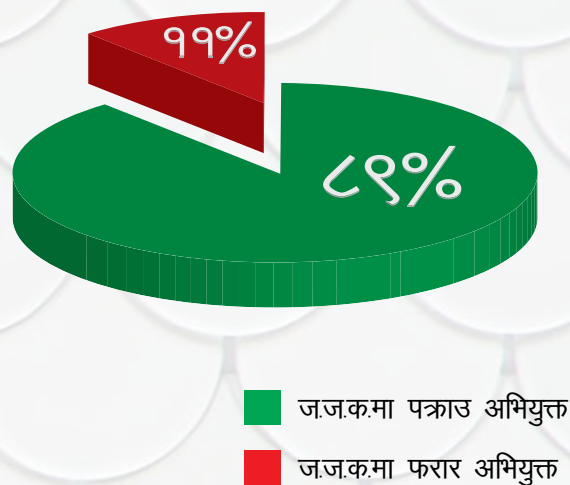
आ. व. ०७५/०७६ मा बरामद अवैध हातहतियार तथा पक्राउ

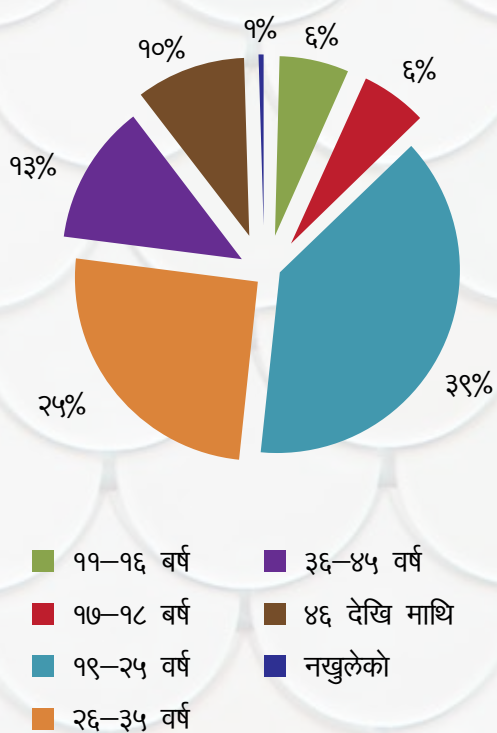
आ.व. २०७५/०७६ मा दर्ता भएका जवरजस्ती करणी मुद्दाको दर्ता, फर्छ्यौट र बाँकी

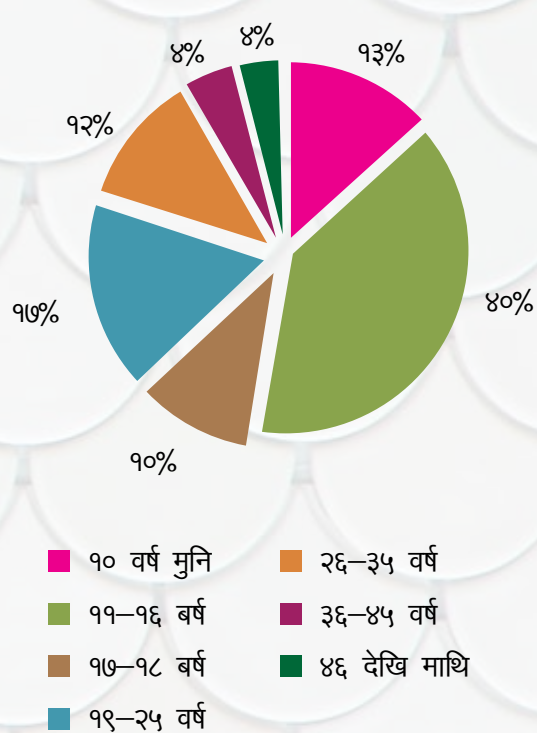
आ.व. २०७५/०७६ मा दर्ता भएका जवरजस्ती करणी मुद्दामा रहेका अभियुक्तहरू

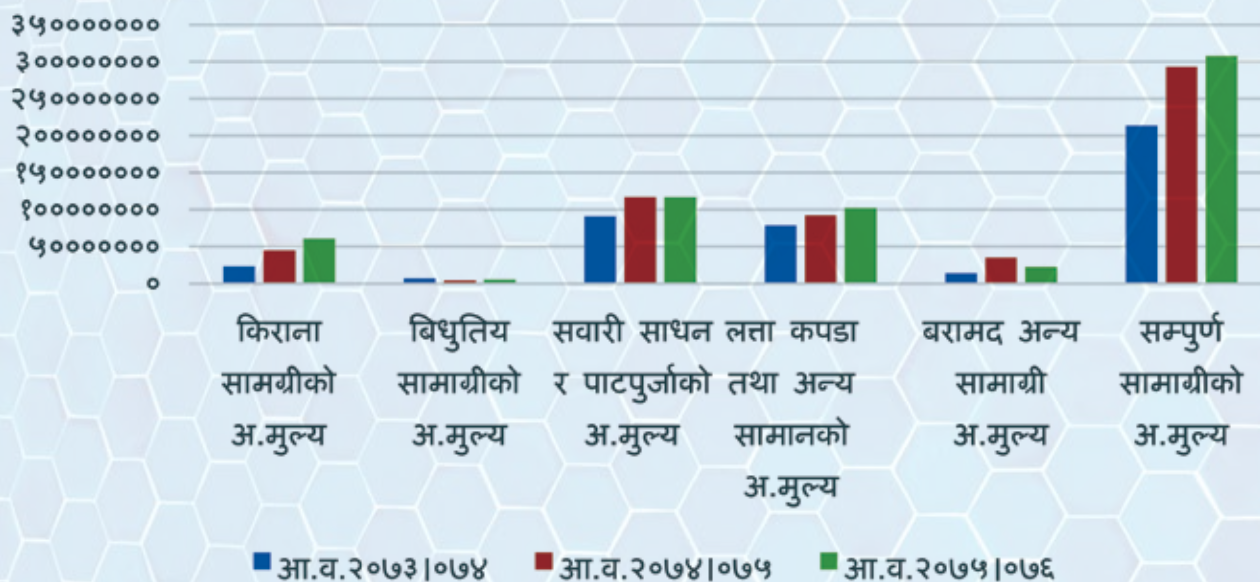
ज.ज.क. मा संलग्न पिडकको उमेर

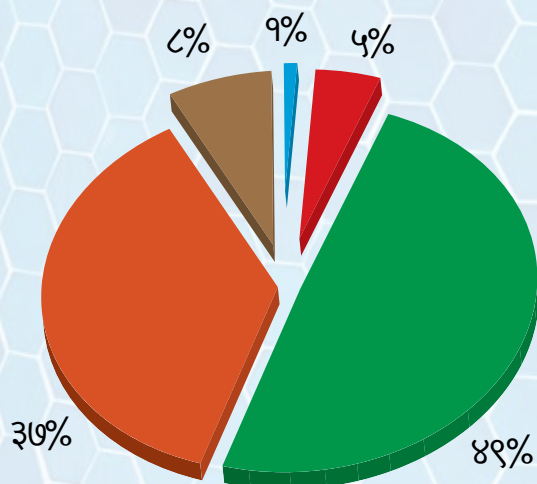
ज.ज.क. मा पिडितको उमेर

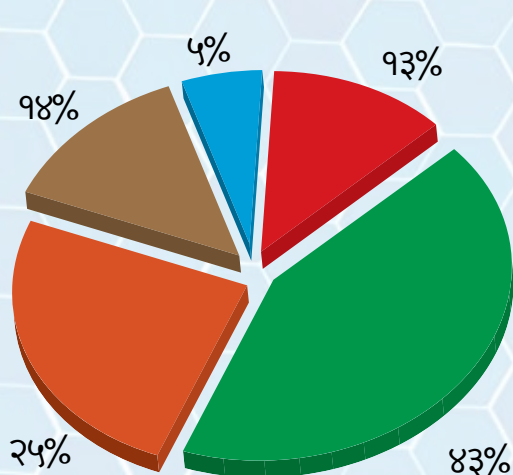
त्रि-वर्षिय भन्सार चोरी निकासी पैठारी नियन्त्रण तथाङ्क

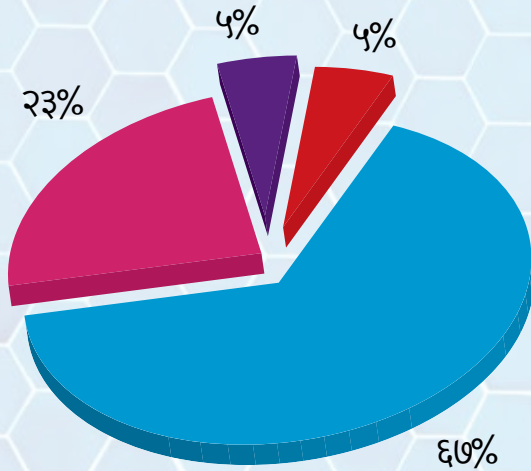
कर्तव्य ज्यानमा संलग्न अभियुक्त (उमेरको आधारमा)

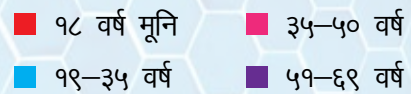
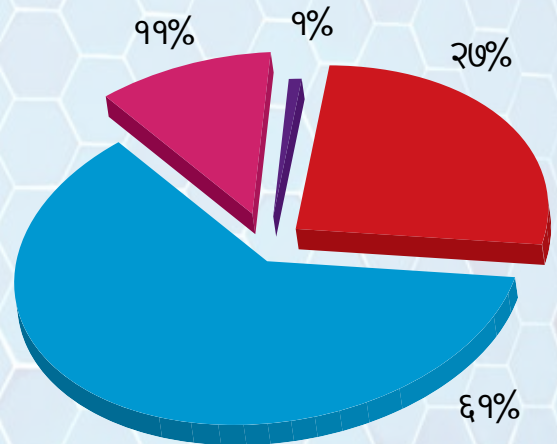
कर्तव्य ज्यानमा पिडित (उमेरको आधारमा)

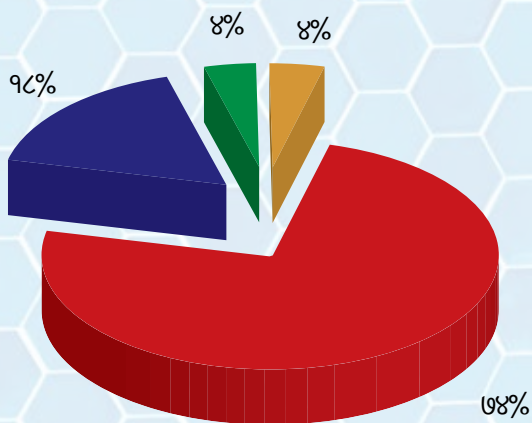
**मा.बे.बि. तथा ओसार पसारमा
संलग्न अभियुक्त
(उमेरको आधारमा)**

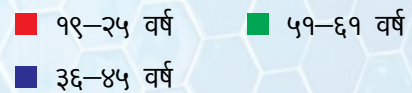
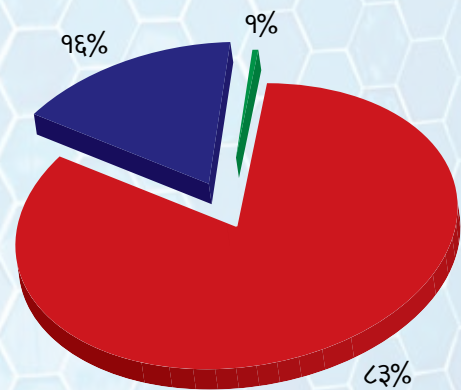
**मा.बे.बि. तथा ओसार पसारमा
पिडित (उमेरको आधारमा)**

**लागू औषध मुद्दामा अभियुक्त
(उमेरको आधारमा)**

**साईवर अपराधमा संलग्न
पीडकको उमेर**

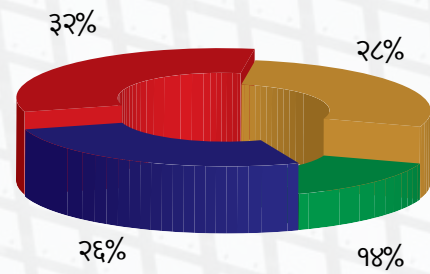
आ.व.२०७५/०७६ मा लागू औषध बरामद परिमाण र पत्राउ अभियुक्त

आ. व. ०७५/०७६ मा ट्राफिक कारवाही

सवारी दुर्घटना समयको आधारमा

- समय : ६:०० देखि १२:००
- समय : १२:०० देखि १८:००
- समय : १८:०० देखि ००:००
- समय : ००:०० देखि ६:००

24 hr

अपराध अनुसन्धानमा एक दिन

मुद्दा दर्ता ११८

भन्सार चोरी निकासी पैठारी
नियन्त्रण रु ८,४३,७६२

सवारी दुर्घटनामा
मुद्दा दर्ता ७

ज.ज.क. मुद्दा दर्ता ६

ट्राफिक कारवाही ४,६१९

सवारी गस्ती : ४,४०३ जना
दुरी २१,२०० कि.मि.

पक्राउ २,६३४

चेकिङ्ग : ३,०४२ जना
स्थान ६०२

पैदल गस्ती ७,३५० जना
दुरी १,१५,३०२ कि.मि.

CRIME SCENE DO

NOT CROSS

CRIME

Specialized Services

Central Investigation Bureau

Introduction:

As per the decision of the Council of Ministers, Central Investigation Bureau has been established to control the heinous and organized crime by nature on 17 July 2010. The Central Investigation Bureau is formed with the deputation of 172 police personnel. Central Investigation Bureau (Establishment and Operation) 2070, Rule 3 also received separate legal recognition after being published in the Nepal Gazette.

Objectives:

- To investigate heinous and organized crimes.
- To investigate financial crimes, frauds and fraudulent, human trafficking cases and crimes related to wild life.
- To investigate the most sensitive cases of public interest, issues of multi-national crimes.
- To maintain justice, fundamental rights and human rights values and protection of the livelihoods of the citizens.
- To investigate the recommended cases from other investigation entities of Nepal Police due to lack of technical expertise.
- To assist other police units in investigation.

Achievements:

Organized and Heinous Crimes:

- The arrest of main culprit Mr. Dhanaraj Yonjun and Basanta Thebe with 9mm pistol, 8 round bullets, involved in murder of Sarad Gauchan, the then Chairman of Construction Entrepreneur Union on 30 Kartik 2074 BS.
- The arrest of main culprits Mr Samir man Singh Basnet and Shyam bahadur Golmi involved in the murder of Sarad Gauchan, Durga Tiwari, Dava Lama on 16 Mansir 2074 BS.
- The arrest of Mr Manoj Pun, who was involved in various murder cases like Sarad Gauchan, Durga Tiwari, Basanta Paudel on 09 Falgun 2074 BS.
- The arrest of Mr Ram bahadur Darjee involved in rape and murder of a under aged girl on 19 Paush 2074 BS.

Financial Crime:

- The arrest of Mr Gyanendra Purkuti, who was involved in financial crime on 02 Bhadra 2074 BS.
- The arrest of Mr Bishnu prasad Dhital including 20 other on charge of making loss of Rs. 1,50,96,33,984 to Nepal Credit and Commerce Bank on 02 Bhadra 2074 BS.
- The arrest of Mr Bhim Prasad Chaudhari including 8 other on charge of making financial loss, fraud and illegal financial transactions in different places of Morang and Sunsari districts on 11 Falgun 2074 BS.

Fraud Crime:

- The arrest of Mr Pemba Dorje Sherpa including 6 other on charge of smuggling 15 kilograms of illegal gold on 14 Bhadra 2074 BS.
- The arrest of Mr Markus Kendler an Austrian citizen on charge of sexual harassment and misbehave on 22 Bhadra 2074 BS from Hotel Nepalaya.
- The arrest of Mr Tulku Lama so called Rimboche Chhulthin Dorje (Yonjan) on charge of provocation of religion and sexual misbehave to women on 05 Mansir 2074 BS.
- The arrest of Pankaj Kumar Jha on charge of smuggling Kidneys to India on 14 Baishak 2075 BS.

Human Trafficking:

- The arrest of Mr Pravin Giri including 2 others on charge of human trafficking to Turkey reroute to Europe and fraud of Rs 8, 50,000 per person on 11 Falgun 2074 BS.
- The arrest of Mr Ramesh Upreti on charge of supplying Nepalese girls to Delhi for forced prostitution on 28 Baishak 2075 BS. He was also involved in blackmailing the girls by making illicit video contents.
- The arrest of Mr Jesan Sris on charge of smuggling Nepalese girls to Europe via India, Singapore, Malasiya, Thailand, Nigeria for forced prostitution on 28 Baishak 2075 BS.

Crime against Wild Life:

The arrest of Mr Dava Lama on charge of smuggling wild animal organs like Rhino Horn, who has been sentenced for 11 years of imprisonment and one lakh penalty from the court.

Narcotics Control Bureau

Introduction:

The Drug Control Law Enforcement Unit (Narcotics Control Enforcement Unit) was established on 28 May 1992. Upon the decision of the Government of Nepal the unit was upgraded and converted to Narcotics Control Bureau on 27 January 2013. The main tasks assigned are to control and investigate the crime related to drug, to control the trafficking of drugs across Nepal and to coordinate and cooperate with national & international organizations related to drug control.

Achievements:

The following drugs are seized by the Bureau on the fiscal year 2075/76:

Buprenorphine - 9636 Ampul, Diazepam- 9597 Ampul, Phenergan- 8882 Ampul, Nitrazepam-16484 tablet, Proxivan-288 capsule, Codin-41 bottles, brown sugar 225 grams, Chareash-33 kg and 19.8 grams, marijuana- 1 kg 326.4 grams, Amphetamine-9 grams.

Total 154 persons were arrested (133 male, 9 female and 12 foreigner male).

Cyber Bureau

Introduction:

The Cyber Bureau was established under the Police Headquarters as per the decision of Ministry of Home Affairs on 07 June 2018. The office was inaugurated on 12 May 2019. The Bureau operates under the Police Rules 2071 and the operation directives approved by the Inspector General of Police on 22 March 2019.

Objectives:

- Coordinating with stakeholders and experts for cybercrime investigation, cyber security awareness.
- Investigate cybercrime on critical infrastructure.

- Prepare capable police investigators manpower to withstand cybercrime.
- Assist investigative units on cyber crime investigation.
- Act as a focal unit of cyber crime & cyber security domain.

Achievements:

Although Cyber Bureau has started its operations since 22 March 2019, total 214 cyber crime cases are investigated.

Detective Training School

Introduction

The Crime Investigation Wing under the National Police Academy was established on 24 December 1996 with the purpose of the production of skilled manpower required for crime control and investigation, production of scene of crime officer (SOCO). Later it was reestablished with the name of Detective training School. Deputy Inspector General of Police heads at the School from 05 November 2008.

Responsibilities:

The main responsibilities are to analyze the field of crime investigation, identify the need for research and to refine and construct training curriculum, organize workshops, seminars and symposiums as per the need to enhance the capacity of the investigating police.

Trained 32 groups consisting 762 police personnel in 26 different subjects of crime investigation on the fiscal year 2075/76.

Women, Children and Senior Citizen Services Directorate

Introduction:

Women, Children and Senior Citizen Service Center (WCSC) (formerly known as Women Cell) was established within Nepal police on 20 February 1996 as a pilot project in four districts (Kathmandu, Lalitpur, Kaski and Morang) and one at central level in Police Headquarters as governing body. It was established with the purpose of conducting research on women and children issues. The office was upgraded by the deputation of Director of Women and Children Services headed by Deputy Inspector General of Police which comes under the Crime Investigation Department. The Service center was renamed as the women, children and senior citizens Directorate on 18 June 2019 deploying 1361 police personnel and expanding its services to 240 police units

Responsibilities:

- To prepare and apply the central level policy and action plan for investigation, prevention and control by keeping up-to-date, recording and analyzing criminal cases relating women, children and senior citizens.
- Coordinate with government and non-governmental organizations.

- Coordinate the rescue and rehabilitation of orphans and helpless children;
- Keep records about the activities of the children's homes,
- Monitor incidents of sexual violence, prepare their research progress reports and prepare necessary directions and guidelines for sexual violence,

Achievements:

The following are the achievements made by the Directorate on the fiscal year 2075/76:

- New dedicated buildings for women, children and senior citizen service center was completed in 14 districts.
- Four day capacity enhancement training was conducted for village level committee of gender violence control network in 14 districts.
- Conducted awareness programs and orientation training on Gender violence.
- Trained 680 personnel on the subjects of gender based violence.

Anti Human Trafficking Bureau

Introduction:

Anti Human Trafficking Bureau was established on 10 June 2018 with the objective of conducting a systematic investigation of human trafficking crimes and investigating all types of labor trafficking in the organized and interdisciplinary forms of crime. The office was inaugurated on 12 May 2019.

Responsibilities:

- Analyzing the changing character of human trafficking and its Modus Operandi, set future work plan and strategy.
- Prepare future strategy plans, anticipating problems that may arise during investigation.

- Conduct various awareness programs, Coordinate with national and international organizations and security agencies for information exchange.
- Coordinate with various national organizations for the rehabilitation of rescued persons.

Achievements:

- Rescued 179 (147 male and 32 Female) victims on 01 February 2019 from Manipur India who were taken for trafficking to different countries in the name of employment.
- Rescued 23 female victims from Mizoram India who were taken for trafficking to different countries in the name of employment.

NCB KATHMANDU (INTERPOL Section)

INTERPOL - International Criminal Police Organization, the world's second largest international organization, was established in 1923, in Vienna, Austria. Nepal became 100th member of INTERPOL on 27 September 1967. The chief (IGP) of Nepal Police is the Head of National Central Bureau (NCB).

INTERPOL's National Central Bureau (NCB) in Kathmandu is the crucial connection between Nepal police and its worldwide counterparts for tracking fugitives, using INTERPOL's global secure communication system called I-24/7, where 24 hours duty is conducted by 24/7 officers under the close monitor of OIC of NCB to run day-to-day activities smoothly and effectively. NCB Kathmandu together working with its local and international counterparts has helped to arrest and deport Fugitives and control criminal matters. NCB Kathmandu is also focused in development of Policing capabilities in different sectors i.e. Forensic, IP Crime, Terrorism, human trafficking, drugs and Illicit Goods.

Work Module & Responsibility:

- NCB Kathmandu is responsible to issue different notices upon the request of the police unit and other law enforcement agencies.
- Collect information of internationally wanted fugitives and subject of notices likely to visit Nepal.
- Operate international trainings and seminars under criminal and investigative ground.
- NCB Kathmandu is responsible to share, respond and, co-ordinate in the matter of criminal investigation as well as missing and other police related matter.

- Liaise with INTERPOL headquarter and its different project in the capacity building programs.

Achievements

- Thirteen Red Notices and 21 Diffusions have been issued against criminals operating beyond borders in last fiscal year and till now the total number of valid RED Notices is 31 and 35 valid Diffusions.
- Six fugitives of different cases (gold smuggling, human trafficking and rape) were deported and arrested with the co-ordination between NCB's, and other concerned agencies.
- NCB Kathmandu co-hosted 3 training related to counter terrorism, environmental crime, post blast Investigation scenario with the co-ordination of INTERPOL projects, where more than 70 delegates from 38 countries participated including Nepal.
- NCB Kathmandu inserted 39,141 revoked passport data in INTERPOL SLTD Database (stolen and lost travel document) in last fiscal year with the close collaboration between NCB Kathmandu and Department of passport to control the misuse of the Travel Documents and the total number of SLTD inserted till now is 2,04,577.

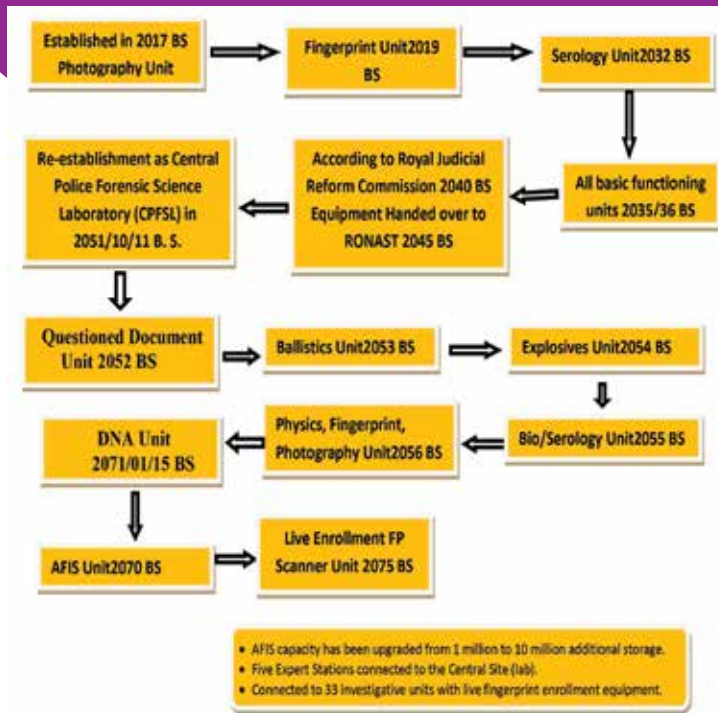
MOU (Establishment of MIND)

MOU between NCB Kathmandu and Department of Immigration was signed under the initiation of NCB Kathmandu for the betterment of the border security by using the three largest database of INTERPOL i.e. SLTD, SMV and TDAWN through MIND Device. These understandings between two LEAs have set new realm to control the illegal use of fake travel document and travel of internationally wanted fugitives.

Nepal & Dubai Police co-operation via INTERPOL nets Gold Smuggling Fugitives.

Central Police Forensics Science Lab

Objectives of CPFSL

Canine Division

Introduction:

Dog service currently known as "Canine Service" in Nepal Police was started by sending five police officers led by Sub Inspector Pratap Kumar Bantawa to Malaysia for dog training in 1970 in the history of Nepal Police. Dog Section was upgraded with 25 police personnel including the post of Inspector in 1988 AD. The Dog Section was renamed as Central Police Dog Training School in 1991 AD. Dog service in Tribhuvan International Airport was started in 2008 AD by sending three dogs. Dog service in Biratnagar with two dogs Airport and Mid Western Regional Police Office stationed at kohalpur was started in 2012 AD.

Responsibilities:

- To prepare skilled dog handlers and trainers.
- To assist investigators by deploying specialized dogs for various crime types.
- Deployment of dog on demand for routine crime prevention activities.
- To assist in search and rescue operations by providing specially trained dogs at times of natural disasters.
- Recommend and introduce new and appropriate breeds of dogs.

Achievements:

The following numbers canine service provided the Division in the fiscal year 2075/76:

- Searching of weapon and explosives - 4107 cases.
- Searching of drugs - 2432 cases.
- Tracking the culprit - 39 persons
- Search and rescue – 29 persons

Hard Drive

Cloud

DVR/CCTV

Social Media

Mobile

Digital Forensics Lab

Introduction:

With the rapid development of Information Technology, increasing use of Digital Devices in criminal activities has led to the development of new tool of crime, generating complexity in crime investigation. Digital Forensics Lab (DFL) under the Criminal Investigation Department was established on 10th December, 2015. This lab has examined 4423 digital evidences related to 992 different cases including cybercrime.

Responsibilities:

- Computer (Hard drive) forensics
- Mobile phone forensics
- Network (Social media) forensics
- Video forensics
- DVR/CCTV forensics
- Cloud forensics

Central Polygraph Unit

Introduction:

According to Nepal Police Polygraph Guide, 2014 with the aim of making crime investigation effective using the latest technology, Polygraph unit was established on 05 February 2014.

Objectives:

- To examine credibility by studying the changes in different body systems when a person speaks true or false.

Achievements:

- Polygraph examination was conducted for 2776 (379 female and 2397 male) persons involved in 45 cases.

- It was found that 1387 persons giving false statement and 1146 true.
- There were 188 putting their opinion and 43 have denial of examination.
- 12 persons were not been able to.
- 125 accused have accepted the criminal acts.

On fiscal year 2075/76 there were 588 Polygraph examinations were carried out resulting 302 false statement and 189 giving true statement. Likewise there were 39 putting their opinion, 23 denial of examination and 12 persons were not been able to test.

Archives and Analysis Unit

An Archive and Analysis unit is responsible for maintaining all records related to crime investigation. It prepares various data reports on crime trend, crime pattern analysis which are eventually made available to Ministry of Home affairs and other agencies.

Criminal Record System (CRS)

Criminal Record System (CRS) unit was established in Nepal Police crime investigation department to keep criminal records in computerized form in the year of 1999. The CRS database has been installed to keep the records of 27 Points report and 12 Points report of case files of Nepal Police investigative units. Police clearance report is being issued on the basis of the record in the database with the record verified to the national and international citizen. There is a plan to develop and expand the Criminal Database for effective implementation in crime prevention and investigation and to effectively manage criminal statistics. In the fiscal year 2075/76 records of 3539 convicted persons were uploaded in the database making total of 560774 involved in 428880 case files. The unit has verified 278238 persons against criminal database on fiscal year 2075/76.

Police Clearance Unit

Police clearance units provides a police clearance certificate, when a person requests for non-criminal complacence. Nepal police started issuing police clearance certificates from 19 April 2012 AD. It started to provide the certificate from all five regional offices (now Province) since the year of 2015 AD. Police clearance request can be submitted from Police Headquarters, all seven Province Police hoffices,

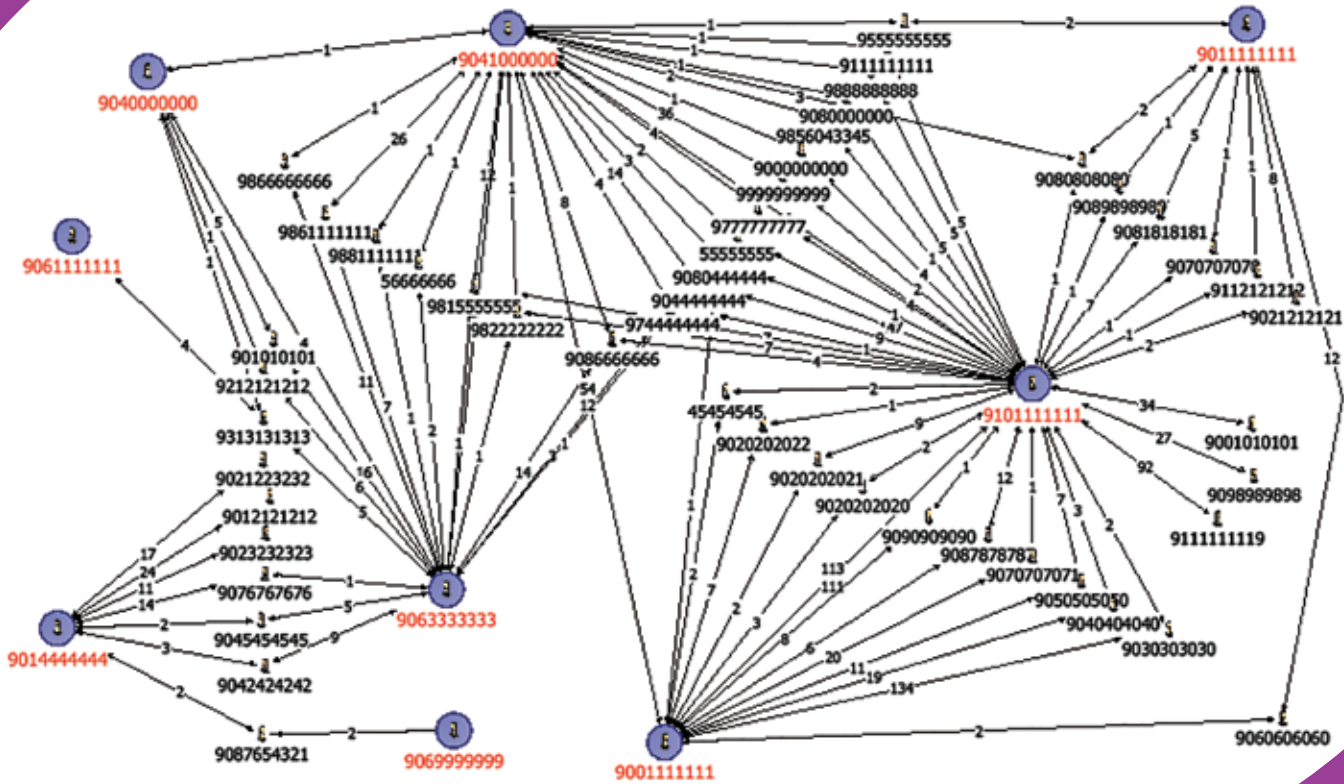
Metropolitan Police Office Ranipokhari, Police Ranges Bhaktapur and Lalitpur & Police Circles Maharajjung, Gausala & Kalimati.

Total 249295 applications for police clearance certificates processed on the fiscal year 2075/76.

Email address : policereport@nepalpolice.gov.np.

Telecommunications Coordination Cell (TCC)

Link Analysis Chart (i2)

The main tasks of the Telecommunication Coordination unit is to coordinate with telecommunication and Internet service providers to obtain the telecom operational data needed during crime investigation. The unit is established

in 18 August 2014. Total of 125199 telecom operational data has been processed by this unit on the fiscal year 2075/76.

Perspectives

Community-Police Partnership:

A Paradigm Shift in Policing Approach

The visionary leadership of the Inspector General of Police Sarbendra Khanal perceived the need for a paradigm shift in policing approach and adopted 'Community-Police Partnership' as major policing strategy to systemically organize and implement partnership between the police and the community for establishing peaceful and secure society. The scope of the partnership broadly entails specific thematic issues of policing and community security: Community Sensitization and Crime Prevention; Police-School Liaison Programs; Effective Security Coordination on Local Level Service; Effective Mobilization of Police; Integrated Mobilization of Volunteers; Creative Support and Collaboration of Community in Arresting the Absconded Criminals; Information Exchange; Data Collection and Update; and Environmental Protection and Controlling the Exploitation of Natural Resources and Installment and Expansion of Technical Security Devices Including CCTV;

This new concept encompasses shift in policing approach -firstly, from traditional community police approach to a more credible and structurally vibrant partnership between the community and the police, and secondly, expanding the community police concept from the confines of limited urban realm to each and every nook and cranny of the country—to meet the growing policing demands and satisfy the high expectations of the people. In order to bring that vision into perspective, Community-Police Partnership (CPP) concept was drafted after intensive study, research and analysis of the past criminal cases, involvement of various age categories (as suspects as well as victims), influencing factors and environment, and ongoing

international policing practices to face the emerging security challenges. This was followed by focused group discussions along with wider consultations with prominent personalities from both public and private spheres. The inception paper was presented amid a gathering at the Police Headquarters, presided over by the honorable Minister for Home Affairs and participated by honorable members of National Planning Commission and other prospective partners, including Home Secretary, Secretaries from concerned ministries and Mayors in Kathmandu valley, seeking their valuable feedback and inputs.

Apparently with greater participation and consultation with relevant institutions, the CPP Concept Paper was appropriately documented and, on October 25, 2019, the Concept Paper was endorsed by Home Ministerial-level decision of the Government of Nepal. All the relevant ministries, including Ministry of Federal Affairs and General Administration, Ministry of Women, Children and Senior Citizen, Ministry of Education, Science and Technology, and Ministry of Youth and Sports, agreed to embark on-board and contribute to the CPP partnership framework. This Concept Paper is designed to institute strategic partnership between Nepal Police and the Local Level, along with other concerned stakeholders, aimed at controlling crimes, raising public awareness against social evils, and enhancing community safety and security. For strengthening community security, it aims at developing comprehensive national partnership through the formation of committees at district, municipality, ward, tole and school levels. This will be a broad-based partnership among Nepal

Police, Local Level, government agencies, community (police) service centers, social and non-political institutions, women, children and youth related organizations, schools up to secondary level (up to grade 12) and prominent personalities of the society. This partnership would serve as the catalyst to drive local development through enhanced security and service delivery at the community level.

This concept is built on the theme 'security is the prerequisite of development and development is the foundation for the secured society'. The local level has the responsibility of ensuring social justice, security, reconciliation, community education and awareness. Similarly, social institutions have the responsibility of community security and social awareness, educational institutions have the responsibility of promoting competent and morally upright citizens and Nepal Police is responsible for investigating and controlling crimes. The Community-Police Partnership focusses on achieving national security envisioned by the Constitution by creating "Free of Fear" society. CPP was formally launched on October 28, 2018 and is reckoned as the most significant aspect in shaping the contemporary policing in Nepal. As the cornerstone of CPP, institutionalization of partnership primarily between the community and the police—along with other partner institutions, local governments, schools and media is taking place at an unprecedented pace. Of the 753 local governments, all the local governments have signed Memorandum of Understanding (MoU) with Nepal Police in order to control crime, raise public awareness and enhance community safety and security. Likewise, over fourteen thousand Community-Police Partnership Committees, as stipulated in the CPP Concept Note, have been instituted across the country.

Today, CPP is spontaneously gathering support and is gaining the necessary momentum. CPP Committees, as well as the institutions involved in them, are showing signs of active partnership in organizing community-centric and school-centric programs and activities to enhance community safety and security through public awareness and other proactive community-based interventions.

Key Achievements

Within the short span of the implementation, CPP has observed significant achievements in establishing the systemic mechanisms of partnership at various spheres of the community and has been instrumental in enhancing the community safety awareness through various programs. Key achievements of the CPP are outlined as follows:

1. Memorandum of Understanding with the Local Levels as the Major Partners
2. Formation of a nationwide partnership structure
3. Wider community outreach

1. MoU and Committee Formation

Community-Police Partnership has succeeded to achieve systemic progression in developing a sustaining mechanism at the basic community level through local ownership. All local levels have signed the Memorandum of Understanding to implement the CPP as a key partner with the Nepal Police. Nepal Police has also broadened the partnership at the national level including the Tribhuvan University, Nepal Scout and Nepal Red Cross Society.

Initial Impact

Initial impact assessment of the Community-Police Partnership was carried out by independent experts after three months of its launching. The assessment conducted by professionals from diverse fields such as professors, prominent members of the civil society, students, journalists etc covered all the seven provinces and 77 districts.

The study has demonstrated some encouraging initial impact of this partnership within the brief study period. The most important finding the study has discovered is its nationwide structure both at the horizontal and vertical levels. In this brief period, a working partnership with all 753 local governments has been developed by signing Memorandum of Understanding and more than 21000 partnership committees have been formed across the country. The MoU has turned out to be a bridge between the two institutions for executing the collaboration. The partnership committees have been instrumental in promoting community collaboration in identifying and solving the pressing security and social issues in the community. Besides, regular interaction with the community has helped strengthen relationship between police and the community through an enhanced community trust over police.

The partnership has promoted citizens' access to police in the event of security crises and related problems. In the meantime, local police has been regularly conducting community outreach for sensitizing and raising awareness against critical security threats and burning social issues. This increased interaction, both positive and negative, has apparently expanded information channels to police culminating in greater arrests of the fugitives and enhanced community cooperation in crime investigation and prosecution. Awareness programs are systematically conducted in schools and educational institutions across the country. Contents for awareness have been developed on a range of topics including basic security, emergency police services, crime/violence against women and children, crime prevention and community responsibility, cyber security, basic laws, road safety and narcotic drugs. Local police is also delivering on any other relevant security issues. In this brief period of its inception, more than 300,000 students, teachers and guardians have been imparted security awareness throughout the country.

MoU	Committee Formation					Grand Total
	District	Municipality	Ward	Tol	School	
753	77	745	6,213	6,808	7,240	21,083

2. Program Initiations

Community orientation	Cleaning program in Hospital	Community Programs	School-liaison Program	One day with Police	Anti-Ragging Campaign	Public Audit	Grand total
2,013	752	4,305	3,408	579	1,308	414	12,780

3. School Liaison Program

Total Programs	Students	Teachers	Guardians	Grand Total
3,408	2,91,267	16,218	11,793	3,19,278

4. Community Patrol

Patrols	Distance Patrolled (KM)	Interaction during patrol	Rescued	Arrest, Under Control
2,30,960	23,98,133	27,46,823	86,278	70,310

5. Population interacted through CPP

Community Patrol	Community Program	School Programs	PSA Broadcastings	Grand Total
29,03,411	5,13,275	3,19,278	8,71,935	46,07,899

6. Others

CCTV	LED TV	PSA Development	Curriculum Development	Trained Police Personnel
1,927	141	43	5	10,771

The Community-Police Partnership has also increased police mobility and visibility both in rural and urban areas. At the same time, it has sensitized police personnel toward transforming the existing police patrol into a community patrol through meaningful interaction with the community members in course of patrolling. Regular interaction and collaboration with the community including academia has also brought about positive impact on police conduct and behavior. It has raised accountability of police toward the citizens it serves both at institutional and individual level.

The partnership has resulted in greater commitment of the local government, social institutions and myriad community actors making contribution at strengthening community security through resource contribution. Today, in the framework of community-police partnership, CCTV cameras are being installed and land, vehicles and several other constructive

support are being provided to police offices across all provinces. As the partnership has the unlimited scope to go outside the ambit of regular security matters, it has been instrumental in raising awareness on issues rooted to socio-cultural values and norms. Partnering with the social institutions, local government and the community, local police has been conducting targeted awareness programs on social vices such as dowry system, untouchability, chhaupadi, child marriage, child labor, domestic violence among others. The effectiveness of this program in communicating and sensitizing the larger populace has projected it to be an agent of social transformation and a powerful mechanism to connect the State with the citizens.

*Chhaupadi is the cultural practice mostly prevalent in the far west Nepal in which girls or women lives in a shed outside home often in unsanitary and unhygienic conditions during the period of menstruation.

Crime Action Plan (CAP): Zooming on Potential Areas of Interventions and Improvement

DIG Pitambar Adhikari
Operations and Crime
Investigation Department
(Crime Investigation)

Background:

“Prosperous Nepal, Happy Nepali” slogan can be seen metamorphosing into reality through developing and ensuring quality lives of Nepalese people. Living free from fear, threats, terror and insecurity is the primary need of any society. Violence and crime hinder development and thus set barriers to prosperous Nepal. Today, crime does not limit only at inter personal offences level. It propagates beyond borders and impacts the global neighborhoods. Use of sophisticated technology by the criminals has compounded the investigation process to further increase its complexity. In today’s globalized network, criminal networks operate in a way that the meticulous planning is executed in one part of the world and is perpetrated in another. Criminal acts happened somewhere may have effects spread elsewhere in the society. Some latent crimes of our society end up becoming the toughest job to investigators. Law enforcement agency has the sole responsibility to prevent and investigate all sorts from individual level to transnational organized crimes though there are many other stakeholders in investigation process.

As a principal Law Enforcement Agency, Nepal Police has been engaged in prevention and investigation of crimes since its inception. Likewise, in other countries, Nepal Police is empowered by state to enforce the law, to protect the lives, liberty and possessions of citizens and to prevent crime and civil disorder. Policing thus typically refers to as maintaining public order and safety, enforcing the law and preventing, detecting, and investigating criminal activities. Nepal Police has followed from a traditional primitive approach to present modern and human rights compliant investigation systems. As time passes, Nepal Police has adopted new systems and techniques of crime investigation to cope with the complexity of crime problem.

Crime threatens our safety and welfare. Crime is considered as a social issue because of its negative effect on the members of society irrespective of their social class. Our society decides what actions can be labelled as crime and what cannot. Crime is unbiased and irrespective of class or category. Needless to say, there are many crimes committed by the wealthy and powerful too. There will never be a society that is free from crime. Crime as understood through different perspectives are:

- Sociologists prefer to explain crime as an anti-social behavior, offence against human relationship, violation of laws, and violation of the well-being of the society.
- Legal perspective emphasizes the definition, legal proceeding and punishments for an act of crime through criminal code. Crime is an intentional act or omission in violation of criminal law. There must be mental element

(mens rea) and action (actus reus) to constitute a crime.

- “Crime is abnormal and deviational behavior” says the psychologist. Their concern is about human psychology which results criminal behavior by individuals.
- In today’s organized crime context, the criminal rackets are dependent on power structure and extended networks. Some white collar criminals are also active in the society. Their influence exist in different sector of the state authorities. This type of crime is also considered as the most complicated to solve.

CAP: Inception

As urbanization grow, technological development excels, population explodes, uneven economic distribution exists and as people tend to live in an open and global neighborhood, crime rates increase and crime patterns also keep changing. In this context, coping crime problem becomes very engaging governmental issue.

Turning the pages of history, establishment of Criminal Intelligence Bureau in 2008 BS is considered as the first foundation step in crime investigation field by the then Government. Promulgation of Police Act 2012 gave a legal framework for police personnel to work in crime investigations. The Police Act 2012 has entrusted Nepal Police with two major responsibilities: make it a capable instrument for preventing and investigating crime and maintain law and order and maintain law and order. Subsequently, Crime Investigation Department (CID) was established in 2022 BS to further specialize the challenging job of crime investigation. Nepal Police then gradually adopted various capacity enhancement measures both in institutional and individual level.

Among these developments, one comprehensive package of action plan was conceptualized in 2014 AD. CAP envisions a long term course of modernization and incorporation of scientific tools in investigation. CAP has comprehensively examined our shortcomings over the past years and proposed immediate/short-term/long-term measures to enhance the overall investigative capability of Nepal Police both in institutional and individual level. The credit undoubtedly goes to the then CID Chief AIGP Surendra Shah who initiated a magnificent plan covering 12 prominent areas of enhancement. There is a detailed strategic three year action plan where the first three year had 178 activities and the ongoing second three year plan has 87 activities. We have concluded first phase (three years) and the very first year of second phase. We are now in the second year of second phase. Timely review of the implementation of CAP was held recently.

CAP action areas:

CAP has identified the following action areas:

1. Institutional development, human resource management and specialization of crime investigation services
2. Case file documentation and strengthening of prosecution coordination
3. Criminal intelligence network development and investigation
4. Management of criminal database and networking
5. Strengthening of scientific investigation system
6. Development of witness protection planning and creating conducive environment
7. Effective cooperation and coordination with stakeholders
8. Enhancement of public awareness on crime prevention and investigation
9. Strengthening community policing
10. Reduction of Gender Based Violence
11. Capacity development of investigators
12. Development and expansion of international police coordination

Implementation of CAP has contributed largely to enhance operational capacity of various investigation services and also helped modernizing the existing investigative units. Data Centre was inaugurated in Police HQ CID building last year which avails of data management and analytical facilities with adequate space. This digital repository is a great asset of Nepal Police and has possibility of further data sharing mechanism with other agencies when necessary. Similarly High Performance Thin Layer Chromatography System is installed in Central Forensic Lab. Establishing Digital Forensic Lab is another milestone in examination facilities of digital evidences extracted in present digital era. Further, some success examples are: Scene of Crime Officers(SOCO) are equipped with SOCO kit boxes, modern interview rooms have been constructed in various DPOs, more Polygraphs experts are trained and equipped, new canine sections were built in two provinces, exhibit stores are constructed in various DPOs and Ranges, Women, Children and Senior Citizen Service Centers are strengthened, modern and equipped SOCO van was provided to Metropolitan Crime Branch, Narcotic Bureau Satellite Offices were established in all provinces, Case File Digitalization(CFD) in 72 stations progressed significantly this year and so on. Two new bureaus established this year are: Cyber Bureau ad Human Trafficking Bureau, both were on high demand to curb crimes in their respective fields.

Way Forward

1. Institutionalizing CAP is the main concern: Changes happen in our organizational context but change for the sake of change and not acquiring normative value is waste of resources. The change if accepted over the long run of time it builds environmental linkages. Series of commitment and promises are not so important unless they are able to induce beliefs. The last four years of implementation have raised the confidence that CAP was a very necessary intervention in our performance system. CAP has to be institutionalized and should be incorporated into the strategic plans of Nepal Police.
2. Extension of specialized services: Five specialized bureaus of Nepal Police Special Bureau (SB), Central Investigation Bureau (CIB), Narcotic Control Bureau (NCB), Cyber Crime Control Bureau (CCB), Human Trafficking Investigation Bureau (HTIB) are set up with especially trained personnel and are also equipped with modern technology and resources. As most of their units are deployed in Kathmandu only, we need their satellite units in the provinces.
3. Access to new Technology: We are living in a digital era. Police investigators should have expanded access to Digital Technology. Digital technology enables police working efficiently and with great versatility in different areas. Today's police should be able use newest technology so that they can work with huge amounts of information in the most compressed form and can preserve, store, analyze, share, transmit and process when necessary. Together we should provide investigators necessary equipment and technology to cope with the diverse and complex nature of crime investigation job. In this phase of CAP, most of our effort is focused in enhancement of technology in the investigation area. There is need to train the personnel in massive number about this. To build major infrastructures, we need significant budget investment. Only 10-15 percent of proposed budget is allocated in CAP so far which is not sufficient to establish infrastructure of digital technology as proposed in the CAP. Besides these, we are enhancing other forensics services in considerably slow pace. Expansion of Automated Fingerprint Identification System together with strengthening other branches of CPFSL is an utmost need. This void made by the gap in technology and its ease of accessibility in policing has left behind a feeling of inadequacy that is yet to be drawn interest upon.
4. Central policy on data sharing: CAP envisages a robust system of data management and sharing. Last year Nepal police set a milestone in the data management by establishing Data Centre with in Police HQ premises. The repository of huge amount of crime data avails itself with facilities of storing, preserving and analyzing digital data. Networking with DIRS, CRS, AFIS, CFD, and CCRS is progressing well to make it a rich resource. A central integrated system is required as there is duplication in various stakeholders. If agencies working in organized crime field like CIAA, DMLI, Forest Department, and Judiciary develop sharing system, it will work efficiently to the expected level. Nepal Police Data Center can be a suitable platform for related state institutions to develop data sharing system. To govern the operation of Data Center, we need a central policy and special operation procedures (SOP). Moving toward NCIC is the ultimate way forward.
5. Motivation and benefits to Investigators: There is a need to set up a system such that investigators get crime investigation work accomplished with continued patience, high motivation, courage and pride. In order to attract officers to crime investigation job which is a monotonous and time consuming, they need extra incentives system. They work restlessly keeping their lives at risk to bring solutions to complicated crimes and of course it is heightening the organizational glory and pride. Time has come to re-energize them (investigators) and ensure that appropriate measures are put on place.
6. International cooperation and collaboration: Current era of globalization has produced an increased trans-national criminal activities and scope of international policing is also widened day by day. Technological advancement have shaped the nature and forms of international crime and its control. Today's police institutions are much engaged in transnational operations involving mutual cooperation among nations. International policing involve collaboration among police institutions of different nations, including temporary or permanent bilateral and multilateral arrangements, in the form of investigative enforcement tasks, the sharing of operational and organizational methods and techniques. As crimes do not limit within geographical territories and Nepalese society continue to experience the adverse consequences of increasing transnational crimes, Nepal Police has to exert its influence into international sphere of policing. Nepal Police is the appropriate state agency to fight against international crime professionally and reduce crime related suffering of the huge numbers of Nepalese abroad and within the country. This issue should be addressed by deputing police officers (police attaché) to various diplomatic missions of Nepal and increasing own roles in the Interpol network.

Crime Investigation in Developing Countries:

Coordination and Collaboration of Investigators and Prosecutors

Yubaraj Sangroula, PhD¹.

1. General Introduction:

The safety of a society, by way of getting all necessary arrangements for unfailing protection and preservation of individual's liberty and rights relating to his/her person and property, is the fundamental goal of criminal justice, and for this reason it has been regarded as an indispensable system of peace and order. In achieving this goal, criminal justice system uses multi-pronged processes—investigation prosecution, and adjudication which exist as independent jurisdictions but function as one 'integrated system.' The final outcome appears in one of the two forms—i.e. either the suspect is declared 'guilty' or he/she is 'innocent'. Criminal justice system by application of this process, reaching to the state of conviction and making the offender subjected to a system of punishment, functions as an effective instrument of 'detering potential offenders', thus guaranteeing an effective system of preventing transgression in person or property of one individual by other individual².

Looking from this pragmatic point of view³, the criminal justice system in a society, which generally holds the faith on democratic function of State and affirms a deeply rooted trust in principle of the inalienability of fundamental rights of individuals, resolutely and meticulously follows some principles as 'indispensable or inevitable' components for building a worthy criminal justice system⁴. These principles are (a) the corpus delicti⁵ is the primary fact and evidence for driving the process of justice to a dependable conclusion, and the corpus delicti is identified by way of resorting to the process of scientific examination or inquest of the crime scene; (b) the relation between corpus delicti and the offender is established by the scientific examination or scrutiny of the objects, exhibits or traces found in the crime scene; (c) the analysis of evidences is carried out for

generating reasoning for appropriate indictment leading to the prosecution; and (d) the relation between the corpus delicti and the law is established, thus the authenticity, reasonability and validity of reason is confirmed.

The criminal justice system follows a 'systematically designed course of action in its operation', and this course of action is guided by certain other inevitable principles. These principles are (a) the fairness in all aspects of procedure; (b) the impartiality in attitude of applying procedures; and (c) the use of judicial mind while adopting decisions or interpreting findings. Failure to consider these principles will necessarily result in violation of the fair trial. The principle of fairness and impartiality in criminal proceeding are taken as two important attributes of the criminal justice system of a democratic society. These two components represent 'the concept of rule of law' in the context of criminal justice. The fairness and impartiality, in turn, require due attention for application or operation of the several other principles relating the procedure, which not only make the criminal justice system in that society properly functional but also makes its result duly credible and trustworthy. These principles⁶ are (a) that the burden of proof lies on the prosecutors and so that the charge must be proved beyond reasonable doubt⁷; (b) that the right of suspect to acquire adequate and competent legal defense by professional representation is fully guaranteed⁸, which includes right to get interpreter⁹ in the case if he/she does not understand the language in which the charge has been put forth; (c) no suspect can be pressed to confess that he/she has committed crime and thus use of coercion or deceptive interrogation for extraction of confession renders the same as inadmissible evidence¹⁰; (d) a suspect must be presumed innocent until the concerned judicial authority has declared

him/her guilty; and (e) no suspect can be charged twice in the same crime, so that an arrest and detention made under such circumstance will make such arrest and detention illegal and improper.

These principles plainly and adequately deny an argument, which is so common in most developing countries, that 'criminal justice is a State's instrument to justify the coercive actions'. This looming misconception that 'criminal justice system is an instrument of State for coercing citizens to abide by rules of law and order' is a central problem of the fairness and impartiality in the criminal proceeding in developing countries. The misconception gives rise to the following serious problems destroying the positive impression of the general public to the criminal justice system:

The police machinery in the developing societies generally takes criminal justice system as a 'police power' of the State; hence, no rights can be claimed by suspects who have been booked for suspicion of committing crimes. This assumption of police machinery does give a false impression to the investigators that 'a suspect or accused' is an enemy to the State. Such a psychology with investigator not only destroys the prospect of the fairness and impartiality in the investigation process, but also maligns the prospect of suspect's human rights protection. This unwanted psychology is accountable to engendering host of problems within the criminal justice system of developing countries. Most problems of torture are associated with this feigned psychology.

The investigator becomes psychologically obsessed to consider that 'the person who is a suspect or accused' is the matter of central importance in investigation. Explicably, the 'investigation of the fact and relevant evidence' does not make the centerpiece of investigation works. The total concentration of the investigator, therefore, is likely to be driven to extract confession, thus indiscreetly disorienting the investigator from culling forensic, toxicological, and serological and other material evidence.

In most developing countries, another saddening psychology, which is based on the misconception too, is that the work of crime investigation is related to an inherent power of the police institution. This psychology brings a notion of thinking in police that police officers must be allowed to carry out investigation independently, i.e., without interference or guidance of any other institution. This notion of thinking and belief is a greater source of argument on the part of the police investigator that 'the act of arrest, detention and interrogation' are exclusive privileges of the police institution. The truth is that a police officer, when he/she is acting as an investigator, is not working in

the capacity of 'the police officer', as a law enforcer, but as a 'researcher and scientist'. The power and function as a researcher is 'power and function' of the investigator under the law, so that his position as a patrolling or law enforcing officer has nothing to do with the power and function he/she is supposed to entertain as an investigating officer. The power and function of police officer as an investigator 'is a power and function' associated with the realm of justice but not with the realm of law enforcement.

The responsibility of 'proving the guilt' unequivocally lies on the prosecutor, and the prosecutor, thus, has to discharge this responsibility beyond reasonable doubt. The responsibility is carried out with the strength of 'evidence' that determine the 'nature of corpus delicti and 'the objective or factual relation between the corpus delicti and the suspect'. Analogically speaking, the investigation of crime, to look from this context, is an empirical research purported to generate data for the prosecution of the offence. Explicably, an investigation is a part of the prosecution that generates evidence required for. Obviously, the need of investigator working under the guidance of prosecutor is inevitable. The notion of thinking that an act of investigation is 'independent from prosecutors and, rather, is an independent function of police institution' is thus a stumbling block in the success of prosecution in many developing countries¹¹.

2. Efficient Collection of Evidences and Challenges in Developing Countries

The brief discourse, done herein before, emphatically highlights on the significance of evidence for successful prosecution which conspicuously underlies its importance for the conviction of offenders and the protection of innocents. The importance of evidence in criminal proceeding is thus crucial not only because 'it helps the criminal justice machinery to achieve conviction of offenders with proper penal sanction but also because it prevents an innocent from being victimized'. Each of the aspect reinforces other resolutely and, consequently, engenders a wider public credulity to the system of administration of justice in that given society. Understandably, the efficiency in culling proper and concrete evidences enables the 'criminal justice system of a given society' to fulfill two major objectives as a civilized society. Firstly, it achieves a goal of preserving the safety of the given society by protecting innocents from being victimized. Secondly, it achieves goal of deterring potential offenders by punishing the wrong doers. These two goals fairly adequately indicate to the types of 'evidence' the prosecutors are supposed to explore. It is also evident from the goal of protecting an innocent that 'no evidence culled by the investigator' can be dubious, doubtful, or unreliable.

The goal of convicting the offender also demands that the evidence the prosecutors have culled must be un-dubious, un-doubtful and fully reliable. The efficiency relating to evidence collection is thus philosophically related with the ultimate goal of the safety of the society the criminal justice system is to achieve about.

2.1. Some devastating challenges to the efficient collection of evidence in developing countries: The criminal justice systems in developing countries are, however, facing serious challenges in order to smoothly achieve these goals, mainly due to the 'lack clarity about the concept of criminal justice system itself'. Some misconceptions discussed above do fairly adequately indicate to these challenges. More detail discourse on some of them, to follow herein after, will make the understanding further more tangible. The main challenge, however, is the looming insensitivity in the concerned stakeholders of the criminal justice system in developing countries towards the need of transforming the criminal justice system from a coercive apparatus of the State into 'human rights protection machinery'. The tendency of refuting the principle among the stakeholders of the criminal justice system in the developing countries is extensive. Owing to this insensitivity and the looming tendency of indifference to the modernization of the system among the stakeholders of the criminal justice the following problems are bound to arise, thus hindering the process of efficient collection of evidence:

a. Notional or theoretical misunderstanding about 'powers and privileges' concerning investigation of crime: It is a general understanding among the investigators, the prosecutors and the larger section of legal intelligentsia in the developing countries that the power of 'crime investigation' is inherently associated with policing institution of the State, and as such the belief that crime investigation is a crime control mechanism rather than an instrument of fair and impartial justice is widespread. As a result, the tendency of using means of coercive and deceptive interrogation, as an inevitable instrument of crime investigation, for extracting confession is phenomenally practiced in the developing countries. The root cause of this tendency lies on the misconception of the police institution that the function of crime investigation is a function inherently associated with the police power of the State. The resistance of the police officers, who generally occupy the authority concerning crime investigation, to take the 'function of crime investigation, as a tool of collecting evidence for fair and impartial prosecution leading to adjudication of the offence', is implausibly stronger. Of course, the function of crime investigation does contribute, as an essential component of preventing crimes by locating

the offenders, to the mission of crime control, but the core objective of the function of the crime investigation is to help in enhancing and fostering the course of fair trial by generating adequate and reliable evidence for the trustworthy and dependable prosecution of alleged offenders. However, the misconception looming large in the police institutions as well as the other stakeholders of the criminal justice system that 'the crime investigation is an inherent power and special privilege of the police institution' poses a serious hindrance in fostering a necessary cooperation between the prosecutors and the investigators, specially for the purpose of collecting adequate, objective and reliable evidence. Owing to this misconception, the tendency of the crime investigators in developing countries to work in isolation of prosecutors is a widespread problem.

Hence, what the tendency and claims generally found among the crime investigators is that they should be allowed to act, by all means and mechanisms, to investigate the criminal acts independently as a prerogative of the police officer or institution. With no doubt, the police investigators, for the meaningful enforcement of criminal justice system in any society, have a key role to play. The crime investigators are explicably placed in a key position to handle criminals, so that they have powers to arrest suspects, detain them and conduct interrogation. The investigator can use innumerable techniques, methods and equipments to reveal the thread of criminal act. The responsibility of the investigator to cull evidence for conviction of the accused is thus vital and indispensable. But in no sense, it can be established that his/her work will yield good result without coordination and cooperation of the prosecutor.

To realize this responsibility of the prime importance in criminal justice, the crime investigators are supposed to discharge the duties of (a) ascertaining facts and circumstances that are associated with, and relevant to, the act of crime, the corpus delicti, (b) apprehending suspects and obtain necessary information regarding the corpus delicti, (c) collating evidence, oral or documentary, or direct or circumstantial, that is so necessary or vital for the prosecutors to discharge the onus of proof, (d) exercising the police power of the state in order to conduct search and seizure for the purpose of collating evidence, and (e) preserving the witness and evidence to be used by the prosecutors to ensure conviction of the offender, and prevent an innocent from being penalized. It is here necessary to consciously gauge the nature of works the investigator is supposed to carry out. Undoubtedly, the certain power exercised by investigators is associated with the 'police power of the State', which enables them legally encroach upon some freedoms or liberty of alleged suspects or accused which in other circumstances is not allowed.

Nevertheless, the power so used by investigators is neither a 'power nor authority' belonging to the police institution, nor can it be exercised by an investigator by simply being a police officer. The power essentially belongs to the 'officer who is designated by law as the investigator of the crime'¹². The misconception that 'crime investigation' is a power of police officer is a 'key problem' behind many faults and failures in achieving goal of collating effective and meaningful evidences.

This said misconception is a deadly cause for massive failure of prosecution in Nepal and other developing countries. This misconception emphasizes division of function between 'investigator as a police and prosecutor as an accusing lawyer of the State'. Hence, the investigation process is detached from prosecutorial supervision and monitoring. As an outcome of the 'misconception', the function of investigation is considered by the 'investigator' as a technical function of the police officers, so that the engagement or involvement of the prosecutor is considered not only unnecessary but also undesirable—the involvement of the prosecutor, in fact, is considered to be interference in the function of investigation. This misconception is thus a stumbling block in ways of effective investigation and efficient collection of evidence.

No need to explain that the investigation is a part of prosecution. To be precise, the necessity of investigation may have no place if there is no prosecution is required. A meaningful prosecution is undoubtedly 'contingent' upon the successful accomplishment of the investigation works. Accuracy of findings of the probe of corpus delicti, the examination of the pieces of evidence associated with and the legality thereof are certain important aspects of investigation. The accuracy of the findings of the probe of corpus delicti is, undeniably and without any exception, governed by the 'science, technology and technical skills of the investigator, whereas the legality of evidences is always protected and ensured by the unfailing supervision investigator prosecutors, instructions for obtaining credible evidence and oversight of the fairness and impartiality of the prosecutor. The functional coordination between investigator and prosecutor during the entire process of the investigation is thus vital and relentless process. Any failure in coordination between these two authorities or agencies is heavy for the society, as well as the liberty of individuals¹³. The assertion here implies that 'the investigator during his/her¹⁴ performance is necessarily associated with the prosecutor, and is constantly guided by him/her'. This cooperation is however broken or not practiced in most of the developing countries, which constitutes one of the serious causes of miscarriage of justice.

What are the rationales behind such cooperation behind

investigators and prosecutors? The justification is self evident. The administration of criminal justice brings up an offender to the notice of appropriate justice, thereby rules out the prospect of random reprisal against people and an innocent is being penalized. As already discussed before, the administration of criminal justice functions within a bound of concrete 'principles and normative standards'. The suspect or accused is presumed to be innocent until he/she has been proved committing the offence beyond reasonable doubt. This principle requires the 'prosecutor' to discharge resolute and absolute onus of proofs. Now it is evident why an investigator is so desperately obliged to work in collaboration with prosecutor while collecting evidence. In other words, the main reason behind the collaboration is to ensure that the prosecution is ensured founded on 'un-dubious, un-doubtful and reliable' evidence. Who is the investigator—a police officer generally—is then working for? He or she is definitely not working for his/her institution—the police department. He/she is working for the sake of the prosecutor, who has a legal duty to charge the alleged person. This framework of the administration of criminal justice, in the societies that have opted to operate with adversarial system, demands that 'the investigator has to collate such evidences which are mandatory to prove the guilt of the offender'. Nothing more or less than that is required from the investigator. However, there are serious problems in this regard. The following instances of Nepal will illustrate the viciousness of the problem:

Section 6(2) of the State Cases Act, 1993, stipulates the Government Attorney, who is to handle the case, to provide required instructions to the investigators, upon he/she acquires the 'preliminary report on investigation'. The preliminary report, in practice, however, contains no objective information on corpus delicti and other associated facts, scene of crimes, and possible relevant evidences. This report is submitted just for the sake of formality, and hence asks for no kind of instruction from the prosecutor that is supposed to be carried out. The investigator instantaneously takes up his/her work without any consultation in advance with prosecutors, the government attorney. Obviously, the process of collecting evidences starts without prior knowledge of what the prosecutor is looking for¹⁵.

Section 7(5) also stipulates the investigator to seek advice or instruction from the prosecutor in connection scene of crime, which includes preparation of document such as the crime scene report, and concerning document or exhibit found in the crime scene. This practice is totally non-existent too. It also shows that the investigation follows or progresses in total indifference of prosecutor's concern or need¹⁶.

Section 9(1) requires the police to record deposition of the

suspect in presence of the prosecutor, but this provision is hardly followed in accordance with its true spirit, which intends to prevent circumstances leading to misuse of the authority by the investigating officer. In almost cases, the prosecutor gives its signature in the deposition falsely stating the deposition was recorded in presence of him/her. Some improvements in this regard are seen after series of sensitization training activities, yet the situation is still unchanged.

Section 15(1) has a clear prohibition on detention beyond 24 hours of arrest except remand from the judicial authority taking cognizance of the offence. However, the prosecutor is hardly informed of process of remand. The investigator alone approaches the trial court, without any information given to the prosecutor, for the remand¹⁷.

Section 17(1) requires the investigating officer to submit the detailed case file, along with his/her opinion, to the prosecutor once the process of investigation is considered completed by the investigating officer. The timeframe left for the prosecutor for the critical appraisals or understanding of the evidences is limited. Hence, the role of prosecutor concludes by preparing a charge-sheet and attaching the documents or evidences submitted by the investigating officer¹⁸.

The existing success rate of prosecution, including those cases tried by Chief District Officer, an executive body, which has jurisdiction to try cases of gangsterism or vandalism, is around 70 percent¹⁹. The chance of acquittal in such cases is very low. With this rate of failure in the court, we are forced to argue that either the criminal justice system is letting considerably larger number of offenders go scot free, or is falling in trap of miscarriage of justice by placing a considerably larger number of innocent persons in a state of unfounded prosecution.

What would result by absence of 'cooperation and coordination' between the crime investigators and prosecutors? The brief and candid answer would be 'miscarriage' of justice, and incessant rise of recidivism and rate of crime. Ultimate victim of this situation is 'human rights of people'. The situation generates vicious circumstance of human rights violation and deterioration of the social safety respectively. The change in the situation is therefore not only desirable but also mandatory, provided that the criminal justice system has to be able to address its benign goals. Building or fostering efficiency for the collection of evidence is thus a vital or key concern of reforms of criminal justice system in the developing countries, and this can be realized only by adopting the following strategic reform initiatives:

The investigator must bring about changes in attitude by truly internalizing a principle that 'his/her role as an investigator' is unquestionably related to the societal need of delivering fair and impartial justice, but not the exercise of coercive police power. An investigator of crime is an agent of criminal justice system but not a crime control or patrolling police office. The crime investigator is an expert of exploring and culling evidences that determines the corpus delicti, 'modus operandi of crime as well as linkage between the modus operandi of the crime and the alleged offender'.

The purpose or goal of the investigation is to procure evidence for sustainable prosecution. The sustainable prosecution is that which is supported by unquestionable, authentic and legitimate evidence. The responsibility of sustaining the prosecution definitely lies on the prosecutors through evidence collated by the investigators. The prosecutor is thus an expert of knowing the vitality of the evidence and their legality. He/she has thus right and responsibility to instruct the investigator on what kinds of evidence are required to sustain the claims put forth before the trial.

It is now self evident that the 'investigator and prosecutor' must work as a team rather than two independent institutions or officials. Their cooperation is necessary from the time the offence has taken place. The investigator is to collect evidence in accordance with the need of prosecuting the offence and sustaining it in the trial. For instance, a person is found allegedly killed by poisoning, the prosecutor inevitably require contents of poison in the blood of the deceased as a proof that the death had occurred by poisoning. The post-mortem report may have concrete analysis of the cause of death if the autopsy-performer is requested to the same. The prosecutor has to instruct the investigator in this regard, and this would be possible if the prosecutor knows about details of the offence. The cooperation between investigator and prosecutor is thus the most fundamental modus-operandi for exploring proofs for sustaining the charge.

The evidences collected by the investigator need to be scientifically and logically analyzed by the prosecutor, and here, again, the cooperation between the investigator and prosecutor is mandatory. The prosecutor has to draw reasoning for confirming the charge from evidences collected by the investigator. The involvement of the prosecutor in investigation is thus not only advisable but inevitable.

It now follows that 'the workable modus operandi' of the efficient evidence collection can only be developed by ensuring the 'collaborative team work of the prosecutor and investigator'. The so-called institutional autonomy and independence between prosecutors and investigators

is a serious problem facing the criminal justice system of the developing countries. The absence of collaboration and joint efforts in exploration of evidence destroys the prospect of culling dependable proofs for sustainable prosecution. This situation can be illustrated by the following examples:

An investigator may not necessarily be a lawyer or person with legal expertise, and so he/she may not know the procedural requirements of collecting evidences, thereby committing a sever mistake concerning legality of the evidence. Hence, prosecutor's involvement in investigation is mandatory for ensuring the legitimacy of the evidence. In developing countries, one of serious reason for failure of the prosecution is the inadmissibility of the evidence caused by wrong procedure of applied for collecting evidence. For instance, the collection of blood, semen, saliva, and other fluids are collected without fulfilling the scientific procedures, thus rendering their legitimacy destroyed. This kind of mistake happens because investigator and his/her subordinates may not have knowledge about 'evidentiary value of the work they are doing'.

Investigator may have been psychologically and obsessively influenced by the culpability or innocence of the suspect, and so the entire investigation process may be driven by his/her subjective belief. The evidences collected in such a situation may not have any relevance with the corpus delicti.

The difference of 'evidence and proof' is vital. Evidence is a particular, associated with fact of crime or available in the crime scene, document or exhibit'. It is an object or property of phenomenon. A proof is an evidentiary value of the evidence. The proof is a reasoning on which the argument of prosecutor is to be founded on. The investigator may not be aware of such reasoning underlying the evidence. The prosecutor is an expert of drawing reasoning from evidence by 'comparing the property of evidence with law'. In most developing countries' the prosecutor is insensitive of drawing 'proof for sustaining prosecution from' evidence.

To establish linkage between the actus rea and mens rea is a vital function of the evidence, and this responsibility has to be discharged by the prosecutor. The investigator may not be concerned with need of linking such relation. The investigator may be able to explore such evidences only by suggestion of the prosecutor.

Again, the instances discussed above abundantly shed light on the need of a joint work or collaboration of the prosecutor and investigator. This now lead us to conclude that 'the vital aspect of efficient evidence collection' process lies on the 'active, engaged and cooperative participation of the investigator and the prosecutor in the process of

exploring and analyzing the evidences'²⁰. The absence of such cooperation thus can be identified as a serious problem affecting the efficiency in collection of evidences.

b. Impact of exaggerated institutional autonomy versus individual professional accountability: In most developing countries, the institutional accountability is overridingly emphasized by both the 'investigator and the prosecutor'. What it implies is that the 'investigator' and 'prosecutors' emphasize the pride and prejudice of their respective institutions. This attitude begets 'invisible but strong current of institutional competition for supremacy, if not rivalry, between the investigator and prosecutor. Both of them indulge in quest of 'institutional autonomy' rather than 'professional participation or coordination' in performance. An investigator considers him/her more a 'member of police force' and the 'prosecutor' a lawyer. The notion that prosecutor is an agency of overseeing the investigation is largely sidelined. On the other hand, the investigator feels more accountable to 'his institutional boss' rather than the prosecutor. The result is 'invisible tug of war' between two professionals. This attitudinal problem, which is crucially important in destroying the efficient modus operandi of the collection of evidence and thus resulting in failure of the prosecution, is largely caused by an misunderstanding about 'structure of the criminal justice system', because the most developing countries have transplanted the 'administration of criminal justice from the former colonial masters'.

In the adversarial model, each agency of criminal justice system is supposed to function within a framework of 'institutional independence and functional interdependence'. Nevertheless, the notion of institutional independence cannot be considered as a license to function in isolation or disintegration of other agencies and disregard of the fundamental principles of justice. The institutional independence of each agency is understood as a guarantee to 'its administrative autonomy'. This doctrine implies that the criminal justice system cannot stand as a disintegrated platform of various mutually unaccountable, scattered and disintegrated sub-systems. While each institution functions with its own designated authorities and responsibilities, the goal of all is to ensure fair and impartial dispensation of justice without jeopardizing the public safety. In developing countries, this doctrine is however largely upset by the attitude of overriding and exaggerated pride and prejudice of criminal justice actors.

The criminal justice system of an orderly and organized society is expected to function as 'a composite and fully

integrated system'. Any attempt to exclude or undermine any one of the components is not only unimaginable but also disastrous to the credulity of the entire system. The failure of any agency in its mission of carrying out the designated responsibility is bound to generate a state of mal-functioning the entire system²¹. The efficiency and effectiveness of the criminal justice system is thus necessarily determined by an 'active and coordinated performance of all agencies'. No desired result of the administration of criminal justice system can be achieved without an active and smooth functionality of all agencies²².

A well devised synchronism of functions of these various agencies is a device to activate this multi-pronged system towards its designated goal, and also forms a prerequisite for systematic and smooth functioning of the system. Thus, a functional criminal justice system is conceptually marked by two essentialities that (a) the functional independence of every agency is undeniable, and (b) an active and meaningful oversight or monitoring of functions of that agency by others is also undeniable. Failure to ensure independence of, and coordination between, the agencies of criminal justice system is bound to give rise to a state of abuse of power and hence lead ultimately to the miscarriage of justice. Inefficiency and corruption will be resulted as an outcome of failure to abide by 'principle of professional coordination'. Nepal's criminal justice system is a unique example of such a situation. In such a situation, every agency is tantamount of endorsing the use of extra-legal method in its performance. The need of kicking ass to keep people in order becomes a 'general rule' of belief. The brutal policing would then be phenomenal feature. This situation will intensify the social disorder, injustice and ultimately appears with characters of 'the criminalization of politics and politicization of crimes'. Disorder, fear, and crime undermine social and economic institutions to such an extent that families, schools, commerce and other institutions cannot function smoothly²³.

Some scholars have rightly argued that the criminal justice system is not a system in its 'structural framework'. For them, in a structural system in its true sense, the concerned actors are explicitly directed to towards a particular objective by some coherent centralized authority²⁴. In the criminal justice system, however, none of the agencies or actors has authority to command others in their respective institutional administration and works. It can thus be argued that the criminal justice system is founded on a theoretical notion that rejects existence of a vertical control mechanism. Every agency of the criminal justice system is associated with other horizontally, and, hence, functions with a scheme of horizontal control mechanism. Every agency is independent in its assigned functions, but is guided by the indispensability of coordination between

their respective functions which provides for a system of mutual control by each other.

Different agencies are linked together through a process of actions in which one agency's "output" becomes the next agency's "input"²⁵. The weapons seized and the reports of finger prints affixed on the weapon, for instance, are "outputs" of the investigator's act, which becomes "input" to the prosecutor, as the charge-sheet to be prepared by him/her should essentially be based on such evidences. The prosecutors cannot prosecute a person with evidence procured by themselves independently. The charge sheet, on the other hand, is the "output" of prosecutors, which constitutes an "input" for trial courts. This functional framework of the system presents a scheme of tightly knitted 'interdependence' between agencies and requires an unavoidable interrelationship among different agencies involved. This scheme is important benchmark of the successful criminal justice system. The interdependence constitutes a system in itself, and as such it is entirely guided by the need of objectively operationalizing the various aspects of work within the system; in any case it is not guided by motivation of control of one agency's function by other²⁶.

Of course, the framework for coordination between these institutions is fashioned and functionalized by pre-determined laws and overall system of governance adopted by the given society. In this context, various practical attributes such as the size and composition of the population, the historical contexts, the unique topography, the economic development pattern, the level of education, the functional capacity of agencies etc. do play crucial roles in shaping the institutional framework and psychology of the interagency coordination. Functional coordination of criminal justice agencies

These various factors shaping the structure and psychology of the system are defined as dynamics of the criminal justice system. The overriding and exaggerated institutional or organizational pride and prejudice generates serious obstacles in achieving goals of the criminal justice system.

The adopted typology of the criminal justice model also is an important factor for shaping the required framework of the coordination. It is why the model or framework of the coordination adopted by countries with adversarial system is different to that of countries adopting the inquisitorial one. When this framework is disregarded, the criminal justice system falls in a trap of chaos.

- c. Coherent function of the criminal justice system and the professional responsibilities of investigators and

Justice and the laws
 Safety of the society and protection of individual from miscarriage of justice is final goal.

prosecutors: The fundamental objectives of the criminal justice system as discussed earlier makes it clear that the 'criminal justice system' is not a coercive instrument of State to inflict pains on people. It has specific goals to 'protect and preserve' human dignity and security. Criminal justice system in this sense is not a 'law and order' instrument of police department; rather it is an 'instrument of State to ensure' safety of the society by criminalizing unacceptable behaviors, penalizing the wrong-doers and deterring the potential offender'. These objectives have been fulfilled by the State by 'setting a fair and impartial system of trial'. The principle of 'fair and impartial trial' distributes powers to actors of criminal justice and rights to accused in a wisely defined 'scheme of operation'. The scheme can be outlined as follows:

Actors of criminal justice can curtail liberty of suspects as provided by the law. The suspect can be arrested and detained subject to law. A lawfully carried out arrest and detention cannot be challenged in the court. However, the arrest and detention is to be based on objective evidences, but not on speculation or discretion of the arresting and detaining agencies. This value of the criminal justice system

is found seriously suffering in developing countries mainly due to tendencies of violating or disregarding fundamental principles of criminal justice and laws established by the State. Arrest and detention without warrant, the manipulation of evidences by cooking them or failing to explore evidence, the excessive indulgence on interrogation to extract confession, the practice of torture to press the suspect to confess, and the use of evidence without analysis are some examples of disregarding the value of fair and impartial justice.

Investigators can indulge in using any legally possible means of obtaining evidence. State can use any amount of financial or human resources to procure evidence, and can use any type of expertise to sustain its findings. However, the State is expected to exercise this power by recognizing and protecting the due process or procedural rights of suspects. Unfortunately, the tendency of criminal justice actors in overlooking or violating the procedural rights of suspects or accused is phenomenal. Torture is commonly used on developing countries as a legitimate tool of extracting confession.

Prosecutors can apply charges subject to laws that can be corroborated by evidence. They use resources as required by the need of sustaining the charge beyond reasonable doubt. However, the practice in developing countries is quite frustrating. Accused have been charged without adequate proofs and failure of such prosecution is bigger without any kind of accountability.

While using these authorities and powers, the investigators and prosecutors are supposed to pay respect to the following liberties or rights of accused:

- a. Presumption of innocence- These agencies are obliged by laws to treat suspects with full dignity of their physical integrity and security of persons. The suspects ought not or cannot be treated like convicts. Therefore, no arrest, detention, interrogation and process of collating proofs can deprive of suspects of their rights to physical integrity and security of persons²⁷.
- b. Right against self-incrimination is respected without exception. The most significant rationale behind right against self-incrimination is to prevent conviction of crime suspects based on confession as it is not only unreliable piece of evidence but also tantamount of torturous or deceptive interrogation²⁸.
- c. Right to representation by lawyers- No suspect or accused can be denied of access to adequate legal defense.

The respect to suspects' rights does automatically provide an opportunity for investigators and prosecutors to 'best coordination' between them. The respect to right to silence does limit scope of dependence on 'confession' as the basis of charge. Prosecutors have to lean back to investigators for more dependable proofs of guilt, and thus it ensures their watchful attitude over the investigators. Balance 'power of criminal justice actors and rights of suspect' theory is thus crucial for successful operation of the criminal justice system in any society. This theory is important to generate beliefs on prosecutors that:

Adequate and scientific investigation is a tool of 'effective prosecution: Hence, the prosecutor has to legally guard the proceedings of collating evidence and assist investigators legally in matters of search and seizure and ensuring legal technicalities of the documents. Investigators are thus part of the prosecution work. The investigator's opinion about, and interpretation and construction of evidence, is a boon for prosecutors. The mutual collaboration between investigators and prosecutors is thus a 'keystone' of a successful prosecution.

The objective of investigation is to supply data for prosecutor

on the given criminal act to prove the guilt of accused beyond reasonable doubt: Prosecutor has to have a quality of a 'research analyst'. The evidence do not speak, they should be made to speak by the prosecutor. Prosecutors are not 'fax machine' to receive documents from police and submit to the court. They are professional actors with capacity to 'conduct methodological enquiry' of all evidences supplied by the investigators.

Investigators and prosecutors are individually accountable to 'success and failure' of their works. It is not their institution is accountable for success of investigation and prosecution: Both these actors are responsible to 'collectively work for burden of proof against suspect on behalf of the state'. The punishment and reward is thus individual not institutional.

The prosecutor is a key agency in adversarial system. Hence, he/she should acquire ability to represent the State. The investigator has to coordinate himself/herself with prosecutor for acquiring reliable evidence and their legal sustainability.

On top of all, the lack of appropriate forensic technology is equally important challenge in the developing countries. This technology is expensive and unaffordable generally. The rapid changes of the societal structure, the system of governance and political instability, and lack of adequate research facilities are also serious challenges. However, such challenges can be easily handled provided that the 'investigators and prosecutors' bring about changes in their stereotyped institutional pride and prejudice and begin working as a team.

3. Initiatives for Enhancement of Preservation, Analysis and Use of Evidences for Worthy Prosecution and Fair and Impartial Trial

The foregone discussion argues that 'the major problem of the criminal justice system in developing countries is associated with 'evidence collection and analysis method'. The method is generally archaic, the confession-oriented, and stricken by abuse of power and torture. Most charge-sheets brought by the prosecutors are based on 'confession' extracted by use of deceptive interrogation or physical force. The use of mental torture is also a common tool of extracting confession. The interest and inspiration of the investigator for exploring scientific evidence is not profoundly noticeable, hence the emphasis lies on 'extraction' of confession. The tendency that the confession is the conclusive evidence is random among the investigators and prosecutors of the developing countries. The overriding emphasis and reliance on confession de-activates the investigators and prosecutors

of the developing countries to explore scientific evidence. Equally true is the fact the 'the availability' of forensic facilities is scarcely limited. The evidences produced by forensic and other scientific means are also found tainted by several reasons. The protection of the scene of crime and preservation of evidences is a serious problems as well as challenge in the developing countries. Some studies show that the following problems are commonly encountered in this regard:

- a. Protection of the scene of crime and preservation of the evidences: It is said that evidence that is lying on the ground loosely can be collected and catalogued by using proper method of collection and preservation. Both the collection and preservation call for seriousness on the part of the investigators and the use of proper technology for collecting so that the properties of the evidence is not destroyed or tainted. The serious challenge in this regard in developing countries is associated with the level awareness of the public as well as the police personnel. The invasion of the scene of crime by the flocks of public and security personnel is a serious problem, which not only contaminates the scene of crime but also destroys the traces of evidences left by the offender; the evidences such finger prints, the foot prints, the bodily liquid substances, the traces of threads and hair and the other useful evidentiary marks to be found in the scene of crimes are either contaminated, tainted or destroyed²⁹. In such a situation, the scope of using forensic technology and DNA analysis of the evidences to be found in the scene of crime is markedly low in developing countries³⁰. Collection and preservation of evidences from the scene of the crime is a serious challenge in developing countries. In Nepal, for instance, numbers of samples collected are un-examinable for contamination during collection or delay in sending to the forensic laboratory³¹. Considering the types of problems, the following remedies are to be adopted in order for making service of the forensic science enhance of the quality of criminal justice:

Awareness training for grassroots police personnel is necessary for protecting the scene of crime and preservation of evidences and traces to be found there. It is found that the grassroots police personnel needs to be educated about the authenticity and reliability of the evidences to be produced by the use of forensic science. This initiative will prevent unwanted entry of the police personnel as well as the common people within the scene of crime. The equipments and materials can be used for making the scene of the crime preserved³².

Making provision of adequate number of the scene of crime officers is essential, followed by an intensive training

on skills of collecting samples from the crime scene. More number of the scene of crime officer makes it possible to reach the spot in time, so that many important traces can be collected before they are destroyed by natural phenomena such as rain, hot sun, or storms, fogs, dust and so on³³.

Training is also necessary on enhancing the sensitivity of the scene of crime officer to deliver the collected samples in time. It has learned in Nepal that a large number of such samples are destroyed by delay in delivery of the samples to the laboratory³⁴.

It is also necessary to clearly mark the 'types or categories' of sample collected from the scene of crime. It is also necessary to mark them who actually these samples belong to—the accused or the victim. It was learned that it was another important area of mistake to be made by the scene of crime officer³⁵.

Each piece of evidence is to be given an individual identification mark or number so that it can be cross-matched against corresponding investigative report. It was reportedly another area of mistake to be committed by the scene of crime officer. Many samples were found collected in different bags or tube and put into a bigger bag with one identification number³⁶.

Investigators in the developing countries also need an elaborative training for marinating 'custody chain' of the forensic evidences. The custody chain is a document to be filled out by the concerned officer who wishes to use or view the evidence. This is necessary to prevent loss of evidence and/or cross contamination by individuals who should not have contact with it³⁷.

The area of the scene of the crime is to be photographed as rule. The detail signs of injury such blood stains are marked properly. These photographs are crucial evidence in the piecing together of an event so that investigators who are not able to visit the scene of crime can get detail information of the situation.

- b. Information of the scene of crime to the prosecutor: As it has fairly been described the importance of 'evidence' as a source of 'reasoning' already before, the concentration of the investigating officer should be laid on procuring such a proof from the scene of crime that it will provide a strong reasoning to the prosecutor for making him/her able to determine the nature of corpus delicti and its meaningful relation with alleged offender. The prosecutor may be able to suggest the nature of proof required in that given crime. The communication between the investigating officer and the prosecutor is

not only desirable but inevitable. From this point of view, the prosecutor must take the lead in coordinating with the investigating officer in the following matters as a necessary modus operandi for properly collecting and preserving evidence from the scene of crime:

- **Autopsy:** The prosecutor must be able to say what exactly he/she wants the performing doctor to mention in the autopsy report. The prosecutor therefore must clearly instruct the investigating officer, and who, in turn, must visit the performing doctor to advice on their requirement. It is advisable for the investigating officer to give a detail perspective of the scene of the crime to the doctor, and if possible, invite the doctor to visit the scene of the crime. In Nepal, for instance, the autopsy is found largely undependable evidence because it fails to mention the details which are necessary for generating reasoning for the prosecutor. The main reason is that 'the dead body is dumped' in the hospital by the junior personnel who has no knowledge of investigation³⁸.
- **DNA analysis:** The prosecutor must be able to suggest to the scientists carrying out the analysis on his/her requirement. Scientific language is not common or comprehensible for all. As a matter of fact, the prosecutor must require the scientists to make detail elaboration of their opinion by graphs, notation, narration, or elucidation. Only such reports can be sustainably used for generating the scientific reasoning. The importance of such elaboration is particularly important considering the absence of specialist expert prosecutors, judges and defense attorneys.
- **Custody Chain:** Legality or legitimacy of 'custody chain'—the document prepared by the scientist—must be obtained by the prosecutor for two main reasons: one, to prevent any manipulation in evidence; another, to prepare for examination of expert witness in the court. The custody chain will be thus an important source of legality of the evidence.

This modus operandi of collection, preservation and examination of forensic evidence will ensure the following:

- a. Circumvention in the possibility of contamination or destruction of evidence.
- b. Prevention of the possibility of manipulation of evidence, for ulterior motive by any person including the offender.
- c. Establishment of the unchallengeable legitimacy of the evidence.
- d. Establishing the accuracy and tangibility of the evidence.

Collectively, these elements will guarantee the success of prosecution, and thus avoid the miscarriage of justice.

4. Conclusions:

Considering from the wider perspective of the criminal justice system in the developing countries, the scenario seems not very encouraging. One of the major problems is generated, in most countries in Asia, by the 'unplanned transplantation' of the system of past colonial masters. India has been a glaring example³⁹. The stereotyped attitude of the State and its criminal justice agencies that the criminal justice system is coercive apparatus of State for peace and order in the society is viciously responsible for blocking the desired change in the system. The tendency of sticking in conventional approach of investigation, which does not emphasize the cooperation and collaboration between the investigating officer and the prosecutor that overridingly focuses on confession-oriented investigation system, is another obstacle in reforms of the criminal justice system in developing countries. These problems and challenges can largely be addressed by popularizing the use of forensic science in investigation. Hence, the developing countries must emphasize use of science and forensic technology in dispensation of the criminal justice.

End Notes

- 1 Professor in Kathmandu School of Law and Former Attorney General of Nepal. Email, sangroula195@gmail.com
- 2 Robert Weisberg, "A Cannon of the Criminal Law, Stanford Public Law and Legal Theory Working Paper Series, Stanford Law School, California, 2000, No.10, p. 4. Electronically available at http://papers.ssrn.com/papers.taf?abstract_id=231952
- 3 *Criminal justice system is considered more effective and functional if it is able to achieve its goal of bringing the offenders into the notice of justice, and make no mistake by punishing an innocent person. The punishment to the offender is considered essential viewing the peace and tranquility in the society. Hence, no society cans the criminal justice system merely as a 'institution of state to exercise power to discipline the people'. For more philosophical deliberation See; Ibid*
- 4 *For critical observation in this regard See; Andrew Haplin, Definition of in the Criminal Law, Hart Publishing, Oxford and Portland Oregon, 2004, pp.52-54.*
- 5 *The phrase corpus delicti means the physical object upon which the crime was committed, such as dead body, or the charred remains of a house. The corpus delicti can also be used to describe the evidence that proves that a crime has been committed. See; West's Encyclopedia of American Law, edition 2. Copyright 2008 The Gale Group, Inc.*
- 6 *There are allegations that Anglo-American adversarial system has adopted pro-defendant procedures, and occasionally it is claimed that this system has increased the crime rate (See; Paul G. Cassell, The Guilty & The "Innocent": An Examination Of Alleged Cases of Wrongful Conviction from False Confessions, 22 HARV. J.L. & PUB. POLY 523 n.30 ,1999. However, a philosophical justificaion to this system is that 'the social cost of false or wrong conviction is far greater than the provilegs given to the defendant facing the trial' For additional discourse in this regard See; Keith N. Hylton and Vikramaditya S. Khanna, "Towards Economic Theory of Pro-defendant Criminal Procedure", Boston University School of Law, Working Paper Series Index, <http://www.bu.edu/law/faculty/papers>*
- 7 *See; Emily Sherwin and Kevin M. Clermont, "A Comparative View Standards of Proof", University of San Diego School of Law, Public Law and Legal Theory Working Papers 32, Winter 2000-2001. Electronically available at <http://papers.ssrn.com/abstract=285832>*
- 8 *On critical importance of defense legal counsel in criminal trial, See; Margaret Etienne, "Declining Utility to Counsel in Federal Criminal Court": An Emperical Study on the Role of Defense Attorney Advocacy under the Sentencing Guidelines", Illinois Public Law and*

Legal Theory Paper Series, Research Paper No. 03-10, 2003. Online at <http://papers.ssrn.com/abstract=447600>

- 9 Right to get interpreter is human rights under International Covenant on Civil and Political Rights, 1966.
- 10 Torture of any form has been prohibited by Convention against Torture as well as constitutions of the democratic countries. As such unacceptability of torture and similar practices have been emerged as important principle of fair trial.
- 11 Much in this regard has been discussed in the article entitled "Comparative Survey of Investigation Systems in China, India, Japan and Nepal: Some Challenges and Best Practices".
- 12 For instance, State Cases Act, 1992 (2049) of Nepal specifically requires a police officer to be duly designated as an investigating officer before he/she takes charge of investigating officer. His/her authority of investigation is generated by the 'State Cases Act, which underlies the procedure of criminal proceeding. The authority of the investigating officer is, in no way, a power of police officer entrusted by the Police Act of the country. As the State Cases Act plainly provides that an act of investigation is to be carried out by a 'designated' police officer as 'investigator', no other police officers or the institution can interfere in the process of conducting enquiry or the process of evidence collection. Being a police officer is, thus, not 'enough'. The prevailing law in Nepal explicitly requires that the officer is to be recognized as an "investigator" by law itself. The proceeding of investigation is thus valid only if such proceeding is carried out by the designated investigator. Similar provisions are found provided by the Criminal Procedure Code of India, 1973. According to Section 204 (1b), to be read together with Section 87, the magistrate, taking cognizance of the offence, can issue a warrant for arrest of the suspect. The warrant for arrest is a written order for arrest of the suspect. Such warrant is signed and issued by the magistrate, and addressed to the concerned police officer. Seemingly, the provision implies that the power of investigation carried out by the police officer is a 'power related to the delivery of justice'. It is in no way a police power of the State.
- 13 See; George L. Kelling, "Broken Windows and Police Discretion": A Search Report, National Institute of Justice; USA, 1999, pp. 1-45. Online available at <http://www.ojp.usdoj.gov/nij>
- 14 Some researches in Nepal, such as Baseline Survey of Criminal Justice System, CeLRRd, 2002, the Comprehensive Analysis and Reforms of the Criminal Justice System of Nepal, CeLRRd, 1999, National Survey of Criminal Justice System, 2012 and dozens of research articles contributed by experts have established that the 'coordination between investigator and prosecutor in Nepal is feeble giving rise to massive failure of prosecution. See, for ratio of success and failure of prosecution, the Annual Reports of the Office of the Attorney General. For the Fiscal Year of 2067 (2011) and 2068(2012)
- 15 CeLRRd, Baseline Survey of the Criminal Justice System of Nepal, (a research report) Kathmandu, 2002.
- 16 Yubaraj Sangroula, et.al, Jurisprudence in relation to DNA Analysis and Scientific Evidence, CeLRRd, 2070 (2014), Kathmandu, pp. 1-32.
- 17 CeLRRd, n. 15.
- 18 CeLRRd, Analysis and Reforms of the Criminal Justice System of Nepal (a research report), Kathmandu, 1999.
- 19 Attorney General Office of Nepal and CeLRRd, Baseline Survey of the Criminal Justice System of Nepal (a research report), Kathmandu, 2012.
- 20 Mark. A. Moor, "The legitimation of Criminal Justice Policies and Practices" in Perspectives on Crime and Justice: 1996- 1997; Vol. 1 Research Report 1997, National Institute of Justice USA, pp 49-50.
- 21 Haribansa Tripathi (Dr.) "The Adjudication Process in Criminal Justice System" (A Working Paper for National Workshop on Criminal Justice System of Nepal, 10-12 June 1997); ILRR, Kathmandu, Nepal.
- 22 Ibid
- 23 George L. Kelling, "Broken Windows and Police Discretion": A Research Report; National Institute of Justice: USA, 1999, pp1-45. Online available at <http://www.ojp.usdoj.gov/nij>
- 24 In countries that follow adversarial system, it is impossible to fashion the criminal justice system on vertical structure. In this system, each actor is accountable to its own central authority, and works independently. The police department in Nepal, for instance, is accountable to the Ministry of Home, and the prosecutors to the Attorney General. The system of courts is virtually independent of the executive control. Each of them is responsible to other only because no action of one becomes meaningful without other's existence.
- 25 Mark. A. Moor, "The legitimation of Criminal Justice Policies and Practices" in Perspectives on Crime and Justice: 1996- 1997; Vol. 1 Research Report 1997, National Institute of Justice USA, pp 49-50.
- 26 Ibid, p. 50.
- 27 See; Devlin Report to the Secretary of the State for Home Department (Departmental Committee on Evidence on Identification in Criminal Cases, 1996 H.C. 338, 1976.) UK.
- 28 See; Laurie Magid, "Deceptive Police Interrogation Practices: How far is Too Far": Villanova Public Law and Legal Theory Working Paper Series No. 2001-1, p.1168.
- 29 See; Jayabishnu Nepali, Praman ra bidhi bigyan: sankalan, samrakchan tatha parikchan ma aiparne samasya tatha chunautiharu (Evidences and Forensic Science: The Problems and Challenges to be Encountered while Collecting, Preserving and Examining) in Yubaraj Sangroula, et.al (eds.) Jurisprudence About DNA Analysis and Scientific Evidences, CeLRRd, 2070 B.S. (2013), Kathmandu, pp.64-65
- 30 See generally, Betty Layne Desportes, "Improving the Practices and Use of Forensic Science: A Policy Review; American Academy of Forensic Sciences, 2008. Available online www.thejusticeproject.org, visited 14th August, 2014.
- 31 See; Jivan Prasad Rijal, "DNA and its Specific Property" in Yubaraj Sangroula, et.al (eds) Jurisprudence About DNA Analysis and Scientific Evidences, CeLRRd, 2070 B.S. (2013), Kathmandu, pp.33-71.
- 32 In a forensic training for the crime investigators in Nepal, from November 2013 to March 2014, it was learned that the preservation of the crime scene would be problematic due to lack of essential materials or mans such as ribbons, pillars and so on. The senior police officer engaged in the training as a resource person, however, suggested that the 'plastic role or locally made organic ropes' could be used for this purpose considering their lasting nature. He thus suggested to make a long plastic rope as part of the 'forensic kit-box' provided to the scene of crime officer'.
- 33 See; Jayabishnu Nepali, Praman ra bidhi bigyan: sankalan, samrakchan tatha parikchan ma aiparne samasya tatha chunautiharu (Evidences and Forensic Science: The Problems and Challenges to be Encountered while Collecting, Preserving and Examining) in Yubaraj Sangroula, et.al (eds.) Jurisprudence About DNA Analysis and Scientific Evidences, CeLRRd, 2070 B.S. (2013), Kathmandu, pp.56-65.
- 34 Ibid.
- 35 Ibid.
- 36 Ibid.
- 37 See; Jivan Prasad Rijal, "DNA and its Specific Property" in Yubaraj Sangroula, et.al (eds) Jurisprudence About DNA Analysis and Scientific Evidences, CeLRRd, 2070 B.S. (2013), Kathmandu, pp.33-71.
- 38 For detail See; Yubaraj Sangroula, "Jurisprudential and Jurimetrics Analysis of Florence Evidence" in Yubaraj Sangroula, et.al (eds) Jurisprudence About DNA Analysis and Scientific Evidences, CeLRRd, 2070 B.S. (2013), Kathmandu, pp.1-22.
- 39 For detail information in this regard See; Malimath Committee Report.

नेपाल प्रहरीमा फौजदारी संहिताहरूको कार्यान्वयन अवस्था

प्र.व.उ. भिम प्रसाद ढकाल
प्रहरी प्रधान कार्यालय,
कार्य एवं अपराध अनुसन्धान विभाग

समावेश विषयहरू

- संहिताको पृष्ठभूमि
- संहिताहरूमा भएका नयाँ व्यवस्थाहरू
- संहिताहरू कार्यान्वयनमा नेपाल प्रहरीबाट भएका प्रयासहरू
- संहिता कार्यान्वयनको वर्तमान अवस्था
- संहिता कार्यान्वयनमा देखिएका समस्या र चुनौती र समाधानका उपायहरू
- निष्कर्ष

१. पृष्ठभूमि

आवश्यकताले कानून जन्माउने हुँदा उक्त कानूनको जिवन्तता कानून कार्यान्वय हुने परिवेशसँग जोडिन पुग्छ । अर्थात नयाँ आएको कानून कतिसम्म सार्थक, प्रभावकारी र जिवन्त छ भन्ने पक्ष त्यस कानूनको कार्यान्वयन स्थितिसँग प्रत्यक्ष सरोकार राख्छ । यसै सन्दर्भमा वि.सं. १९९० मा जङ्गबहादुर राणाले बनाएको मनुस्मृतिमा आधारित मुलुकी ऐन नेपालको सबैभन्दा पहिलो, लिखित र संहिताबद्ध राष्ट्रिय कानून थियो, जसमा सारवान र कार्यविधि दुवै कानूनी व्यवस्थाहरू समाविष्ट थिए । पछि यसैको परिमार्जित र परिष्कृत रूपमा मुलुकी ऐन, २०२० आयो । अधिकांश व्यवस्थाहरू परम्परागत रूपमै रहेको यस मुलुकी ऐनको सट्टामा छुट्टै व्यवस्थित र समय सान्दर्भिक कानून बनाउने प्रयास नेपालमा लामो समयसम्म जारी भएपछि २०७५ भाद्र १ गतेबाट मुलुकी अपराध संहिता, कार्यविधि

संहिता र फौजदारी कसूर (सजाय निर्धारण तथा कार्यान्वयन) ऐन, २०७४ कार्यान्वयनमा आएको छ । यि संहिताहरूलाई तयारी गरिरहँदा तत्कालिन समयमा गठीत फौजदारी कानून सुधार उच्च स्तरिय कार्यदलले संहिताहरूको कार्यान्वयन सम्बन्धमा व्यापक छलफल र विमर्श गरेको थियो । विधायिकी क्षेत्रमा पनि यि संहिताहरूको कार्यान्वयनको सम्बन्धमा व्यापक चासो देखाइएकै हो । संहिताहरू कार्यान्वयनमा जाँदा सम्बन्धित क्षेत्रमा सहजतापूर्वक कार्यान्वयन हुन सकोस भन्ने उद्देश्यले २०७४ आश्विन ३० गते प्रमाणिकरण भएर करिब एक वर्ष पछि २०७५ भाद्र १ गतेबाट मात्र कार्यान्वयन सुरु भएको देखिन्छ । अर्थात संहितालाई कार्यान्वयन गर्ने मुख्य जिम्मेवारी पाएको नेपाल प्रहरी, सरकारी वकील एवं अदालतहरूलाई सक्षम बनाउने, त्यहाँ भएका कर्मचारीहरूको व्यवस्थापन र क्षमता अभिवृद्धि गर्ने, नागरिकहरूमा सचेतना दिने, साधन स्रोत व्यवस्थापन गर्ने लगायतका कार्यहरू उक्त बीच अवधिमा केही मात्रामा भएको देखिन्छ । साथै कार्यान्वयन सुरु भईसकेपछि पनि आ-आफ्ना निकायहरूमा अनुगमन, निरीक्षण, समन्वय, सहकार्य, बैठक, सम्मेलन, गोष्ठी आदि गरेर संहितामा भएका प्रावधानहरूलाई अक्षरस कार्यान्वयन गर्ने प्रयास नेपाल प्रहरी, सरकारी वकील एवं अदालतहरूबाट भईरहेको छ ।

कार्यान्वयनका सन्दर्भमा मुलुकी अपराध संहिता २०७४, मुलुकी फौजदारी कार्यविधि संहिता, २०७४ मा रहेका अस्पष्टता, अपुरो व्यवस्था, गर्नुपर्ने थप व्यवस्था समेतलाई मध्य नजर गरेर मुलुकी संहिता सम्बन्धी केही नेपाल ऐनलाई संशोधन गर्ने ऐन, २०७५ यही २०७६ वैशाख २ गतेबाट लागू भएको छ । यस संशोधनले विशेष गरेर देवानी संहिता, देवानी कार्यविधि संहिता, मुलुकी अपराध संहिता तथा मुलुकी फौजदारी कार्यविधि संहिताका केही विषयहरूमा संशोधन गरेको छ । संहिताहरू कार्यान्वयनमा आउनु पूर्व र कार्यान्वयनमा आईसकेपछि सरोकारवालाहरू बीच भएका छलफल, अन्तरकृया, गोष्ठी, सम्मेलन तथा कार्यक्रमको प्रत्यक्ष जिम्मेवारी लिएर बसेका सरकारी वकील, नेपाल प्रहरी र अदालत समेतबाट आएका सुभाषका आधारमा यो पहिलो संशोधन आएको भन्न सकिन्छ । यसैगरी कार्यविधि संहिता कार्यान्वयनका लागि अनुसन्धानको विषयमा महान्यायाधिवक्ताको परामर्श लिई नेपाल सरकारले नियम बनाउन सक्नेछ भन्ने कार्यविधि संहिताको दफा १९६ को व्यवस्था अनुसार नेपाल सरकारले २०७५ साल भाद्र १ गते देखी लागू हुने गरी फौजदारी कसुरको अनुसन्धान सम्बन्धी नियमावली २०७५ लागू गरेको छ । यस नियमावलीले जाहेरी दरखास्त सनाखत गराउने, जाहेरी दरखास्त दर्ता नगरेमा उपल्लो कार्यालयमा दर्ता गर्ने, अनुसन्धान अधिकारी तोक्ने, पक्राउ पूर्जा जारी, शारीरिक जाँच, भ्रमपूर्ण वा काल्पनिक सुचना तामेलीमा राख्ने, हिरासतमा राख्न अनुमति मान्ने, हिरासतमा राखेको व्यक्तिलाई अनुसन्धान अधिकारीले छाड्न सक्ने, धरौटी, जमानत, हाजिरी जमानी वा तारेखमा छाड्दाको प्रकृया, श्रव्य-दृश्य संवाद (भिडियो कन्फ्रेन्स) को माध्यमबाट संकलित प्रमाणको अभिलेखिकरण गर्ने, शव परिक्षण खर्च, भौतिक प्रमाण परिक्षण, पक्राउ नगरी वा हिरासतमा नराखी अनुसन्धान गर्ने, दशी सनाखत गराउने, शुत्र परिचालन गर्ने

लगायतका विषयमा सहज र स्पष्ट व्यवस्थाहरू गरेको छ । साथै यस नियमावलीको अनुसूचीहरूमा कार्यविधिसँग सम्बन्धित विभिन्न फरमेटहरूको व्यवस्था गरिएको छ । जसले गर्दा कार्यविधि संहितालाई कार्यान्वयनमा लगेर अनुसन्धान र अभियोजन प्रभावकारी बनाउने सहज मार्ग प्राप्त भएको छ । त्यसैगरी कार्यविधि संहिताको दफा १९७ अनुसार कार्यविधि संहिता बमोजिम सम्पादन हुने काम कारवाहीलाई सरल, स्पष्ट र सु-व्यवस्थित गर्न विभिन्न निकायले निर्देशिका बनाउन सक्ने प्रावधान समेत व्यवस्था गरिएको छ ।

२. संहितामा भएका नया व्यवस्थाहरू

नेपाल प्रहरीमा मुलुकी फौजदारी संहिताहरू कार्यान्वयनको अवस्था सम्बन्धमा चर्चा गर्नु अघि विशेषतः नेपाल प्रहरीले कार्यान्वयन गर्नु पर्ने अपराध संहिता र कार्यविधि संहितामा भएका मुख्य-मुख्य नयाँ व्यवस्थाहरू उल्लेख गर्नु सान्दर्भिक हुन जान्छ । फौजदारी कसूर (सजाय निर्धारण तथा कार्यान्वयन) ऐन, २०७४ हाल आफैमा नयाँ व्यवस्था हो । अदालतबाट कैद सजाय पाएका व्यक्तिहरूलाई सामाजिक पुनस्थापन तथा एकीकरण गर्ने कार्यमा सहयोग पुर्याउन गठन हुने विभिन्न समितिमा नेपाल प्रहरी पनि रहने व्यवस्था गरिएकोमा यि व्यवस्था कार्यान्वयनमा आईनसकेकोले हाललाई यस ऐनको कार्यान्वयनको बारे यहाँ चर्चा गरिएन ।

मुलुकी अपराध संहिता, २०७४ का मुख्य नया व्यवस्थाहरू :

नागरिकको प्रत्यक्ष सरोकार राख्ने भण्डै १६४ वर्ष पुरानो फौजदारी कानूनमा आमूल परिवर्तन गरी विगत लामो अवधि देखि नेपालको फौजदारी कानूनलाई संहिताकरण गर्ने प्रयासलाई मूर्तरूप प्रदान गरेको यो अपराध संहिता सामान्य कानून (General Law) को रूपमा आएको र छुट्टाछुट्टै परिच्छेदमा कसूरको व्यवस्था गरी सोही परिच्छेदमा क्षतिपुर्ती तथा हदम्याद सम्बन्धी व्यवस्था गरिएको छ ।

- **बर्द्धिक्षेत्रीय अधिकार :** दफा २ मा बर्द्धिक्षेत्रीय अधिकार प्रयोग सम्बन्धी व्यवस्था अनुसार कसैले नेपाल बाहिर अन्य मुलुकमा ऐनमा उल्लेख भए अनुसारको कसूर गरेमा नेपालभित्र नै कसूर गरे सरह मानिने व्यवस्था संहितामा छ ।
- **कसूरको वर्गीकरण :** दफा ३ (ग) मा कसूर भन्नाले यस ऐन वा कानून बमोजिम सजाय हुने काम सम्फनु पर्ने भनी परिभाषित गरेको । यस संहितामा जघन्य कसूर (Heinous crime) भन्नाले १० वर्ष भन्दा बढी कैद सजाय हुने कसूर, गम्भीर कसूर (Serious crime) भन्नाले ३ देखि १० वर्ष सम्म कैद सजाय हुने र सामान्य कसूर (Normal crime) भन्नाले ३ वर्ष भन्दा कम कैद सजाय हुने कसुरलाई मानेको छ ।

- फौजदारी न्यायका सामान्य सिद्धान्त : दफा ६ देखि दफा ३२ सम्म कानून बमोजिमको वाहेक कसूर नहुने, कानून बमोजिम बाहेक सजाय नहुने, तथ्यको भ्रममा परि गरेको कसूर नहुने, एउटै कसूरमा दोहोरो सजाय नहुने, स्वच्छ सुनुवाईबाट वञ्चित नहुने, आफ्नो विरुद्ध साक्षी हुन कर नलाग्ने, कसूर प्रमाणित नभए सम्म कसूरदार नमानिने, बालकले गरेको काम कसूर नहुने, होस ठेगान नभएकोले गरेको काम कसूर नमानिने, मञ्जुरी लिई गरेको काम कसूर नहुने, भलाईका लागि संरक्षकको मञ्जुरी लिई गरेको काम कसूर नहुने आदी फौजदारी न्यायका सामान्य सिद्धान्तहरूलाई महत्वका साथ उल्लेख गरिएको छ ।
- अपराधिक षड्यन्त्र, उद्योग, दुरुत्साहन र मतियारलाई कसूर मानिने : दफा ३३ देखि ३६ सम्म अपराधिक षड्यन्त्र, उद्योग, दुरुत्साहन र मतियारलाई कसूर मानी सजायको व्यवस्था गरेको छ ।
- कसूरको गम्भीरता बढाउने र घटाउने अवस्था : दफा ३८ मा कसूरको गम्भीरता बढाउने र दफा ३९ मा कसूरको गम्भीरता घटाउने व्यवस्थाहरू उल्लेख छ ।
- सजायको प्रकार (दफा ४० र ४१) : सर्वस्व हुने गरी हुने सजायको प्रावधानलाई हटाइएको छ । सजायलाई आजीवन कैद (जीवित रहेसम्म कैद), जन्मकैद (२५ वर्ष कैद), कैद, जरिवाना, कैद र जरिवाना, क्षतिपूर्ति, जरिवाना वा क्षतिपूर्ति नतिरे बापतको कैद, कैदको सट्टा सामुदायिक सेवा (६ महिना भन्दा कम कैद सजाय भएकोमा) भनि उल्लेख गरिएको छ ।
- एकीकृत कसूर र पटके कसूरदारलाई थप सजाय (दफा ४३,४४) : कुनै व्यक्तिले एउटै वारदातमा एक भन्दा बढी कसूर गरेको वा भिन्न भिन्न वारदातमा भिन्न भिन्न कसूर ठहर भएमा त्यस्तो व्यक्तिले एकीकृत कसूर गरेको मानिने र एकीकृत कसूर गर्ने कसूरदारलाई सजाय गर्दा अधिकतम सजाय हुने कसूर बापतको सजाय र त्यस्तो सजायको आधा सजाय थप गरी डेढी सजाय गर्नुपर्ने व्यवस्था गरिएको छ । यसै गरी कुनै कसूरमा सजाय पाएको व्यक्तिले त्यस्तो सजाय भुक्तान गरेको वा माफी भएको पाँच वर्षको अवधि पूरा नहुँदै अर्को जघन्य वा गम्भीर कसूर गरेमा निजलाई पटके कसूरदार मानिने र पटके कसूरदारलाई निजले पछिल्लो पटक गरेको कसूरमा हुने सजायको दोब्बरसम्म सजाय हुने व्यवस्था गरिएको छ ।
- अभियुक्तसँगको सौदावाजीको सिद्धान्त (Plea Bargaining) को प्रयोग र सजायमा छुट (दफा ४७) : कुनै कसूरदारले आफुले गरेको कसूर स्वीकार गरी त्यस्तो कसूरका सम्बन्धमा प्रमाण जुटाउन, अन्य अभियुक्त वा त्यसको गिरोह वा मतियारलाई पक्राउ गर्न वा अनुसन्धान वा अभियोजन पक्ष वा अदालतलाई सघाउ पुऱ्याएकोमा कानून बमोजिम हुने सजायको बढीमा पचास प्रतिशतसम्म सजाय छुट दिन सकिने अभियुक्तको सौदावाजी सम्बन्धी नयाँ व्यवस्थालाई अवलम्बन गरिएको छ ।
- अन्तरिम क्षतिपूर्तीको व्यवस्था (दफा ४८) : कुनै कसूरबाट पीडित व्यक्ति वा निजमा आश्रित व्यक्तिलाई तत्काल उपचार गराउनु पर्ने भएमा वा क्षतिपूर्ती वा कुनै प्रकारको राहत रकम दिनु परेमा त्यस्तो व्यक्तिलाई औषधोपचार गराउन वा अन्तरिम रूपमा क्षतिपूर्ती वा राहत रकम तिर्न अदालतले आदेश दिन सक्ने व्यवस्था गरिएको छ ।
- मुलुकी अपराध संहिता, २०७४ र मुलुकी फौजदारी कार्यविधि संहिता, २०७४ लागू भए पश्चात १३ वटा कानूनहरू खारेजी भएका र ३६ वटा कानूनमा संशोधन भएका छन् ।

पहरी (अनुसन्धान अधिकृत) विरुद्ध उजुरी आउन सक्ने कानूनी व्यवस्थाहरू

- भुट्टा प्रमाण बनाउन नहुने: बनाएमा ५ वर्षसम्म कैद र ५० हजारसम्म जरिवाना हुनेछ । (दफा ८९)
- भुट्टा प्रमाण बनाउन र दिन नहुने: यसो गरेमा गर्ने वा गराउनेलाई २ वर्षसम्म कैद र २० हजार रुपैयासम्म जरिवाना हुनेछ । (दफा ९०)
- भुट्टा प्रमाण वा प्रमाण पत्र प्रयोग गर्न नहुने: यसो गरेमा ३ वर्षसम्म कैद र ३० हजार रुपैयासम्म जरिवाना हुनेछ (दफा ९१)
- बदनियतपूर्वक अनुसन्धान वा अभियोजन गर्न नहुने: यसो गरेमा ६ महिनासम्म कैद वा ५ हजार रुपैयासम्म जरिवाना वा दुवै सजाय हुनेछ । (दफा ९९)
- यातना दिन नहुने: यसो गरेमा ५ वर्षसम्म कैद वा ५० हजारसम्म जरिवाना वा दुवै सजाय हुनेछ । (दफा १६७)
- अपमानजनक वा अमानवीय व्यवहार गर्न नहुने: ५ वर्षसम्म कैद वा ५० हजारसम्म जरिवाना वा दुवै सजाय हुनेछ । (दफा १६८)

मुलुकी फौजदारी कार्यविधि संहिता.

२०७४ का मुख्य नया व्यवस्थाहरु :

- जाहेरी दरखास्त वा कसूरको सूचना : लिखित, मौखिक, विद्युतीय माध्यमबाट जाहेरी दरखास्त प्राप्त गर्न सकिने तथा अनुसूची-२ बमोजिमका कसूरको सूचना सम्बन्धित कार्यालय वा अधिकारी समक्ष दर्ता गर्न तत्काल सम्भव नभएमा त्यस्तो सूचना नजिकको प्रहरी कार्यालयमा दिन सकिने र त्यस्तो सूचना सम्बन्धित प्रहरी कार्यालयले दर्ता गरी कारवाहीका लागि ३ दिनभित्र सम्बन्धित कार्यालय वा अधिकारी समक्ष पठाउनुपर्ने छ ।
- अनुसन्धान अधिकृत : कम्तिमा प्रहरी नायव निरीक्षक अनुसन्धान अधिकृत हुनेछ तर राज्य विरुद्धका अपराध, ज्यान सम्बन्धी, जबरजस्ती करणी, खोटाचलन, बदनियतपूर्वक ईलाज गरेको, डाँका इत्यादी गम्भिर मुद्दाहरूमा प्रहरी निरीक्षकलाई अनुसन्धान अधिकारी तोक्नुपर्ने छ ।
- अभियुक्तको पक्राउ : कसूर गर्दा गर्दैको अवस्थामा कसूरदार फेला परेमा प्रहरीले तत्काल पक्राउ गर्ने छ । अनुसन्धान अधिकारीलाई कसूर गर्ने व्यक्ति भाग्न उम्कन सक्ने वा सबूद प्रमाण लोप नष्ट गर्न सक्ने लागेमा जरूरी पक्राउ पूर्जाबाट पक्राउ गरी स्वीकृतिको लागि मुद्दा हेर्ने अधिकारी समक्ष पेश गर्नुपर्ने (Hot Pursuit Rule) छ र अनुसन्धानको सिलसिलामा कुनै व्यक्तिलाई पक्राउ गर्नु परेमा मुद्दा हेर्ने अधिकारीको अनुमति लिई पक्राउ गर्नुपर्ने छ ।
- जाहेरी दरखास्त तामेलीमा राख्न सक्ने : भ्रमपूर्ण, भ्रुद्धा वा काल्पनिक जाहेरी दरखास्त वा सूचनालाई अनुसन्धान अधिकारीले तामेलीमा राख्न मनासिव देखेमा कारण खोली सामान्यतया ३ दिनभित्र सरकारी वकील समक्ष पठाउनु पर्ने छ र सरकारी वकीलले तामेलीमा राख्ने वा थप अनुसन्धान गर्न आवश्यक निर्देशन दिन सक्ने छ ।
- अनुसन्धान टोलीको गठन : कसूरको गाम्भिर्यता हेरी सम्बन्धित अनुसन्धान अधिकारीबाट मात्र अनुसन्धान हुन नसक्ने तालुक अधिकारी वा प्रहरी महानिरीक्षकलाई लागेमा अनुसन्धान टोली गठन गर्न सक्ने व्यवस्था गरिएको छ ।
- अभियुक्तलाई हिरासतमा लिने : अभियुक्तलाई सरकारी वकील कार्यालय मार्फत मुद्दा हेर्ने अधिकारीको अनुमति

लिई बढिमा २५ दिनसम्म हिरासतमा राख्ने अनुमति लिई अनुसन्धान गर्न सकिने छ । राज्य विरुद्ध अपराध, विष्फोटक पदार्थ, अपहरण जस्ता गम्भीर प्रकृतिका अपराधमा अनुसन्धान अधिकारी तथा सरकारी वकील दुवैले कारण सहितको प्रतिवेदन पेश गरि थप १५ दिन हिरासतमा लिन सक्ने थप व्यवस्था गरिएको छ तर ७ महिनाको गर्भवती महिला, बालबालिका र ७५ वर्षका बृद्ध बृद्धालाई अनुसन्धान अधिकारीले कसूरको प्रकृति हेरी कारण खुलाई पर्चा खडा गरी तारिखमा राखी अनुसन्धान गर्न सक्ने छ । अनुसन्धान अधिकारीले कसूरको प्रकृति हेरी सरकारी वकीलको सहमति लिई वा तत्काल सहमति लिन नसकेमा कारण सहित पर्चा खडा गरी त्यस्तो व्यक्तिलाई धरोट, जमानत लिई वा माथवर व्यक्तिको जिम्मामा हाजिर जमानीमा वा तारिखमा राखी अनुसन्धान गर्न सक्ने व्यवस्था पनि गरिएको छ ।

- अभियुक्तको वयान (दफा १६ र १७) : सरकारी वकील समक्ष अनुसन्धान अधिकारीले अभियुक्तको वयान लिने छ । बालबालिका वा शारीरिक रूपमा असमर्थ भएको व्यक्तिसँग सोधपुछ गर्दा निज बसेकै ठाउँमा गई सोधपुछ गर्न सक्ने छ । उपस्थित हुन नसक्ने अभियुक्तलाई Video Conference बाट बयान तथा सोधपुछ गर्न सकिने नयाँ व्यवस्था गरिएको छ ।
- हिरासतमा कुटपिट तथा यातना : हिरासतमा लिएको व्यक्तिलाई कुटपिट यातना दिएको पाइएमा उपचार गराई निजलाई अन्तरिम राहत उपलब्ध गराउनु पर्ने छ । कुटपिट वा यातना दिनेलाई कानून बमोजिम कारवाही गर्न अदालतले आदेश दिन सक्ने छ ।
- विशेषज्ञको राय : शव परीक्षण वा लाशजाँच वा अन्य सबुद प्रमाण संकलन गर्दा अनुसन्धान अधिकारीले कसूरको गम्भिर्यता हेरी सम्बन्धित कुनै विशेषज्ञलाई साथमा लिई जान सक्ने छ । मुद्दाको जटिलता हेरी अनुसन्धान अधिकारीले मेडिकल बोर्ड वा कुनै विशेषज्ञको बोर्ड गठन गर्न सिफारिस गरेमा नेपाल सरकारले त्यस्तो बोर्ड गठन गर्न सक्ने छ । विशेषज्ञ गैर सरकारी व्यक्ति भए पारिश्रमीक नेपाल सरकारले व्यवस्था गर्ने पनि उल्लेख छ ।
- अनुसन्धान डायरी : अनुसन्धान सम्बन्धमा गरेको कामको अनुसूची-१८ बमोजिमको डायरी खडा गर्नु पर्ने तथा सो डायरी सरकारी वकील वा अदालतले आवश्यकता अनुसार फिकाई हेर्न सक्ने छ ।

- मुद्दा दायर नगर्ने निर्णय गर्न सक्ने : मुद्दा नचल्ने निर्णय भएकोमा पीडितलाई तत्काल सूचना दिनुपर्ने र सोही मितिबाट हदम्याद लागू हुने छ ।
- अभियोगपत्र सम्बन्धी : थप प्रमाणबाट अभियुक्तलाई थप मागदावी गर्न परेमा (दफा ३६) र अभियोगपत्रमा नाम, थर, उमेर, ठेगाना जस्ता सामान्य त्रुटी सच्याउन परेमा (दफा ३७) व्यवस्था गरिएको छ ।
- मुद्दाको अनुसन्धान तथा अभियोजन :
 - अनुसूची-१: प्रहरीले अनुसन्धान गरी सरकारी वकीलले अभियोगपत्रको रूपमा दायर गर्ने ।
 - अनुसूची-२: तोकेको अधिकारीले अनुसन्धान गरी सरकारी वकीलले अभियोगपत्रको रूपमा दायर गर्ने ।
 - अनुसूची-३: नेपाल सरकार, संवैधानिक निकाय, अदालत वा सार्वजनिक अधिकारीले उजुरी वा निवेदनको रूपमा दायर गर्ने ।
 - अनुसूची-४: अन्तर्गतको मुद्दा हकद्वैया वा सरोकारवाला व्यक्तिले फिराद पत्रको रूपमा दायर गर्नु पर्ने ।
- थप अनुसन्धान तथा प्रमाण पेश गर्ने दफा १२३(२) : कुनै अभियुक्तले अदालतमा वयान गर्दा अनुसन्धान अधिकारी समक्ष गरेको भन्दा फरक जिकिर लिएमा निजले पेश गरेको प्रमाण वा जिकिरको विषयमा वादी पक्षले पुनः अनुसन्धान गरी वा गराई अदालतमा थप सबुद प्रमाण पेश गर्न माग गरेमा अदालतले त्यस्तो थप सबुद प्रमाण पेश गर्न अनुमति दिन सक्ने छ ।
- पीडित वा साक्षीको सुरक्षा र गोपनीयता : साक्षीलाई दैनिक भ्रमण भत्ता तथा सुरक्षा दिनु पर्ने, साक्षी वा पीडितको संरक्षण गर्नु पर्ने तथा पीडित वा साक्षीको परिचय गोप्य राख्न सकिने व्यवस्था उल्लेख गरिएको छ ।
- अनुसन्धान अधिकारीको प्रतिरक्षा : अनुसन्धान अधिकारीले असल नियतले गरेको काम कारवाही उपर कुनै कारवाही हुने छैन, अदालतमा उजुरी दर्ता गर्दा विभागीय प्रमुखको लिखित स्वीकृति प्रस्तुत गर्नु पर्ने छ र दफा १८९ मा वदनियतपूर्ण अनुसन्धान र अभियोजनको अनुसन्धान गर्न समिति गठन हुने व्यवस्था पनि रहेको छ ।

३. नेपाल प्रहरीको तर्फबाट संहिता

कार्यान्वयनमा भएका प्रयासहरू:

- कार्यान्वयनको सम्बन्धमा ७ वटा संघीय प्रहरी इकाई

कार्यालय र २६ वटा जिल्ला अनुगमन तथा अन्तर्कृया भई सकेको । यो क्रम जारी रहेको छ ।

- संहिता कार्यान्वयन गर्न आवश्यक जनशक्ति विकासको लागि ३१,३६३ जना प्रहरी कर्मचारीहरूलाई अनुशिक्षण प्रदान गरिसकिएको छ ।
- हालै मात्र साईबर ब्यूरो र मानव बेचबिखन नियन्त्रण ब्यूरोको स्थापना गरि काम शुरू गरिएको छ । साथै मुद्दा दर्ता गरि अनुसन्धान गर्ने प्रहरी इकाईहरूको संख्या वृद्धि गरि हाल २१० पुर्याईएको छ ।
- संहिता र नियमावलीमा उल्लेखित ढाँचाहरू तयार गरि सो अनुसार कार्यान्वयन गर्न मातहतलाई निर्देश गरिएको छ ।
- संहितामा उल्लेख भए बमोजिम भिडियो कन्फरेन्स गर्ने प्रणाली केही प्रहरी कार्यालयहरूमा शुरू भैसकेको छ ।
- विभिन्न समयमा बैठक, छलफल, अन्तरकृया तथा गोष्ठीहरू संचालन भैरहेका छन् ।
- संहिता कार्यान्वयनकै सेरोफेरोमा २०७५ सालमा अनुसन्धानकर्ता र अभियोजनकर्ताहरूको प्रथम प्रादेशिक सम्मेलन विराटनगर, बुटवल, नेपालगंज र काठमाण्डौमा सफलतापूर्वक सम्पन्न गरिएको थियो भने २०७६ सालमा जनकपुर, धनगढी र काठमाण्डौमा दोस्रो प्रादेशिक सम्मेलनहरू सम्पन्न गरिएको ।

४. संहिता कार्यान्वयनको वर्तमान

अवस्था :

मुलुकी फौजदारी संहिता २०७४ लागू भए पश्चात प्रहरी प्रधान कार्यालय, प्रदेश प्रहरी कार्यालयहरू, महानगरीय प्रहरी आयुक्त कार्यालय, विभिन्न अनुसन्धान ब्यूरोहरू, संघीय प्रहरी इकाई कार्यालयहरू, जिल्ला प्रहरी कार्यालयहरू, ईलाका प्रहरी कार्यालयहरू, वडा प्रहरी कार्यालयहरू संहिता कार्यान्वयनको लागि आफ्नो ऐतिहासिक जिम्मेवारी र दायित्व ठानेर अहोरात्र आ-आफ्नो ठाउँबाट अदालत, सरकारी वकील तथा सरोकारवाला निकायहरूसँग आवश्यक समन्वय गर्दै संहिता कार्यान्वयनको लागि अगाडी बढिरहेका छन् । समग्रमा नेपाल प्रहरीमा संहिताहरूको समग्र कार्यान्वयनको अवस्था उत्साहप्रद रहेको देखिन्छ । हालै नेपाल प्रहरीले कार्यान्वयन अवस्थाको sampling को लागि मातहतका मुद्दा चल्ने प्रहरी कार्यालयका प्रमुख र अनुसन्धानमा संलग्न प्रहरी कर्मचारीहरू बीच छलफल गरी/गराई देहायका राय सुझावहरू संकलन गरेको छ:

- मुलुकी फौजदारी संहिताहरू २०७५/०५/०१ गतेदेखि लागू भई कार्यान्वयन भए पश्चात केहि कानूनी तथा

व्यवहारिक चुनौतीहरूले अनुसन्धानमा असहजता उत्पन्न गरेता पनि हालसम्म कार्यान्वयन अवस्था सन्तोषजनक नै रहेको ।

- पक्राउ गर्न अनुमति लिनुपर्ने भएकोले केही भन्फटिलो अनुभव गरिएको ।
- म्याद थप गर्न जिल्ला सरकारी वकील कार्यालय मार्फत गर्नुपर्ने भएकोले बढी समय र साधन स्रोत बढी लाग्ने गरेको ।
- प्रहरी चौकीमा प्रहरी सहायक निरीक्षकको दरबन्दी भएका कारण घटनास्थल मुचुल्कामा कम्तीमा प्रहरी नायव निरीक्षक र लाशजाँच मुचुल्कामा प्रहरी निरीक्षक दर्जाको अनुसन्धान अधिकृत रहनुपर्ने भएकोले उक्त दर्जाहरू पर्याप्त नहुँदा कार्यान्वयनमा समस्या हुने गरेको ।
- मुलुकी ऐन, २०२० प्रतिस्थापन गर्दै आएको मुलुकी अपराध संहिता, २०७४ धेरै हदसम्म स्पष्ट र दायरा समेत फराकिलो भएको अनुभव गरिएको ।
- सबै कर्मचारीमा पर्याप्त तालिम र ज्ञान नहुँदा प्रहरी कर्मचारीलाई कार्य गर्न समस्या पनि रहेको ।
- अभियुक्त पक्राउ गर्ने सम्बन्धमा पूर्व स्वीकृति लिएर गर्नु पर्ने व्यवस्था कतिपय अवस्थामा व्यवहारिक नभएको ।
- प्रत्येक परिच्छेदमा कसूर अनुसारको दफाहरू राखिएको हुँदा कसूरको प्रकृति अनुसार मुद्दा दर्ता गर्न सहज भएको ।
- मुलुकी ऐन भन्दा हालको संहिताले ल्याएको कसूर

अनुसारको सजाय धेरै भएको हुँदा कसूर गर्ने व्यक्तिहरू निरुत्साहित बनेकोले अपराधमा कमी आएको ।

- विभिन्न माध्यमहरूद्वारा सुचना, जाहेरी आउने गरेकोले हाल लागू भएको मुलुकी अपराध संहिता, २०७४ सरकारी वकिल कार्यालय, सम्मानित अदालत समेतसँग समन्वय गरी कार्यान्वयनमा सहज बनाउदै लगेको ।
- आत्महत्या दुरुत्साहन, राज्य विरुद्धका अपराध, यौन दुर्व्यवहार, सामाजिक अपराध, ईलाज सम्बन्धी कसूर, अभद्र व्यवहार सम्बन्धी कसूर जस्ता शीर्षकमा मुद्दाहरू दर्ता गरी अनुसन्धान कार्यको थालनी गरिएको ।

४.१. मुलुकी फौजदारी कार्यविधि संहिता.

२०७४ ले गरेको व्यवस्था कार्यान्वयन

सम्बन्धमा :

मुलुकी फौजदारी कार्यविधि संहिता, २०७४ ले व्यवस्था गरेको निम्न दफाहरूको कार्यान्वयन सम्बन्धमा मुद्दा दर्ता तथा अनुसन्धान गर्ने प्रहरी कार्यालयहरूमा दर्ता भएका कसूरहरूको स्थिति हेर्दा २०७५ साल भाद्र १ गतेदेखि २०७६ वैशाख मसान्तसम्म प्रदेशगत रूपमा निम्नानुसार रहेको देखिन्छ:

तालिकामा उल्लेखित तथ्यांकहरूको विश्लेषण गर्दा ३ नं प्रदेशले तामेलीमा राख्ने १५, धरौट जमानतमा २६ र Plea Bargaining मा कुनै नरहेको, अन्य प्रदेशको अवस्था सो भन्दा पनि न्यून रहेको देखिन्छ । नेपाल राज्यभर सूचना तामेली ३१ वटा, अभियुक्तलाई धरौट, जमानत, तारेखमा छाडेको संख्या ९० वटा र Plea Bargaining संख्या १० वटा गरी कानूनले प्रतिपादन गरेको नविन कार्यप्रणालीको उपयोग विस्तारै हुँदै गरेको देखिन्छ ।

सि.नं	प्रदेश	अपराधको सूचना तामेलीमा राखेको संख्या (दफा ११)	अभियुक्तलाई धरौट,जमानत, तारेखमा छाडेको संख्या (दफा १५)	Plea Bargaining (दफा३३)
१	१ नं प्रदेश	६	१२	६
२	२ नं प्रदेश	५	१८	१
३	३ नं प्रदेश	१५	२६	—
४	गण्डकी प्रदेश	—	९	१
५	५ नं प्रदेश	—	६	२
६	कर्णाली प्रदेश	—	३	—
७	सुदुर पश्चिम प्रदेश	१	८	—
८	उपत्यका	१	५	—
९	CIB	३	३	—
जम्मा		३१	९०	१०

४.२. सरकारी वकील र प्रहरीको संयुक्त अनुगमन

२०७५ भाद्र १ गते देखि लागू भएको मुलुकी अपराध तथा कार्यविधि संहिता, २०७४ को प्रभावकारी कार्यान्वयनको अवस्था र अपराध नियन्त्रण तथा अनुसन्धान कार्ययोजना (CAP) कार्यान्वयनको स्थिती अनुगमन गर्न भापा, मोरङ, सुनसरी, उदयपुर, सप्तरी, सिरहा, धनुषा, महोत्तरी, सर्लाही, बारा,

पर्सा, रौतहट, मकवानपुर, चितवन, नवलपरासी (सुस्तापूर्व), नवलपरासी (सुस्ता पश्चिम), रूपन्देही, कपिलवस्तु, दाङ, बाँके, बर्दिया, कैलाली, कञ्चनपुर, कास्की, तनहुँ र लमजुङ जिल्लाका प्रहरी इकाईहरूमा गत चैत्र १७ गतेदेखी २३ गतेसम्म महान्यायाधिवक्ता कार्यालयका सह-न्यायाधिवक्ताहरूसँग नेपाल प्रहरीका अधिकृतहरूबाट माथि उल्लेखित २६ जिल्लाहरूको स्थलगत संयुक्त अनुगमन गरिएको थियो । जस अनुसार संहिताहरूको कार्यान्वयन अवस्था देहाय बमोजिम पाइएको छः

क्र. स.	विवरण	मुद्दा संख्या
१	अपराधको षडयन्त्रमा कारवाही (अपराध संहिताको दफा ३३)	४
२	अपराधको उद्योगमा कारवाही (अपराध संहिताको दफा ३४)	४१९
३	अपराधको दुरुस्साहनमा कारवाही (अपराध संहिताको दफा ३५)	४९
४	कसूरको गम्भीरता बढाउने अवस्थाको मागदावी (अपराध संहिताको दफा ३८)	१६
५	कसूरको गम्भीरता घटाउने अवस्थाको मागदावी (अपराध संहिताको दफा ३९)	६०
६	बहुिक्षेत्रीय क्षेत्राधिकारको प्रयोग गरे / नगरेको (कार्यविधि संहिताको दफा ३०)	५
७	विद्युतीय माध्यमबाट प्राप्त कसूरको सूचना दर्ता (कार्यविधि संहिताको दफा ४(१))	१
८	जाहेरी दर्खास्त वा सूचना दर्ता नगरेकोमा उजुरी परे/नपरेको (कार्यविधि संहिताको दफा ५)	२२
९	भ्रमपूर्ण, भ्रुद्धा वा काल्पनिक सूचनालाई तामेलीमा राखेको/ नराखेको (कार्यविधि संहिताको दफा ११)	८
१०	हिरासतमा रहेको व्यक्तिलाई अनुसन्धान अधिकारीले छाडेको (कार्यविधि संहिताको दफा १५)	६२
११	घटनास्थल मुचुल्का गर्दा रेखाचित्रण गर्ने गरेको/नगरेको (कार्यविधि संहिताको दफा ८(२))	३६१
१२	सजायमा छुटको मागदावी लिए/नलिएको (कार्यविधि संहिताको दफा ३३)	३०
१३	खास किसिमका सानातिना कसूरमा मुद्दा दायर गर्न आवश्यक नहुने व्यवस्थाको कार्यान्वयन (कार्यविधि संहिताको दफा ३४)	४
१४	अदालतमा मुद्दा दायर भइसकेपछि सरकारी वकीलले थप प्रमाणहरूबाट अन्य व्यक्ति उपर मुद्दा दायर गर्न र मुद्दा दायर भई कायम भएको अभियुक्त उपर थप दावी लिन सकिने व्यवस्थाको कार्यान्वयन (कार्यविधि संहिताको दफा ३५)	८
१५	अदालतमा एक पटक दायर भइसकेको मुद्दामा थप प्रमाण फेला परेमा पहिले लिएको मागदावी संशोधनका लागि सरकारी वकीलले अभियोग पत्र संशोधन गर्न निवेदन दिन सक्ने व्यवस्थाको कार्यान्वयन (कार्यविधि संहिताको दफा १०९)	१
१६	श्रव्य दृश्य सम्वाद मार्फत साक्षी बुझ्न सकिने व्यवस्थाको कार्यान्वयन (कार्यविधि संहिताको दफा ३६)	१
१७	अपराध संहिता लागू (२०७५ भदौ १ गते) भए पछाडीको कुल पत्राउ संख्या:	१०२१८
	● अदालतबाट पत्राउ पूर्जा जारी भई पत्राउ संख्या: ३,२०४	
	● जरुरी प्रकाउ पुर्जा दिई प्रकाउ संख्या: २१,१४४	

५. संहिता कार्यान्वयनमा देखिएका चुनौती र समस्याहरू र समाधानका उपायहरू :

प्रहरी प्रधान कार्यालय, कार्य एवं अपराध अनुसन्धान विभाग मातहतमा रहेका २१० वटा प्रहरी कार्यालयहरू एवं अनुगमन एवं सुपरीवेक्षण निकायहरू समेतबाट प्राप्त पृष्ठपोषण, विभिन्न समयमा भएका छलफल, गोष्ठी, अनुगमन, यहि वर्ष सम्पन्न प्रादेशिक सम्मेलनहरू समेतको आधारमा कार्यान्वयन तहमा निम्न समस्या तथा चुनौतीहरू पहिचान भएका छन् :

कार्यविधि संहिता, २०७४ कार्यान्वयनमा देखिएका चुनौती र समाधानका उपायहरू :

सि.नं.	कार्यविधि संहिता कार्यान्वयनमा देखिएका समस्या र चुनौतीहरू	समाधानका उपायहरू	कै.
१	जरूरी पत्राउ पूर्जा स्वीकृती र पत्राउ अनुमति लिनलाई समस्या ।	मुद्दा हेर्ने निकाय २४ सैं घण्टा खुला हुनु पर्ने ।	
२	अदालतको पत्राउ अनुमतिले मात्र शंकित व्यक्तिको खोजतलास तथा पत्राउ गर्नु पर्ने भएको हुँदा स्पष्ट वतन नखुलेको व्यक्तिको नाउँमा पत्राउ अनुमति लिन नसकिएको हुँदा त्यस्ता शंकित व्यक्तिहरूलाई खोजतलास र पत्राउ गरी कानुनी दायरामा ल्याउन कठिनाई भएको ।	अदालतको अनुमति विना स्पष्ट नामथर नखुलेका व्यक्तिको खोजतलास र पत्राउ गर्न पाउने व्यवस्था हुनु पर्ने ।	
३	सम्मानित अदालतबाट पत्राउ अनुमति लिनु पर्ने भएको हुँदा अनुसन्धानमा गोप्यता कायम हुन नसकेको पनि अनुभव भएको ।	सम्मानित अदालतबाट पत्राउ अनुमति दिँदा गोप्यता कायम गर्न ध्यान दिनुपर्ने ।	
४	कार्यालय प्रमुख प्रहरी निरीक्षक भएको कार्यालयहरूमा निज बिदा गएको अवस्थामा जघन्य प्रकृतिको अपराधमा अनुसन्धान गर्न समस्या देखिएको, अन्य कार्यालयको अनुसन्धान अधिकृत तोकदा अनुसन्धान तहकिकात प्रभावित तथा अपुरो हुने ।	कार्यालय प्रमुख बिदा गएको अवस्थामा निमित्त कार्यालय प्रमुख प्रहरी नायव निरीक्षकसम्मलाई अनुसन्धान अधिकृत तोकिएमा अनुसन्धान गर्न सहज हुने ।	
५	प्रहरीले पत्राउ परेको अभियुक्तको तत्काल घर कोठा खानतलासी गर्न पाउने व्यवस्था संशोधनमा आएतापनि प्रहरी नायव निरीक्षक दर्जा भनिएको ।	सबै ठाउँमा प्रहरी नायव निरीक्षक दर्जा नहुने हुँदा यसमा वृद्धि गरिनु पर्ने ।	
६	चोरी सम्बन्धी कसूरमा बरामद भई आएको दशी तत्काल फिर्ता नहुने हुँदा जाहेरी दरखास्त दिन ईन्कार गर्ने गरेको ।	चोरी मुद्दामा बरामद भई आएको दशी पहिलो पटक म्याद थप गर्दा मुद्दा हेर्ने अधिकारी समक्ष पेश हुँदाको बखत नै दशी पीडितलाई दिने व्यवस्था हुनु पर्ने ।	
७	मानव बेचबिखन तथा ओसार-पसार कसूरमा पीडितलाई सम्मानित अदालतमा उपस्थित गराई माननीय न्यायाधीशज्यूबाट पीडितको बयान प्रमाणित भएको अवस्थामा समेत पीडितलाई सम्मानित अदालतमा पटक-पटक उपस्थित गराई बकपत्र गराउँदा पीडितहरू Hostile हुने गरेको ।	पीडितले सम्मानित अदालतको ईजलास समक्ष दिएको बयान नै साक्षी बकपत्र समेतको प्रमाणको रूपमा लिनु उपयुक्त हुने ।	
८	विभिन्न शीर्षकमा मुद्दा दर्ता गर्दा पीडित, जाहेरवाला पक्ष र साक्षी गवाहहरू Hostile हुने हुँदा मुद्दाको अनुसन्धान कार्यमा असफलता हुने देखिएको ।	जाहेरवाला लगायत सरकारी साक्षी गवाहहरू Hostile नहुने वातावरण तयार गर्नु आवश्यक ।	
९	बैकिङ कसूर मुद्दा उच्च अदालतबाट मात्र चल्ने कानुनी प्रावधान भएकोले मुद्दाको म्याद थप तथा पेशी थुनुवा उपस्थित खर्चिलो हुने गरेको ।	जिल्ला अदालतलाई बैकिङ कसूर मुद्दा हेर्ने अख्तियारी दिईनु पर्ने ।	
१०	जबरजस्ती करणी मुद्दाहरूको हदम्याद धेरै (१ वर्ष) भएकोले कतिपय अवस्थाहरूमा पीडितहरूले बागेनिङ गरी लामो समय सम्म समेत आफु अनुकूल नभए पश्चात मात्र मुद्दा दर्ता गराउन आउने र कतिपय अवस्थामा रिसिवीको कारण समेत जाहेरी पर्न आउने हुँदा निर्दोष मानिसहरू पर्न सक्ने सम्भावना बढी रहेको ।	घटनाको गम्भिर्यतालाई विश्लेषण गरी हदम्यादमा फेरबदल गरिनु पर्ने ।	
११	जघन्य तथा गम्भीर प्रकृतिका घटनाहरूमा प्रहरी निरीक्षक खटाउनु पर्ने कानुनी व्यवस्था रहेको, दुर्गम तथा बिकट स्थानमा घटना घटेमा तत्काल सम्बन्धित घटनास्थलमा प्रहरी निरीक्षक जानुपर्ने अवस्था ।	प्रहरी निरीक्षकको दरवन्दी मिलान वा आवश्यक व्यवस्थापन गर्नु पर्ने ।	

१२	विवाह गर्ने व्यक्तिको उमेर वीस वर्ष नपुगी बिहे गर्न नहुने कानूनी व्यवस्था रहेको, ब्यवहारमा बीस वर्ष उमेर नपुगी केटा, केटी आफुखुसी बिहे गरेर भाग्ने र छुट्टयाएर लगे मर्ने सम्मको धम्की दिने गरेको ।	१८ वर्ष उमेर पुगेकालाई आफु खुशी विवाह गर्न छुट दिने गरी कानून संशोधन हुनु पर्ने देखिन्छ ।
१३	विधिविज्ञान प्रयोगशाला पठाईएकोमा भौतिक सबुदहरूको परिक्षण प्रतिवेदन समयमा नआउँदा कार्यान्वयनमा असहज हुने गरेको ।	विधि विज्ञान प्रयोगशालामा परिक्षणको लागि पठाएको नमुना छिटो छरितो रूपमा परिक्षण गर्ने व्यवस्था मिलाउन थप जनशक्ति र साधन स्रोत आवश्यक । विधि विज्ञान प्रयोगशाला प्रदेश स्तरसम्म विस्तार हुनुपर्ने ।
१४	कुनै पनि मुद्दामा CDR वैज्ञानिक प्रमाणको रूपमा हुने हुँदा यसको निमित्त अदालतबाट स्वीकृति लिनुपर्ने व्यवस्था भएकोले यस कार्यमा समय लाग्न गई अभियुक्त तत्काल पक्राउ गर्न कठिनाई भएको ।	CDR को लागि अदालतको स्वीकृती नलिई प्रत्येक मुद्दा चलाउने इकाईहरूले माग गरेको बखत जिल्ला प्रहरी कार्यालयहरूबाट विवरण प्राप्त गरी उपलब्ध गराउने व्यवस्थाको लागि तत्काल उपयुक्त कानूनी व्यवस्था हुनुपर्ने ।
१५	शव परीक्षण गराउँदा सबै ठाउँमा Forensic Expert नहुनु ।	प्रत्येक जिल्लाहरूमा Forensic Expert हुनुपर्ने ।
१६	फरार प्रतिवादीको हकमा तीनपुस्ते विवरण प्राप्त नहुनाले म्याद तामेलीमा समस्या ।	फरार रहेको प्रतिवादीको एकिकृत विवरण तयार गर्ने र नागरिकको परिचय खुल्ले विवरणको Data Base मा प्रहरीको पहुँच उपलब्ध गराउनु पर्ने ।
१७	Mass Arrest सम्बन्धमा मुलुकी फौजदारी कार्यविधिमा व्यवस्था नभएको ।	हुल, दंगा नियन्त्रणका लागि Preventive Measure को रूपमा Mass Arrest गर्नुपर्ने सम्बन्धमा ऐनमा व्यवस्था हुनुपर्ने ।
१८	फैसलाको जानकारी अनुसन्धान अधिकृतलाई नहुने भएकोले पटकै कायम गर्न र अन्य अनुसन्धान कार्यमा समस्या हुने गरेको ।	फैसलाको जानकारी अनुसन्धान अधिकृतलाई अविलम्ब दिने व्यवस्था गरिनुपर्ने ।
१९	अपराध अनुसन्धान कार्यमा थप चुनौतीहरू तथा जोखिम बढ्दै गएको कारण अनुसन्धानमा कार्य गर्न कर्मचारीहरू प्रोत्साहित नहुने गरेको ।	अपराध अनुसन्धान शाखामा कार्य गर्ने प्रहरी कर्मचारीहरूलाई थप प्रोत्साहन, सेवा सुविधा र पेशागत सुरक्षाको थप व्यवस्था हुनुपर्ने ।
२०	बालबालिका सम्बन्धी ऐन, २०७५ मा निग्रानी कक्ष निर्माण नहुन्जेल बालबालिकालाई छुट्टै कक्षमा राख्नुपर्ने कानूनी व्यवस्था भएकोमा छुट्टै कक्षको अभावमा यो व्यवस्था कार्यान्वयनमा ल्याउन समस्या भइरहेको ।	निग्रानी कक्ष अविलम्ब वनाउन बजेटको व्यवस्था गरिनुपर्ने ।
२१	संगठित अपराधको अभियुक्तहरू बिदेश गई लुकिछिपी बस्ने गरेको र MLA(Mutual Legal Assistant)को Process बाट पक्राउ गरी नेपाल ल्याउने कार्य भन्फटिलो तथा लामो समय लाग्ने समस्या रहेको ।	MLA को प्रकृत्यालाई सहज बनाईनु पर्ने ।
२२	कुनै मुद्दाको अभियुक्तलाई अदालतले निर्दोष ठहराएमा निज व्यक्ति जेलमा बसेको बापत क्षतिपूर्तीको व्यवस्था नभएको ।	उचित क्षतिपूर्तीको व्यवस्था हुनु पर्ने ।
२३	बेवारिसे लाशको हकमा कति समय भित्र उक्त लाश अन्त्येष्टी (Dispose) गर्ने भन्ने कानूनमा स्पष्ट व्यवस्था नभएको ।	बेवारिसे लाशको हकमा कति समय भित्र अन्त्येष्टी (Dispose) गर्ने भन्ने कानूनमा स्पष्ट हुनु पर्ने ।

४.२. मुलुकी अपराध संहिता, २०७४ को कार्यान्वयनमा देखिएका चुनौती र समाधानका

उपायहरू :

सि.नं	संहिता कार्यान्वयनका समस्या र चुनौतीहरू	समाधानका उपायहरू	कै.
१	विद्युतीय अपराध सम्बन्धी मुद्दा काठमाण्डौ जिल्ला अदालतले मात्र हेर्ने व्यवस्था भएकोले अन्य जिल्लाका मानिसहरू पीडित हुँदा न्याय पाउन कठिनाई ।	विद्युतीय अपराध सम्बन्धी मुद्दा हेर्ने अख्तियारी कम्तिमा प्रदेश स्तरसम्म विस्तार गरिनु पर्ने ।	
२	दफा ३४ (२) मा जुन कसूरको उद्योग भएको हो, त्यस्तो कसूर हुन असम्भव भएमा पनि उद्योग गरेको मानिने छ ।	कसूर कायम गरी सजाय माग दाबी गर्न समस्या भएकोले स्पष्ट कानूनी व्यवस्था हुनुपर्ने ।	
३	दफा ४४ अनुसारको जघन्य र पटकै कसूरदारलाई थप सजाय हुने व्यवस्था रहेको छ ।	सम्बन्धित अदालतबाट भएको फैसलाको प्रतिलिपी अनिवार्य रूपमा जिल्ला सरकारी वकिल कार्यालय मार्फत अनुसन्धान गर्ने प्रहरी कार्यालयलाई दिने व्यवस्था हुनु पर्ने ।	
४	दफा ४७ अनुसार सजाय छुट दिन सक्ने व्यवस्थामा बढीमा ५०% सजाय छुट दिन सक्ने व्यवस्था रहेको छ ।	यो व्यवस्था कार्यान्वयनको लागि स्पष्ट कार्यविधि र निर्देशिका हुनुपर्ने ।	
५	दफा ११८ मा कसैले अनाधिकृत रूपमा प्रवेश गरी कसैलाई पनि अर्भ व्यवहार गर्ने, हैरानी दिने र उद्योग गर्न हुँदैन भन्ने व्यवस्था रहेको ।	के कस्तो कार्यलाई अर्भ व्यवहार भनिने हो स्पष्ट परिभाषा हुनु पर्ने ।	
६	दफा २४४ (२) (घ) बमोजिम ३ जना भई सामान्य चोरी गरेमा पनि डाँका मुद्दा चलाउनु पर्ने अवस्था रहेको ।	सामान्य चोरीलाई डाकामा लैजाँदा चर्को पर्न जाने भएकोले अपराधको गम्भिरता अनुसार व्यवस्था गर्नु उचित हुने ।	
७	दफा २८७ अनुसार चोरीको सामान खरिद गर्ने व्यक्तिलाई चोरी गर्ने व्यक्तिलाई भन्दा बढी सजायको व्यवस्था गरेको ।	चोरी गर्ने व्यक्तिलाई भन्दा बढि सजाय हुनु न्याय संगत नभएकोले यसलाई संशोधन गर्नुपर्ने ।	
८	दफा ८५ अनुसार राष्ट्रसेवक उपर काममा वाधा विरोध गरेमा आफै नालिस गर्नु पर्ने व्यवस्था रहेको । दफा ६६ राष्ट्र सेवकलाई वाधा विरोध गर्न नहुने । दफा १०८ भुक्त्यानमा पारी खाद्य पदार्थ विक्री वितरण गर्न नहुने । दफा १०९ भुक्त्यानमा पारी कुनै वस्तु बिक्री वितरण गर्न नहुने । दफा ३०६ वेइज्जती गर्न नहुने (विद्युतीय वा अन्य संचार माध्यमबाट वेइज्जती गरे गराएमा)	अनुसूची- १ मा थप गर्नुपर्ने ।	
९	सवारी तथा यातायात व्यवस्था ऐनमा भएको संशोधनले २१ दिन पछि मृत्यु भएमा के गर्ने भन्ने बारेमा स्पष्ट नभएकोले समस्या भएको ।	सो सम्बन्धमा निश्चित दिन तोकिन नहुने हुँदा हटाउनु पर्ने ।	

५. निष्कर्ष :

कार्यविधि संहिताको अनुसूची-१ मा उल्लेखित अपराधको अनुसन्धान तथा तहकिकात तोकिएका अधिकृत समेतको समुहबाट हुने र प्रायः जिल्ला स्थित प्रहरी कार्यालयबाट हुने हुँदा उक्त कार्यालय अन्तर्गतका प्रहरी अधिकृत एवं कर्मचारीको व्यवस्थापन हाललाई मौजुदा जनशक्तिबाटै गर्ने र गराउनु पर्ने भएकोले तालिम प्राप्त कर्मचारीहरूलाई पूर्णकालीन रूपमा अपराध अनुसन्धानमा खटाउन

तत् निकायका प्रमुखहरूको सक्रियता महत्वपूर्ण हुन्छ । संघीय प्रहरी इकाई कार्यालयको क्षमता अभिवृद्धि गरी अनुसन्धानको निरन्तर अनुगमन तथा मद्दत लिने दिने कार्यलाई विस्तार गर्ने गरी प्रहरी प्रधान कार्यालयबाट अपराध नियन्त्रण तथा अनुसन्धान कार्ययोजना (Crime Action Plan, CAP) लागू भइरहेको र कार्य एवं अपराध अनुसन्धान विभागको रणनीतिक कार्ययोजना समेत लागू हुने क्रममा छ ।

फौजदारी अपराध र कार्यविधि संहितामा पहिलो संशोधन भएता पनि उक्त संशोधनले मात्र अनुसन्धानका विद्यमान समस्याहरू समाधान हुन सक्दैन । त्यसैले समयानुकूल संशोधन गर्दै अनुसन्धानकर्ताको क्षमता र मनोबल उच्च गराई कानूनले स्थापित गरेका नविन आयामहरूलाई कार्यान्वयन गर्नुपर्दछ । भनिन्छ "कानूनलाई तर्कले जित्न र मेट्न सक्दैन" यसर्थ कार्यान्वयन नै यसको अभिप्राय हो तर अनुसन्धानकर्ताका जटिलता र सीमाहरूलाई सहजिकरण गर्ने गरी थप संशोधन र परिमार्जन वा कार्यविधिलाई स्पष्ट हुनेगरी व्यवस्था गरी प्रमाणमुखी अनुसन्धान र अभियोजनद्वारा संहिताको कार्यान्वयन गर्नुको विकल्प छैन ।

कसूर सम्बन्धी नियमावली जारी भई लागू भइसकेको तर यसबाट सबै कार्यविधि समेट्न नसकेकोले स्पष्ट गर्न आवश्यक विषय समेटी निर्देशिका वा कार्यविधि आउने कुरामा आशावादी हुन सकिन्छ । हामीले विश्लेषणबाट कमी कमजोरीको चिरफार गर्नु मात्र नभएर आ-आफ्नो तहबाट रचनात्मक कार्यान्वयनमा सक्रियता बढाउन आवश्यक छ । समस्या र चुनौतीकै बीच धेरै अवसर पनि रहेका हुन्छन् । यस लेख तयार गर्ने पुर्वसन्ध्यामा मातहत निकायबाट लिइएका पृष्ठपोषणको रूपमा प्राप्त समस्या, चुनौती र समाधानका उपाय समेत यसमा समावेश गरिएको छ । उक्त कुराहरूको यथोचित सम्बोधन बान्छनीय देखिन्छ, जसबाट प्रमाणमुखी अपराध अनुसन्धानबाट फौजदारी कसूर स्थापित गरी अभियोजन सफल बनाउन हामी सवै थप अभिप्रेरित हुनेछौं भन्ने अपेक्षा गर्न सकिन्छ ।

सन्दर्भ सामाग्री

- नेपालको संविधान
- मुलुकी अपराध संहिता, २०७४
- मुलुकी फौजदारी कार्यविधि संहिता, २०७४
- फौजदारी कसूर (सजाय निर्धारण तथा कार्यान्वयन) ऐन, २०७४
- कसूरको अनुसन्धान सम्बन्धी नियमावली, २०७५
- मुलुकी संहिता सम्बन्धी केही नेपाल ऐनलाई संशोधन गर्ने ऐन, २०७५
- महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय र नेपाल प्रहरीको संयुक्त अनुगमन प्रतिवेदन, २०७५
- प्रथम प्रादेशिक सम्मेलन, २०७५ को प्रतिवेदन
- दोस्रो प्रादेशिक सम्मेलन, २०७६ को प्रतिवेदन
- नेपाल प्रहरीका मातहत कार्यालयबाट प्राप्त जाहेरी र प्रतिवेदनहरू ।

मुलुकी संहिता कार्यान्वयनमा सरोकारका विषयहरू

श्यामकुमार भट्टराई
सहन्यायाधिवक्ता,
महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय

विषय प्रवेश

नेपालको कानून प्रणाली फेरिएको छ । पुनरावलोकन भएको छ । हिजोका व्यवस्था परिवर्तन भएका छन् । नयाँ मान्यता स्थापित गर्नु पर्नेछ । निक्कै लामो प्रयत्न पछि मुलुकी संहिताहरू जारी भएका छन् । नयाँ कानून बनेसँगै नयाँ तरंग पनि आएको छ । कानूनी वृत्तमा यसको तरंग अझै बढी छ । कोही समर्थक छन् । कोही आलोचक छन् । कसैलाई नाम मन पर्दैन । कसैलाई कानूनले समेटेका विषय मन पर्दैन । मन परे पनि नपरे पनि यो नेपालको कानून हो । यसको कार्यान्वयन हुनु पर्दछ । लोकतान्त्रिक मुलुक हो । आलोचना र विरोध गर्न पाइन्छ । टिप्पणी र समीक्षा गर्न पाइन्छ । नमिलेका कुरा औल्याउन पाइन्छ । विरोध गर्न पाए जस्तै समर्थन पनि गर्न पाइन्छ । यो छोटो आलेखमा मुलुकी अपराध संहिता र कार्यविधि संहितालाई केन्द्रमा राखी नयाँ कानूनहरूको कार्यान्वयनको अवस्थाको बारेमा संक्षिप्त समीक्षा गरिएको छ ।

कानून नयाँ दृष्टिकोण पुरानो

हामी मुलुकी संहिताका व्यवस्थालाई मुलुकी ऐनको अवधारणाबाट अर्थ लगाउने प्रयास गरिरहेका छौं । मुलुकी ऐनसँग तुलना गरिरहेका छौं । पुरानो मान्यता र व्यवस्थामा अभ्यस्त भएर होला नयाँ व्यवस्था हामीलाई विभाए भै भएको छ । कुनै न कुनै रूपमा नयाँ व्यवस्थामा खोट देखाएर आफ्नो पुरानो अनुभव र ज्ञानलाई विक्रि गर्ने प्रयास गरिरहेका छौं । यो ऐनको अपेक्षा होइन । यो हाम्रो बाध्यता हो । स्वार्थको बाध्यता । पेशाको बाध्यता । अव स्वार्थबाट बाहिर निस्कनु पर्दछ । युगले खोजेको परिवर्तनलाई आत्मसात गर्नु पर्दछ । नयाँ विषयले ल्याएका असजिला पक्षलाई चिर्दै असल नियतले कार्यान्वयनमा लैजानु पर्दछ । अभ्यासले नै संस्कार विकास गराउने हो । नयाँ अभ्यासबाट नयाँ संस्कार बसाउनु पर्दछ ।

गैर व्यावसायिक काम गरेर

व्यावसायिकताको दावी गर्नु हुँदैन

मुलुकी संहिता जारी भएपछि विभिन्न कोणबाट टिकाटिप्पणी भए । आलोचना र विरोध भए । व्यावसायिकताको प्रसंग उठाएर पनि विरोध भयो । स्वभाविक हो कि कुनै पनि गैरव्यावसायिक कार्य गरेर व्यावसायिकताको दावी गर्नु हुँदैन । हामी सायद यसैमा कमजोर देखिएका छौं । मुलुकी संहिताले अनुसन्धानमा व्यावसायिकताको अपेक्षा राखेको छ । अभियोजनमा पनि व्यावसायिकताको अपेक्षा राखेको छ । सायद न्याय सम्पादनमा पनि । यसका कर्ताहरूको ज्ञान, सीप र दक्षताको विकासबाट मात्र संहिताको मर्म अनुसार कार्यान्वयन हुन सक्छ । सभ्य मुलुकले अवलम्बन गरेका असल अभ्यासहरूलाई हामीले पनि आत्मसात गरी नयाँ सभ्यता निर्माण गर्नु पर्दछ ।

कानूनले बदनियतको संरक्षण गर्दैन

कानून असल अभ्यासमा केन्द्रित हुन्छ । कानूनले कुनै पनि खराव कामको वकालत गर्दैन । कुनै पनि असल कामलाई दण्डित पनि गर्दैन । कुनै पनि सभ्य समाजमा बदनियतपूर्वक गरिएका कामको पनि कानूनी संरक्षण हुनु पर्दछ भनी दावी गरिदैन । दावी गरिएपनि स्वीकार गरिदैन । हिजोको कानूनले पनि बदनियतलाई कानूनी मानेको थिएन । आज पनि मानेको छैन र भोलि पनि मान्ने वाला छैन । बदनियतको विरोध गर्ने होइन । बदनियतपूर्वक कार्य नगर्ने हो । यो अनुसन्धानकर्तालाई पनि लाग्ने नियम हो । अभियोजनकर्तालाई पनि लाग्ने नियम हो र यो विशेषज्ञहरूलाई पनि लाग्ने नियम हो । खराव कामलाई कानूनले कहिल्यै संरक्षण गर्दैन । कुनै पनि आवरणले खराव कामको प्रतिवाद गर्न सक्दैन ।

कानून एक अभ्यास अनेक

मुलुकी संहिताको कार्यान्वयनमा एकरूपता कायम गर्न जति धेरै प्रशिक्षण चलाएपनि बुभाइमा विविधता कायम रह्यो ।

अभ्यासमा विविधता रह्यो । अनुसन्धानमा पनि विविधता देखियो । अभियोजनमा पनि विविधता देखियो । न्याय सम्पादनमा पनि विविधता देखियो । अब साभा दृष्टिकोण विकास गर्नु पर्दछ । साभा धारणा विकास गर्नु पर्दछ । आफ्नो धारणा होइन कानूनको मर्म अनुसारको व्यवहार हुनु पर्दछ ।

परिवर्तनलाई निस्कृय पार्न धेरै शक्ति

आवश्यक पढेन

कुनै पनि नयाँ अवधारणालाई कार्यान्वयनमा ल्याउनका लागि धेरै संख्या आवश्यक पर्दछ तर त्यस्तो अवधारणाको विरोध गर्नका लागि प्रतिनिधि मात्र भए पुग्छ । निश्चय नै परिवर्तनका लागि कानून मात्र नयाँ भएर हुँदैन । कानून मात्र आधुनिक भएर हुँदैन । कानूनले अपेक्षा राखे बमोजिम कार्य गर्ने जनशक्तिको दक्षता विकास गर्नु पर्दछ । कानूनले अपेक्षा गरे बमोजिमको पूर्वाधार निर्माण गरिनु पर्दछ । कानूनले परिकल्पना गरे बमोजिमको व्यवहार परिवर्तन हुनु पर्दछ । तब मात्र परिवर्तनले रूपान्तरको भल्को दिन सक्छ ।

कारण नखोली माग्छे थुन्नु नहुने

लोकतन्त्रले सीमित सरकारको वकालत गर्दछ । सार्वजनिक हितका लागि गरिने स्वतन्त्रताको नियन्त्रणका लागि आधार र कारण पर्याप्त हुनु पर्दछ । कानूनले स्वतन्त्रताको नियन्त्रणका लागि सरकारलाई अधिकार दिन्छ । तर सरकार जिम्मेवार हुनु पर्दछ । सार्वजनिक सुरक्षा र सार्वजनिक हितको संरक्षण गर्नु पर्दछ राज्यले । सो क्रममा राज्यले वैयक्तिक स्वतन्त्रता नियन्त्रण गर्न सक्छ । त्यसका लागि आधार र कारण खोलेको हुनु पर्दछ । कानूनले निर्धारण गरेको प्रक्रिया पूरा गरेको हुनु पर्दछ । कानूनले दिएको अनुसन्धान गर्ने अधिकार र सो क्रममा थुनामा राख्ने व्यवस्थाको प्रयोग गर्दा औचित्य सिद्ध गर्न सक्नु पर्दछ । जो कोहीले उठाउने प्रश्नको सन्तोषजनक जवाफ दिन तत्पर पनि हुनु पर्दछ ।

अनुसन्धानकर्ता नियन्त्रित होइन

अपराधको अनुसन्धान गर्ने अनुसन्धानकर्ता कार्य सम्पादनका लागि स्वतन्त्र हुनु पर्दछ । स्वायत्त हुनु पर्दछ । कुनै पनि रूपमा हस्तक्षेप हुनु हुँदैन । अनुसन्धानकर्तालाई औचित्यपूर्ण रूपमा मार्गदर्शन गर्न सकिन्छ । कानूनी अख्तियारीको सीमामा रही निर्देशन गर्न सकिन्छ । यसको अर्थ स्वायत्तता र स्वतन्त्रतामा नियन्त्रण होइन । प्रभावकारिता अभिवृद्धि गर्ने वैधानिक आधार हो ।

सरकारी वकील किनाराको साक्षी होइन

अपराध अनुसन्धानमा पक्राउ परेको व्यक्तिलाई म्याद थप गर्न लैजादा सरकारी वकीलले पनि सहभागिता जनाउन पाउनु पर्ने आवाज विगत देखि नै उठेको विषय हो । मुलुकी फौजदारी संहिताले त्यो विषयलाई सम्बोधन गर्यो । तर अभ्यासमा

फरमेटमा सही गर्ने र सहायक स्तरका कर्मचारीले पनि सही गर्ने अभ्यास विकास भयो कतै कतै । सरकारी वकीललाई म्याद थपको औचित्यताको परीक्षण गर्नका लागि जोडेको हो । अनुसन्धानको प्रगतिको जानकारी पाउनका लागि जोडेको हो । अनुसन्धानमा भएको प्रगतिका आधारमा थुनामा राख्नु पर्ने नपर्ने निकर्षण गर्नका लागि राखिएको हो । तर यो व्यवस्था केवल म्याद थपमा साक्षी किनारा राखिए जस्तो भयो भने अपेक्षित नतिजा दिन सकिदैन ।

कैद नहुने मुद्दामा अनुसन्धानमा पनि

थुन्नु हुँदैन

दण्ड व्यवस्थाको प्रमुख सिद्धान्त समानुपातिकता हो । कानूनले परिभाषित गरेको कसूरको अनुपातमा दण्डको व्यवस्था गरिएको हुन्छ । कुनै कसूरमा कैद सजाय नै हुँदैन र जरिवाना पर्याप्त हुन्छ भने त्यस्ता मुद्दामा आवश्यकता अनुसार धरौटी माग गरी थुनामा नराखी अनुसन्धान गर्नु पर्ने कानूनी व्यवस्थालाई कार्यान्वयनमा ल्याउने उत्साह हामीमा आँउन बाँकी नै रहेको देखिएको छ । सिद्धान्ततः कैद नहुने मुद्दामा अनुसन्धानमा थुन्नु हुँदैन । थुनालाई निर्विकल्प अवस्थामा मात्र अभ्यास गरिनु पर्दछ ।

सजायमा छुटको अभ्यासमा डराउनु पढेन

कानूनले अनुसन्धानमा सहयोग गर्ने प्रतिवादीलाई सजायमा छुटको दावी लिन सकिने व्यवस्था गरेको छ । त्यस्तो दावी गर्दा अनुसन्धानमा सहयोग गरेको आधार खुलाउनु पर्ने दायित्व अनुसन्धानकर्ता र अभियोजनकर्तासँग रहेको हुन्छ । औचित्य सिद्ध गर्न सकिने अवस्थामा त्यसको अभ्यास गर्न डराउनु हुँदैन । औचित्य कायम हुन नसक्ने अवस्थामा सो व्यवस्था आकर्षित पनि हुनु हुँदैन । यो वैयक्ति सन्तुष्टिको विषय होइन । मिसिल कागज र प्रमाणले स्थापित गरेको हुनु पर्दछ ।

निष्कर्ष

हामीभन्दा अघिल्लो पुस्ताको अनवरत योगदानलाई हाम्रा अग्रजहरूले दिएको निरन्तरताको परिणामस्वरूप मुलुकी अपराध संहिता समेतका नयाँ कानून आएकाछन् । समाजलाई रूपान्तरण गर्ने र कानून प्रणालीको आधुनिकीकरण गर्ने उद्देश्यले ल्याइएका यी कानूनहरूले अवलम्बन गरेका सिद्धान्त र मान्यताहरूलाई प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गरी सबै सरोकारवालाहरूले नयाँ प्रणालीको संस्थागत विकासमा योगदान दिनु पर्ने अवस्था छ । अब कानूनमा रहेका सुधार गर्नु पर्ने पक्षलाई औल्याउदै यसको प्रभावकारी कार्यान्वयनमा क्रियाशील हुने प्रतिस्पर्धा गरौं । असल कामको असल इतिहास बन्छ । खराब कामको खराब । सबैलाई इतिहासले सम्झियोस् भन्ने आकांक्षा हुन्छ । त्यो आकांक्षा पूरा गर्न सिर्जनशील र रचनात्मक रूपमा जिम्मेवारी निर्वाह गर्नु अपरिहार्य हुन्छ ।

Human Trafficking

Condition in Nepal

Insp. Subash Hamal
Anti Human Trafficking Bureau

Human Trafficking is a social crime, sinful, oldest and one of the third most occurred crime in the world. Human trafficking is also a modern slavery and crime against humanity. According to the law every human being have their right to live freely in the world but for various reason people being victim of this crime worldwide. Nepal is a under development country and obviously Nepal being a source and transit country of this crime. Firstly it was started from slavery system like “kamara Kamari” “Badhuwa” and later on the modus operndi and purpose of this crime has been changing accordingly with social, political and economic scenario and structure. In context of Nepal firstly human trafficking was started from trafficking of women for sexual exploitation to Indian brothels like Mumbai, Kolkata etc. Nowadays the perspective of human trafficking growing as servants, dancer, sexual exploitation, prostitution, sex tourism, pedophilia, child marriage, force marriage, domestic servant, bound labor, circus worker, removal of organs etc. In another world we can say it is illegal tread

of human being for entertainment, hospitality, brick kiln, and garment industries, in agricultural and domestic work, street begging, and transplantation of organs.

Current Scenario of Human Trafficking in Nepal

The Government of Nepal (GON) does not fully meet the minimum standards for the elimination of trafficking; however, it is making significant efforts to do so. The government demonstrated increasing efforts through increased trafficking investigations, prosecutions, and convictions. GON of Nepal also established Anti Human Trafficking bureau to combat against human trafficking. Nepal Police including anti human trafficking bureau investigated and arrested several allegedly complicit officials.

Manpower agencies and Consultancies exploit Nepalese workers with attractive offers of overseas travel and job opportunities. A large proportion of Nepalese workers work overseas, many of whom are deceived about their working, living conditions, facilities and salaries in labor-receiving countries. Nepalese men continue to suffer exploitative living and working conditions in the construction and other unskilled works. Nepalese workers have to work inforced labor in private homes throughout Malaysia and the Gulf States.

As a sex trafficking in Nepal, Nepalese women are traded to India, the Middle East, Asia, and sub-Saharan Africa. Some women experienced freedom of movement being restricted who went foreign Like China and South Korea via false marriage. Nepalese women traded as a dancer, actor, house maid and various purposes.

Trafficking Route Detail of Victim

1) Number of Trafficking cases in Nepal by state and district in Nepal

Region	FY 2016/17(73/74)	
	No of Cases	Percentage
EDR	33	14.53
MDR	39	17.18
WDR	38	16.74
MWDR	31	13.65
FWDR	19	8.37
VALLEY	55	24.22
BUREAU	12	5.28
Total	227	100

State	FY 2017/18(74/75)		FY 2018/19(75/76)	
	No of Cases	Percentage	No of Cases	Percentage
State 1	51	16.72	40	21.05
State 2	23	7.54	15	7.89
State 3	21	6.88	15	7.89
State 4 (Gandaki)	6	1.96	5	2.63
State 5	91	29.83	33	17.36

State 6 (Karnali)	6	1.96	7	3.68
State 7	26	8.52	26	13.68
Valley	39	12.78	33	17.36
Bureau	42	13.77	16	8.42
Total	305	100	190	100

2) Number of trafficking cases registered by districts, FY 2018/19 total register case -190

Number of Cases	Number of Districts	Number of districts	Total Cases	Percentage
Top 10 Districts	Kathmandu -29 Kailali-13 Rupandehi-11 Jhapa-11 Kanchanpur-10 Sunsari-9 Morang -7 w.Nawalparasi-7 Ilam -6 Parsa-6	10	109	57.36
Last 10 districts	Bara-1 Rautahat-1 Udayapur-1 Mahatori-1 Dhanusa-1 Siraha-1 Dhangadi-1 Kavre-1 Sindhupalchowk-1 Doti-1	10	10	5.26
No Cases	Bhaktapur, Baglung, E.Nawalparasi, Dolakha, Ramechhap, Tanahu, Manang, Mustang, Myagdi, Parbat, Palpa Gulmi, Pyuthan, Rolpa, RukumPurba, Dolpa, Jumla, Mugu, Humla, Kalikot, RukumPaschim, Jajarkot, Bajura, Bajang, Achham, Darchula	26	0	0

3) Number of trafficking cases registered in Nepal Police by Nepali months, FY 2018/19

Months	Trafficking Cases
Srawan	27
Bhadra	23
Aswin	19

Kartik	10
Mangsir	16
Poush	20
Magh	17
Falgun	22
Chaitra	20
Baisakh	22
Jestha	53
Asar	

4) Distribution of number of trafficking cases by modus operandi of trafficking, Nepal Police, FY 2016/17-2018/19

Modus Operandi	FY 2016/17		FY 2017/18		FY 2018/19	
	No	%	No	%	No	%
Using Medicine	2	0.64	9	1.64	1	0.675
Fake Marriage	5	1.60	18	3.29	2	1.351
Threats	1	0.32	31	5.67	7	4.72
Lure /Deception	73	23.47	385	70.51	108	72.97
Employment			58	10.62	10	6.75
Tour/Travel	206	66.23	37	6.77	20	13.51
Others	24	7.71				
Total	311	100	546	100	148	100

Legal Provision in Nepal:

According to Human Trafficking and Transportation Control Act, 2064

Acts considered as Human Trafficking and Transportation:

(1) If anyone commits any of the following acts, that shall be deemed to have committed human trafficking:

- To sell or purchase a person for any purpose,
- To use someone into prostitution, with or without any benefit,
- To extract human organ except otherwise determined by law,
- To go for in prostitution.

(2) If anyone commits any of the following acts, that shall be deemed to have committed human transportation:

- To take a person out of the country for the purpose of buying and selling,
- To take anyone from his /her home, place of residence or from a person by any means such as enticement, inducement, misinformation, forgery, tricks, coercion, abduction, hostage, allurements, influence, threat, abuse of power and by means of inducement, fear, threat or co-ercion to the guardian or custodian and keep him/her into ones custody or take to any place within Nepal or abroad or handover him/her to somebody else for the purpose of prostitution and exploitation.

The maximum amount of punishment under HTTCA, 2064 will be 20 years in prison and a fine of Rs 200,000 for selling or buying a human being.

Trends of Human Trafficking/Smuggling:

- Human Traffickers are using new ways in trafficking as an actors, dancers, Seminars participators and offers of

attractive foreign jobs and in the name of sports men.

- Traffickers involve themselves as investors in dance bar, night clubs and restaurants in Gulf and other African countries.
- Migrant Smuggling by using illegal way. (USA, Canada, Poland, Greece, Turkey, South Africa)
- Different Mobile apps are seen to be used.
- Marries is also taken as a mean.

Emerging Trends:

- Misuse of visit visa
- Operated from outside countries
- Use of Social Networking Apps
- Use of non-banking channels
- Targeted country – South Africa, Canada, USA, Europe, Turkey,
- Dubai, Oman, Kuwait- (females)

Challenges:

1. Related to Investigation
 - Initial action taken in investigation are crucial to success
 - Careful treatments of victims/witness testimony on which prosecution depends.
 - Victim Handling.(To convince)
 - Suspect as well as Victims across geographic boundaries.
 - Use of social Media platform
 - Victim turning hostile

2. Rescue & Rehabilitation

- Difficult to evacuate/rescue from foreign countries.
- Not clearly defined and comes ultimately to police, but we need Multiples sectoral approach.
- Problem in Rehabilitation

3. Access to Victim

- Photo Change (PC)
- Forged name and address
- Illegal route / travel (No records)

GON effort to combat with human trafficking:

Nepal Police is the one of anti-trafficking law enforcement agency. The government increased anti-trafficking law enforcement efforts. GON enforce the HTTCA, 2007 (Human Trafficking & Transportation Control Act, 2007) which criminalized some forms of labor and sex trafficking. National Committee for Controlling Human Trafficking (NCCHT) should drafted revisions to the HTTCA to bring the definition of human trafficking in line with international law. Although HTTCA doesn't speak about compensation for victims.

The government had standard training for labor, immigration, judicial, law enforcement, and foreign employment officials that incorporated anti-trafficking training. During the reporting period, the police and judicial academies with the support of a foreign government, on combating trafficking for police, prosecutors & NGO representatives. Despite these trainings, police lacked sophisticated investigative techniques and skills to interact in a victim-centered way with trafficking survivors; these deficiencies subsequently undermined prosecution efforts.

Thus Government of Nepal decide to establish Anti Human Trafficking Bureau. On 12th May 2019, the anti-human trafficking bureau was inaugurated by Inspector General of Police Mr. Sarbendra Khanal which located in Babarmahal, Kathmandu. The head of the AHTB will be Senior Superintendent of Police and there will be wing within all seven state.

Our Strategies:

Firstly, we established to combat against human trafficking cases. Identification of trend

Co-ordination and Collaboration with various stake holders like government agencies, INGO's, Shelter Homes, Rehabilitation Centers, court, office of attorney general etc.

Collaboration with state level police units and cross border police organizations.

Collection, analyze, distribution and sharing of data from all over country and utilize all these information in investigation of human trafficking.

Development and implementation of policy and procedure to combat human trafficking more efficiently and effectively.

Build up victim care arrangements.

Enhanced ability to multi agency action at border and airports.

साइबर अपराधः अनुसन्धान र चुनौती

प्र.ब.उ. नविन्द अर्याल
केन्द्रिय साइबर ब्यूरो

पृष्ठभूमि :

केन्द्रीय साइबर ब्यूरो स्थापना, औचित्यः

सूचना प्रविधिमा बढ्दो विकास संगै अपराधिक क्रियाकलापमा प्रविधिको बढ्दो दुरुपयोगका कारण अपराधका नयाँ-नयाँ शैली र प्रवृत्तिले अपराध अनुसन्धान कार्यमा देखिएका चुनौतीहरूको सामना गरी वर्तमान र आगामी दिनमा हुन सक्ने अपराधहरू हुन नदिन तथा अपराधको सफल अनुसन्धान गर्ने हेतुले प्रहरी संगठन भित्र रहेका संयन्त्रहरूलाई समयानुकूल परिमार्जन तथा सशक्त बनाउन साइबर अपराध अनुसन्धान, साइबर सुरक्षा, साइबर अपराध सचेतना समेतको लागि नेपाल सरकारको निर्णय बमोजिम प्रहरी प्रधान कार्यालय अन्तर्गत, केन्द्रीय साइबर ब्यूरोको स्थापना भई कार्यालय संचालन भई रहेको छ ।

अहिलेको अवस्थामा सूचना प्रविधिसँगै साइबर अपराध बढ्दो क्रममा छ । जसका कारण यस अपराधको अनुसन्धानमा नयाँ चुनौती थपिएको छ ।

कम्प्युटर, मोबाइल जस्ता विद्युतीय उपकरण तथा यसको नेटवर्कको माध्यमद्वारा हुने आपराधिक कार्यलाई साइबर अपराध भनिन्छ । यस अन्तर्गत इन्टरनेटको प्रयोग मार्फत् गरिने चरित्र हत्या, यौनजन्य तथा अन्य हिंसा, अनाधिकृत रूपमा अर्काको पहिचान प्रयोग, इन्टरनेट फ्रड अर्थात् धोकाधडी, क्रेडिट कार्ड तथा एकाउण्टको पासवर्ड चोरी गरी गरिने बैंकिङ कसुर, अर्काको कम्प्युटर वा विद्युतीय उपकरण तथा नेटवर्कमा पुर्याईने क्षति लगायतका अवैधानिक कार्य पर्दछन् ।

साइबर अपराधका प्रकार र प्रकृति :

साइबर क्राइम अन्य अपराध भन्दा भिन्न र नयाँ तरीकाले हुने गर्छ । मनोरञ्जनको रूपमा प्रयोग गर्दा पनि कुनै ब्लग, सामाजिक सञ्जाल, अनलाइन भिडियो तथा अन्य इन्टरनेट साइटबाट अनजानमै पनि साइबर क्राइम भइरहेको हुन

सक्छ । आफ्नै दाजुभाइ, महिला साथी, निकटतम साथी, केही टाढाका साथी, अग्रज, शिक्षक-शिक्षिका वा तेस्रो व्यक्ति समेत यस प्रकारको साइबर अपराधमा संलग्न हुन सक्छन् । अर्को तर्फ नियोजित रूपमा ठूला र घातक साइबर क्राइम समेत अहिले प्रकाशमा आएको पाइन्छ । विश्वका जुनसुकै कुनाबाट पेनड्राइभ, हार्डडीस्क तथा सर्भरको प्रयोग गरी इन्टरनेटद्वारा यस्ता अपराध हुने गरेका छन् । डाटाहरू चोरी तथा निगरानीका लागि malicious virus इन्स्टल गरिदिने गरेको कारण थप संकट पर्ने गरेको छ ।

साइबर अपराधका विभिन्न प्रकृति अनुरूप इमेल मार्फत धम्की दिने र नगद माग गर्ने, सामाजिक सञ्जालमा अन्य व्यक्तिको तस्वीर प्रयोग गरी प्रोफाइल बनाएर बेइज्जत गर्ने तथा दुःख दिने जस्ता अपराध भएको पाइन्छ । विभिन्न किसिमका नग्न तस्वीरमा व्यक्तिको मुहार जोडेर सामाजिक सञ्जालमा राख्ने, फेक आइडी बनाई त्यसमार्फत् सामान तथा नगदको प्रलोभन देखाई बैंकमा पैसा जम्मा गर्न लगाई अनलाइन टगी गर्ने घटना पनि भइरहेका छन् । यी बाहेक साइबर अपराधका सबै प्रकारहरू नेपालमा कुनै न कुनै रूपमा देखिएका छन् ।

साइबर अपराध खासगरी विभिन्न प्रकार र स्वरूपका हुन्छन् । सामाजिक सञ्जालसँग सम्बन्धित, पाइरेसीसँग सम्बन्धित, फेक प्रोफाइल, इमेलबाट धम्की, वेबसाइट तथा इमेल पासवर्ड ह्याक, ब्याकमेलिड, भिडियो, अडियो, इमेज, टेक्स्ट तथा सेवामा अवरोध यस अपराधका प्रमुख प्रकार हुन् । यस्ता अपराध व्यक्तिका विरुद्ध, सम्पत्तिका विरुद्ध र सरकारकै विरुद्ध हुने गर्दछन् ।

साइबर अपराधको अवस्था र कारण :

साइबर सम्बन्धी सबैभन्दा बढी अपराध फेसबुक, ट्वीटर, बैंकिङ, एटिएम, बैंकिङ सिस्टम (Hacking), Ransomware लगायत क्षेत्रमा हुने गरेको छ । साइबर सम्बन्धी अपराध

बढ्नुको प्रमुख कारण नागरिकमा चेतनाको कमी नै मानिन्छ । प्रविधिबारे अल्पज्ञान तर प्रविधिको बढ्दो प्रयोग अर्को कारण हो । यस्ता कारण धेरै हुन सक्छन् । केही ज्ञान भए पनि होसियारी अपनाउनु भन्दा लापरबाही गर्ने प्रवृत्ति हाम्रो समाजमा विद्यमान छ । अर्कोतिर अपराध गर्ने व्यक्तिहरू र संस्थाको क्रियाकलाप एवम् पैसा कमाउने उद्देश्य प्रमुख कारण हो । साइबर अपराध न्यूनिकरणका लागि समयानुकूल कानुनको अभावका कारण यस्ता अपराधले कतै अप्रत्यक्ष प्रोत्साहन त पाएका हैनन्, आशंका उब्जन्छ ।

साइबर अपराध नियन्त्रणमा चुनौती :

डिजिटल डिभाइसहरूको बढ्दो प्रयोग र मानिसको अपराधिक मानसिकतामा कमी नआएको कारण साइबर अपराध र यसले निम्ताएको जटिलता समेत बढ्दो छ । जसका कारण चुनौती भन् भन् थपिँदो क्रममा छ । साइबर अपराध सम्बन्धी ज्ञानको अभाव, सचेतना तथा जागरुकताको अभाव एवम् विद्युतीय कारोबार ऐन, २०६३ का सीमितताका कारण थप चुनौतीको अवस्था भैल्लु परेको यथार्थ हाम्रो सामु छ । नयाँ-नयाँ प्रविधिको आगमन, साइबर अपराध न्यूनिकरणमा उदासिनता, सूचना प्रविधि न्यायाधिकरण गठन हुन नसक्नु, सामाजिक सञ्जालका सर्पक कार्यालय नेपालमा नहुनु, कम्प्युटर प्रयोगकर्ता स्वयंममा सचेतनाको कमी आदिले गर्दा साइबर अपराध नियन्त्रण तथा अनुसन्धानमा चुनौती थपिएका छन् । यसका साथै सबै सरोकारवाला निकाय, वित्तीय संघसंस्था, उद्योग, शैक्षिक क्षेत्रका साथै सर्वसाधारणमा विद्युतीय अपराध सम्बन्धी सचेतना एवम् जागरुकताको अभाव थप चुनौती बन्न गएको छ ।

साइबर अपराधबाट सुरक्षित हुने उपाय :

कुनै पनि अपराध हुनुभन्दा पहिल्यै त्यसबाट सुरक्षित हुनु पहिलो उपाय हो । अन्य अपराध भन्दा साइबर अपराधबाट सुरक्षित हुन सजिलो पनि छ । सामान्य सचेतनाले पनि ठूलो काम गर्दछ । आफ्नो कम्प्युटरमा आधिकारिक लाइसेन्सवाला एन्टिभाइरस इन्स्टल गर्ने, सबै इन्टरनेट खाताहरूमा सजिलै अनुमान गर्न नसकिने पासवर्ड राख्ने र छोटो समयमा नै परिवर्तन गर्ने, महत्वपूर्ण डाटाहरूको ब्याकअप राख्ने, कम्प्युटर अन्यलाई शेयर नगर्ने, इन्टरनेट प्रयोग गरेपछि डिसकनेक्ट गर्ने तथा सुरक्षित वेवसाइटबाट मात्र अनलाइन सपिड गर्ने प्रमुख उपाय हुन् । पेनड्राइभ, मेमोरीकार्ड जस्ता डिभाइसको जथाभावी प्रयोग नगर्ने, शंकास्पद लिङ्क वा चरित्रहत्या गर्ने पोष्टको लाइक शेयर वा ट्याग नगर्ने, आफूले स्टार्टस राख्दा सोचविचार गरी राख्ने, विभिन्न प्रलोभन देखाउँदै आएको इमेल नखोल्ने तथा उत्तर पनि नदिने, पासवर्ड पिनकोड वा क्रेडिटकार्ड नम्बर सोधिएमा उत्तर नदिने सुरक्षाका उपाय हुन् । परिचितलाई मात्रै साथी बनाउने, व्यक्तिगत जानकारी पोष्ट नगर्ने, कुराकानी गर्दा सदैव सावधान रहने भएमा सुरक्षित हुन सकिन्छ ।

साइबर अपराध अनुसन्धान तथा

न्यूनिकरणमा पहल :

साइबर अपराध हुन नदिन, भएमा नियन्त्रण गर्न तथा अनुसन्धान गरी अपराधीलाई कानुनको दायरामा ल्याउन नेपाल प्रहरी सक्रिय छ । यस क्रममा सूचना संकलन, पीडितसँग समन्वय, सूचना विश्लेषण तथा पुष्टी, प्रहरी परिचालन, थप सूचना तथा प्रमाण संकलन, घटनाको पुनः विश्लेषण, अपराधी पक्राउ, डकुमेन्टेसन र पूर्व सचेतनातर्फ नेपाल प्रहरी सचेत रही अनुसन्धानमा सक्रिय छ । जसबाट साइबर अपराध अनुसन्धानमा सफलता प्राप्त हुने आएको छ ।

साइबर अपराध रोक्न नेपालमा विद्युतीय कारोवार ऐन, २०६३ कार्यान्वयनमा ल्याइएको छ । यस ऐनले कम्प्युटर सम्बन्धी अपराधका मुद्दालाई किनारा लगाउन सहज भएको छ । तथापि यतिले मात्रै सबै मुद्दालाई समेटन नसक्ने भएकोले परिमार्जनको आवश्यकता देखिन्छ ।

उपसंहार :

प्रचलित कानुन बमोजिम साइबरसँग सम्बन्धित कसूरको विशिष्टिकृत अनुसन्धान तहकिकात गर्न, साइबरसँग सम्बन्धित मुद्दाको अभियोजन गर्न, साइबरसँग सम्बन्धित अपराध न्यूनिकरण गर्न र कुनै प्रहरी कार्यालयबाट भइरहेको वा हुने साइबरसँग सम्बन्धित कसूरहरूको अनुसन्धान, तहकिकातका कार्यमा आवश्यक सहयोग, समन्वय गर्न, निर्देशन दिन तथा साइबर सुरक्षा तथा सचेतनाका कार्यक्रम संचालनका निमित्त केन्द्रीय स्तरमा केन्द्रीय साइबर ब्यूरोको स्थापना गरी हाल काठमाण्डौ भोटाहिटी स्थित आफ्नै भवनबाट कार्यालय संचालन भइरहेको छ ।

वर्तमान अवस्थामा वित्तीय क्षेत्र, एरलाइन्स लगायत सरकारी क्षेत्रहरू समेत साइबर क्राइमको जोखिममा रहेको पाइन्छ । अपराधीहरूको पहुँचबाट बच्न र बचाउन नेपाल प्रहरी प्रतिवद्ध छ । तथापि यो नै पूर्ण निकासको उपाय भने होइन । सबै प्रकारका साइबर अपराधबाट बच्न यसको संवेदनशीलतालाई मध्यनजर गर्दै माथि प्रस्तुत सुरक्षाका उपाय अवलम्बन गर्नु नितान्त आवश्यक देखिन्छ ।

साइबर अपराधप्रति सचेतनाका साथै यो अपराध के हो, कानुनी सजाय के छ, कानुन विपरितका कार्य गरे वा सचेत नभए के कस्तो हानी-नोकसानी छ भन्नेतर्फ विशेष चासो राख्दै नियमको पालना हुनु सान्दर्भिक देखिन्छ । राज्य पक्षबाट समय जसापेक्ष कानुनको तर्जुमा गर्नुको साथै अनुसन्धान पक्षलाई सबल बनाउनु अपरिहार्य देखिन्छ । संक्षेपमा भन्नु पर्दा साइबर अपराध नियन्त्रणका लागि राज्य पक्षको साथै आमनागरिक समेत उत्तिकै उत्तरदायी, सचेत र सक्रिय हुन आवश्यक देखिन्छ ।

पुर्व प्र.ना.उ. कृष्ण गोपाल पनेरु

लागू औषध नियन्त्रण ब्यूरो र यसले निर्वाह गरेको भूमिका

लागू औषध अपराध सङ्गठित रूपमा हुने समाज एवं मानवता बिरुद्धको अपराध हो । व्यक्ति, समाज र राष्ट्रलाई प्रतिकूल प्रभाव पार्ने मानव सभ्यताको शत्रु लागू औषध वर्तमान समयमा विश्व समुदायकै साभा चिन्ता र चुनौतीको बिषय बनेको छ । विश्वयापिकरण र बैज्ञानिककरणको माध्यमबाट साँघुरिएको बिश्वमा लागू औषध दुर्व्यसन र अबैध कारोबारको सङ्गठित संञ्जाल तीब्र रूपमा बृद्धी हुदै गएको पाईन्छ । यस समस्याबाट नेपाल समेत अछुतो रहन सकेको छैन । लागू पदार्थको अबैध ओसारपसार, कारोबार एवं आपूर्ति नियन्त्रण गर्न लागू औषध नियन्त्रण ब्यूरो सहित शाखा कार्यालयहरू समेतले विभिन्न कार्यक्रम सञ्चालन गरी कानूनी कारबाही गर्दै आएकोमा अझै विभिन्न कार्यक्रम तर्जुमा गरी शाखा कार्यालयहरूको बिस्तार समेतलाई जोड दिदै निरन्तर कानूनी कारबाहीको प्रक्रियालाई अगाडि बढाउनु पर्ने अपरिहार्य देखिन्छ ।

लागू औषध अपराध सङ्गठित रूपमा हुने समाज एवं मानवता बिरुद्धको अपराध हो । व्यक्ति, समाज र राष्ट्रलाई प्रतिकूल प्रभाव पार्ने मानव सभ्यताको शत्रु लागू औषध वर्तमान समयमा विश्व समुदायकै साभा चिन्ता र चुनौतीको बिषय बनेको छ । विश्वयापिकरण र बैज्ञानिककरणको माध्यमबाट साँघुरिएको बिश्वमा लागू औषध दुर्व्यसन र अबैध कारोबारको सङ्गठित संञ्जाल तीब्र रूपमा बृद्धी हुदै गएको पाईन्छ । यस समस्याबाट नेपाल समेत अछुतो रहन सकेको छैन । लागू पदार्थको अबैध ओसारपसार, कारोबार एवं आपूर्ति नियन्त्रण गर्न लागू औषध नियन्त्रण ब्यूरो सहित शाखा कार्यालयहरू समेतले विभिन्न कार्यक्रम सञ्चालन गरी कानूनी कारबाही गर्दै आएकोमा अझै विभिन्न कार्यक्रम तर्जुमा गरी शाखा कार्यालयहरूको बिस्तार समेतलाई जोड दिदै निरन्तर कानूनी कारबाहीको प्रक्रियालाई अगाडि बढाउनु पर्ने अपरिहार्य देखिन्छ ।

नेपालको परिप्रेक्ष्यमा हेर्दा लागू औषध (नियन्त्रण) ऐन, २०३३ जारी हुनु पुर्व The Age of the Hippie Tourism मा गाँजा तथा चरेशहरू ठमेलका होटलहरूमा मूल्यसूची राखी बिक्री बितरण गरिन्थ्यो तथा गाँजा चरेशको कारोबारको लागि अनुमती पत्र प्रदान गरिन्थ्यो । समयको माग संगै यसलाई प्रतिबन्धित गर्न आवश्यक ठानी लागू औषध नियन्त्रण ऐन २०३३ जारी पश्चात लागू औषधको खेती, उत्पादन, ओसार-पसार, संञ्चय र बिक्रीबितरण आदि जस्ता अपराधको नियन्त्रण तथा अनुसन्धान गरी अबैध कारोबारको नियन्त्रण गर्न थालियो । दिनानुदिन नेपालको युवा जनशक्तिमा लागू औषध प्रतिको मोह बढ्दै दुर्घटना संख्या बृद्धि हुनु, भारतसंगको खुल्ला सीमानाका कारण लागू औषध कारोबारीहरूले भारतबाट नेपालमा औषधजन्य नियन्त्रित लागू पर्दाथ ल्याई बिक्रीबितरण गर्ने कार्यमा बृद्धि हुनु तथा भारत, पाकिस्तान, ब्राजिल, पेरु लगायतका बिभिन्न मुलुक हुँदै नेपालमा आईपुग्ने लागूऔषध हेरोईन, अफिम तथा कोकिन र नेपाललाई बिश्राम बिन्दु (Transit Point) बनाई अन्य तेश्रा मुलुकमा पठाउने जस्ता अबैध कारोबारको बृद्धि भए पश्चात यस्ता अबैध कार्यलाई नियन्त्रण गर्न, छिमेकी मुलुकको सरोकारवाला निकायसंग समन्वय र सहकार्यलाई ब्यबस्थित बनाउन, लागू औषधको खेती, उत्पादन, ओसार-पसार, संञ्चय र बिक्रीबितरण आदि जस्ता अपराधको नियन्त्रण तथा अनुसन्धान गरी अबैध कारोबारको नियन्त्रण गर्ने जिम्मेवारी तोकी बि.स. २०४१।०२।२५ गते अर्थात 7th June 1992 मा प्रहरी बरिष्ठ उपरीक्षकले नेतृत्व गर्ने गरी लागू औषध नियन्त्रण कानुन कार्यान्वयन ईकाई स्थापना भयो । जसमा समन्वय र सहकार्यको लागी गृह मन्त्रालय, भन्सार बिभाग र महान्यायधिवक्ता कार्यालयको कर्मचारी समेत खटी संयुक्त रूपमा कार्य सम्पादन गरिन थालियो ।

नेपालको एक स्थानबाट अर्को स्थानमा हुन सक्ने लागू औषधको अबैध कारोबार, नेपालबाट अन्य मुलुकमा हुन सक्ने पैठारी तथा नेपालभित्र हुन सक्ने निकासी समेतलाई नियन्त्रण गर्न त्रिभुवन बिमानस्थल लगायत काठमाण्डौ उपत्यका बाहिरका नाकाहरू काँकडभिट्टा, बिराटनगर, बिरगञ्ज, पोखरा, भैरहवा, नेपालगञ्ज र महेन्द्रनगरमा शाखा कार्यालयहरूको स्थापना गरी लागू औषधको ओसारपसार तथा बिक्रीबितरणको कारोबार नियन्त्रण गर्ने भूमिका लागू औषध नियन्त्रण ब्यूरोले निर्वाह गर्दै आईरहेको छ । समयको परिवर्तनसंगै लागू औषध बिक्रीबितरण र कारोबारमा भएको बृद्धि, अपराधको प्रकृती, संलग्न अपराधिक गिरोह तथा बिदेशी मुलुक संगको सहकार्यको आबश्यकता अनुरूप लागू औषध नियन्त्रण कानुन कार्यान्वयन ईकाईको स्तर उन्नती गर्दै प्रहरी नायव महानिरीक्षकको नेतृत्व रहने गरी बि.सं. २०६१।०८।१४ मा लागू औषध नियन्त्रण ब्यूरोमा परिणत भएको पाईन्छ

नेपालको सन्दर्भ हेर्दा औषधीजन्य लागूऔषध गाँजा, चरेश, अफिम, हेरोईन तथा पछिल्लो समयमा अभै मनोद्विपक पदार्थहरू बढी मात्रामा दुरुपयोग भई रहेको तथ्याडकले देखाउँछ । त्यस्तै गाँजा, चरेश, अफिम जस्ता लागूऔषधहरू उत्पादन भई यस्ता लागू पर्दाथहरू र सहायक रसायनहरूजस्ता

लागूऔषधहरूको ओसारपसार र बिक्रीबितरणमा बृद्धि हुदै गएको देखिन्छ । आपूर्ति नियन्त्रण र कानून कार्यान्वयनको दृष्टिकोणमा नेपालमा लागू औषधको अपराध (खेती, उत्पादन, प्रशोधन, निकासी, पैठारी तथा दुरुपयोग) लाई मूलतः तीन आयामहरूमा हेर्न सकिन्छ । पहिलो नेपालमा दुर्व्यसन हुने लागू औषधलाई अवैध पैठारी तथा बिक्री-बितरण, दोस्रो नेपाललाई बिश्राम बिन्दू बनाई अन्तिम गन्तव्यमा लागू औषध ओसारपसार, तेस्रो नेपालमा जङ्गली तथा अवैध रूपमा हुने गाँजा र अफिम जस्ता लागूऔषधको खेती, उत्पादन, प्रशोधन, भण्डारण तथा निकासी कार्य आदि पर्दछन् ।

लागू औषध अपराध अन्य अपराध भन्दा विशिष्ट विशेषता बोकेको अपराध हो । यो अपराध बिश्वब्यापी र संडगतित सञ्जालले सञ्चालन गरेको हुन्छ । ला.औ. अपराध गोप्य तरिकाले कारोबार हुने भएकोले घटनास्थलको निश्चितता नहुने, अपराधको सम्बन्धमा सुचना तथा जाहेरी कमै मात्रामा पर्ने, अन्य मुद्दामा जस्तो पिडित पक्ष र साक्षीहरू समेत कम उपलब्ध हुने, लुकाउछिपाउ गर्न सजिलो हुने, एक भन्दा बढि तहमा अपराध हुने हुँदा मुख्य आपराधिक गिरोहको सुचना समेत गोप्य हुने हुँदा अपराध नियन्त्रण तथा कानुन कार्यान्वयनको लागी चुनौतीपूर्ण बनेको छ । ब्यूरोको आफ्नै भवन नहुनु, अत्यावश्यक स्रोतसाधनको अभाव, सुराकी खर्चको लागी पर्याप्त बजेटको अभाव, न्यून जनशक्तिको बाबजुत पनि अबैध कारोबारको लागी प्रभावकारी आपूर्ति नियन्त्रण (Supply Control) गर्ने कार्यमा सरोकारवाला निकायसंग समन्वय र सहकार्य गर्दै लागू औषध नियन्त्रण ब्यूरो अगाडी बढेको छ । नेपालमा उत्पादन हुने गाँजा, चरेश र अफिम लगाएत यसका खेती हुने जिल्लाहरू मकवानपुर, धादिङ र यस्ता जिल्लाहरूका पहाडी र दुर्गम क्षेत्रको साथै मध्य पश्चिम क्षेत्रको दुर्गम पहाडी भेगहरूमा लगाउने गरेको अफिम खेतीलाई समेत मध्य नजर राखी प्रत्येक वर्ष यसको फडानी गरी लागू औषध अफिम खेति नष्ट गर्नुको अलवा कच्चा अफिम समेत बरामद गर्ने कार्यमा उल्लेखनिय भूमिका समेत लागू औषध नियन्त्रण ब्यूरोले निर्वाह गर्दै आईरहेको छ । त्यस्तै हेरोईन, कोकिन जस्ता कडा खालको लागू औषध (Hard drugs) जो नेपालमा (Transit Point) बिश्राम बिन्दु को रूपमा भित्रिन्छन् त्यस्ता Drugs हरूलाई नियन्त्रण, पक्राउ तथा कानूनि कार्रबाहि समेत गर्नका लागी लागू औषध नियन्त्रण ब्यूरोले राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय निकाय संग समन्वय समझदारी गरी समय-समयमा पक्राउ गरी कानूनी कारबाही गर्दै आई रहेको छ ।

त्यस्तै ब्राउन सुगर, नियन्त्रित औषधी (Medical drugs) खात, याबा, आईस, जस्ता नयाँ नयाँ Drugs को खोजि कार्यलाई निरन्तरता दिदै पक्राउ समेत गरी कानुनी कारबाही गर्दै आईरहेको छ । केही वर्ष यता विशेष गरी नेपाली युवा-युवतिहरूले नियन्त्रित लागू औषध (Medical drugs) को अत्यधिक प्रयोग गर्दै आएको देखिएकोले त्यसलाई लक्षित गरी औषधी व्यवस्था बिभाग को सह कार्यमा त्यस्ता नियन्त्रित औषधी बेच्ने औषधि ब्यवसायी र औषधि पसलेलाई

लागू औषध नियन्त्रण ब्यूरोबाट बरामद गरिएको लागूऔषधको त्रि-बर्षिय तथ्याङ्क

ला. औ./ आ. ब.	गाँजा	चरेश	खैरो हेरोईन	सेतो हेरोईन	अफिम	कोकिन	ला. औ. एम्पुल	ला. औ. ट्याब्लेट	याबा	खात	एम्फेटामाईन
२०६३।०६४	—	१६.६२३ के.जी.	३१३ ग्राम	—	—	७.६७९ के.जी.	१२१८० एम्पुल	६८११ ट्याब्लेट	स्यूडो ईफिड्रिन ४७९.८८ के.जी.	—	४ के.जी.
२०६४।०६५	१६३.३९० के.जी.	२५४ के.जी.	४६ ग्राम	—	९.६५० के.जी.	४.६५८ के.जी.	४९,३०४ एम्पुल	४५८५ ट्याब्लेट	४०ग्राम	११.७८९ के.जी.	२० ग्राम
२०६५।०६६	१.३२६ के.जी.	३.९८५ के.जी.	१५३ ग्राम	—	—	—	१७,५३२ एम्पुल	१२,६९९ ट्याब्लेट	६८४ ग्राम	—	९ ग्राम

समेत कानूनको दायरामा ल्याउनुको साथै ला.औ. को फरार अभियुक्तहरू पक्राउ गर्न समेत N.C.B सफल समेत भएको छ भन्दा अत्युक्ति नहोला ।

लागू औषधको अबैध खेती, उत्पादन, ओसार (पसार, संञ्चय, बिक्री बितरण लगायतको कारोबार एवं आपूर्ति नियन्त्रण गर्न तथा गैह्र कानुनी अपराध रोकथाम गर्न विभिन्न कार्यक्रम सञ्चालन गर्नु कानून कार्यान्वयन गर्ने प्रहरीको जिम्मेवारी हो । बिगत केही वर्ष यता औषधीजन्य लागूऔषध भारतबाट नेपाल ल्याई बिक्रीबितरण गर्ने कार्यमा बृद्धि भएको देखिन्छ, जसले दुर्ब्यसनीको संख्या बढेको स्वतः सिद्ध हुन्छ । नेपालको मध्य पहाडी भेगमा गाँजा खेतीको साथसाथै अफिम खेतीको बृद्धि तथा पाकिस्तान, ब्राजिल, पेरु लगायतका मुलुक हुदै नेपाल आईपुग्ने हेरोईन तथा नेपाललाई (Transit Point) बिश्राम बिन्दु बनाई अन्य मुलुक पठाउने कोकिन, हेरोईन जस्ता कार्यले नेपाल लागूऔषधको लागी चुनौतीपूर्ण अबस्थामा रहेको देखिन्छ ।

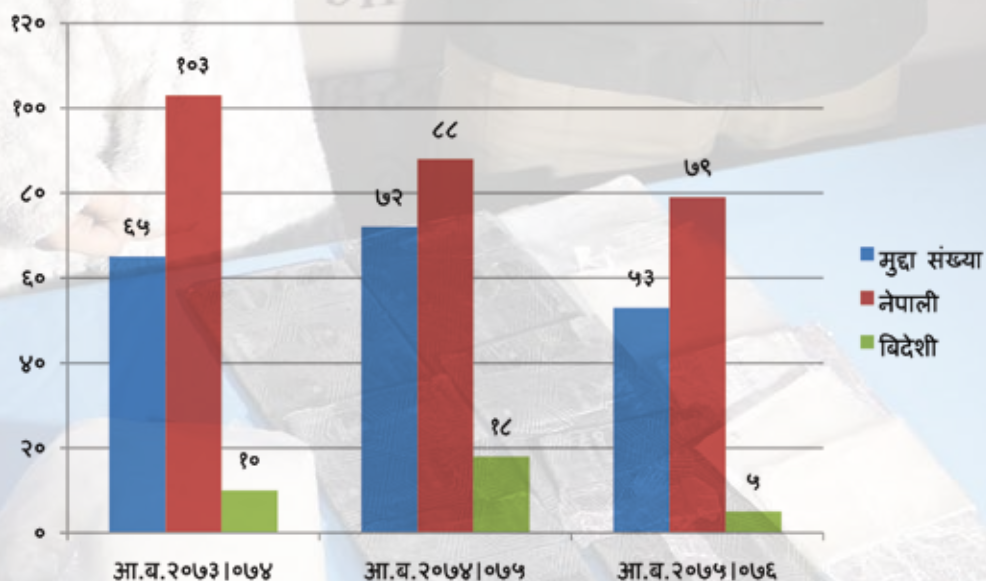
लागू औषध नियन्त्रण ब्यूरोबाट दर्ता भएका मुद्दा संख्या र पक्राउ परेका ब्यक्तिहरूको त्रि-बर्षिय तुलनात्मक तथ्याङ्क :

लागूऔषधको अबैध कारोबार र दुर्ब्यसन बिश्वब्यापी समस्याको रूपमा रहेकोले यसको समाधान गर्न र संयुक्त राष्ट्र संघका सदस्य राष्ट्रहरू बिच समन्वय

र सहकार्य गर्न संयुक्त राष्ट्र संघिय महासन्धिहरू भएका छन् । यसमा नेपाल पक्ष राष्ट्रको हैसियतले लागूऔषध तथा मनोद्विपक पदार्थसंग सम्बन्धित अपराध नियन्त्रणमा नेपालको अन्तराष्ट्रिय दायित्व हुन आउँछ । नेपालले अनुमोदन गरेका लागूऔषध सम्बन्धी महासन्धिहरू निम्न रहेका छन् ।

महासन्धि

1. UN Single Convention on Narcotic Drugs, 1961 as mended by the protocol amending the single convention on Narcotic drugs 1961.
2. UN Convention against illicit traffic in Narcotic Drugs and Psychotropic Substances, 1988
3. UN Convention of Psychotropic Substances, 1971
4. SAARC Convention of Narcotic Drugs and Psychotropic Substances, 1990.

Tracker Dog एक संक्षिप्त परिचय

प्र. ना.उ. डा. राम चन्द्र सत्याल
(केनाइन महाशाखा, महाराजगन्ज)

Track भनेको अपराध वा घटनासँग सम्बन्धित अभियुक्त वा संकित व्यक्तिले प्रयोग गरेको बाटो भन्ने बुझिन्छ र Tracking भनेको उक्त बाटोलाई कुकुरद्वारा पछ्याउने कार्य हो । अपराधिले अपराध गरिसकेपछि वारदातस्थलमा फेला परेको सबुदमा भएको गन्धलाई पछ्याउँदै अपराधिसम्म पुग्ने कुकुरलाई अपराधी खोजि कुकुर अर्थात ट्रयाकर डग (Tracker Dog) भनिन्छ ।

घटना सन्दर्भ

मिति २०७६/०२/२७ गते जि.स्याङ्जा, भिरकोट न.पा. १ बयरघारी स्थित बयरघारी बजारको सडक छेउमा एक ५५ वर्षको पुरुषको शव काठ फर्निचर नजिकै पार्कमा भेटिएको भनि प्रहरीलाई खबर भए पश्चात बिहान ९:०० बजेको समयमा गन्डकी प्रदेश प्रहरी कार्यालय, कुकुर शाखाबाट ट्रायाकर डग जङ्गे लिङ्ग घटनास्थलमा गई घटनास्थलमा खटिएका प्र.ना.उ. नविन कृष्ण भण्डारीसंग समन्वय गरी घटनास्थलको अवलोकन गर्दा उक्त व्यक्तिलाई रातको समयमा हत्या गरी फर्निचर नजिकै पार्कमा सुताए भई गरी राखिएको अवस्थामा फेला परेको र यत्रातत्र छरिएको अवस्थामा गलबन्दी, चप्पल, भेटिएकोस उक्त घटनास्थल नजिकैको फर्निचरमा र काठको चिरपटमा समेत रगत देखिएको हुँदा चप्पल र गलबन्दीलाई सबुद मानी ट्याकर डग जङ्गेलाई घटनास्थलको सबुदमा भएको गन्ध दिई परिचालन गर्दा कुकुरले उक्त स्थानको वरपर घुम्दै अन्दाजि २०० मि. अगाडि बढि ट्रायाक लिएको । तत्पश्चात पुनः शव नजिकै घटनास्थलमा रहेको रगत लागेको चिरपटमा भएको गन्ध दिई परिचालन गर्दा अन्दाजी ५०० मि. अगाडी पश्चिम तर्फको सडक बाटो हुदै डाइमन्डचोकमा लेख बहादुर सुर्यवंशी बस्ने घरको नजिकै पुगेको हुदा जिल्ला रूपन्देही, देवदह न.पा.१० घरभई हाल जिल्ला स्याङ्जा, भिरकोट न.पा.—०१, बयरघारी डाईमन्डचोक बस्दै आएका लेख बहादुर सुर्यवंशीलाई नियन्त्रणमा लिई सोधपुछ गर्ने क्रममा निजले पुतलीबजार न.पा. १३ घर भई भिरकोट न.पा.—१, बयरघारीमा मजदुरी गर्दै आएका ५५ वर्षीय राजेश अधिकारीलाई मिति २०७६।०२।२६ गते रातको अन्दाजि ११:०० बजे फर्निचरमा भएको हथौडा र काठको चिरपटले टाउको खुट्टा तथा शरिरको विभिन्न भागमा प्रहार गरी हत्या गरेको बयान दिई घटना स्विकार गरेको ।

यो त हालसालै नेपाल प्रहरीमा सेवारत प्रहरी कुकुरले प्राप्त गरेको सफलता एउटा उदाहरण मात्र हो । यो बाहेक अन्य थुप्रै घटनाहरू छन जसमा प्रहरी कुकुरले सफलता हाँसिल गरि अपराध अनुसन्धानको दायरालाई साँघुरो बनाई अपराधि सम्म पुग्न मद्दत पुर्याउँदै आएको छ ।

अपराधी खोजि कुकुर र Olfactory Cells

हरेक चिजवस्तु तथा प्राणीमा आ-आफ्नै किसिमका गन्ध हुन्छ जुन गन्ध मानिसको नाकले सजिलैसँग छुट्याउन सक्दैन । गन्ध त हामी मानिसले पनि थाहा पाउछौं तर सुक्ष्म तरिकाले छुट्याउन सक्दैनौं किनकि हामीमा त्यस्तो गन्ध छुट्याउन सक्ने कोष (Olfactory Cell) को संख्या कम हुन्छ । कुकुरको नाकमा अत्याधिक संख्यामा भएको sniffing cells को कारणले गर्दा नै मानिसको नाकले छुट्याउन र पहिचान गर्न नसकेको गन्ध कुकुरले सजिलै पहिचान गर्न सक्दछ ।

कुकुरले कसरी अपराधिले प्रयोग गरेको बाटो पछ्याउने र पहिचान गर्ने गर्दछ ?

मानिसको शरिरमा रहेका कोषहरू परिवर्तनशिल हुन्छ अर्थात क्षण-क्षणमा मृत हुने र नयाँ कोष बन्ने प्रकृया भईरहन्छ । छाला तीन तहबाट बनेको हुन्छ र सवैभन्दा बाहिरी तहबाट १(एक) मिनेटमा ४०,०००(चालिस हजार) भन्दा बढी मृत कोषहरू शरिर बाहिर वा हावामा खस्दछ । यि मृत छालाका कोष (जसलाई Raft पनि भनिन्छ) सँगै छालामा रहेको ग्रन्थिबाट श्राव पनि मिसिएर खस्दछ । यसरी खसेका कोषहरूमा श्राव मिसिएपछि गन्ध (Scent) उत्पादन हुन्छ । जसरी एउटा मानिसको D.N.A. तथा आँटाछाप अर्को मानिससँग मेल खादैन त्यसैगरी एक मानिसको गन्ध अर्को मानिसको गन्धसँग मेल खादैन । अपराधी खोजि गर्ने कुकुरमा त्यस्तो खुबि हुन्छ कि जुन गन्ध उसलाई दिईन्छ त्यहि गन्ध लिदै अभियुक्तले प्रयोग गरेको बाटो पछ्याउँदै अपराधी लुकेर बसेको वा अभियुक्त रहेको स्थानसम्म पुन्याई पहिचान गर्न मद्दत गर्दछ । यसरी कुकुरले Tracking गर्ने क्रममा सधैं हुबहु अभियुक्तले प्रयोग गरेको बाटो नपछ्याउन पनि सक्दछ । किनभने हावाको बहावले गर्दा पनि raft को गन्धलाई दाँयाबाँया पुन्याउन सक्दछ र कुकुरले जता जता गन्ध पाउँछ त्यतै त्यतै पछ्याउदै जान्छ ।

अपराधीले अपराध गर्दा जतिसुकै होसियारी अपनाए तापनि वारदात स्थलमा उसले केहि न केहि सबुद प्रमाण छोडेको हुन्छ जस्तै:- आँटाछाप, पैतालाको छाप, रगत, कपडा, तथा घटना घटाउन प्रयोग गरिएको हतियार वा अन्य सामानहरू आदि । यस्ता सबुदहरू उसले नष्ट वा विनास गर्न सक्छ तर उसले जतिसुकै होसियारी अपनाएपनि उसको शरिरबाट निस्कने raft र त्यसको गन्धलाई निश्चित समयसम्म विनास वा नष्ट गर्न सक्दैन किनकि यो कसैले देख्ने गरी बसेको हुदैन । यो एउटा अपराधी पहिचान गर्ने बलियो आधार पनि हो । तसर्थ यस्तो सबुदको समयमा नै सदुपयोग गर्न सके अपराधी भाग्ने र उम्कने सम्भावना ज्यादै कम हुन्छ ।

Tracker Dog ले अपराधी पहिचान गर्न नसक्ने अवस्थाहरू के के हुन् ?

कुनै पनि अपराधजन्य घटनाहरूमा संलग्न दोषीको पहिचान गरी कानुन अनुसार दण्डित गर्नु प्रहरीको मुख्य उद्देश्य रहेको हुन्छ भने निर्दोष व्यक्तिलाई सफाई दिनु पनि अपराध अनुसन्धानको एउटा महत्वपूर्ण भाग हो । तसर्थ निर्दोष व्यक्ति नपर्न र दोषी नउम्किउन भनि अपराधमा संलग्न व्यक्तिको पहिचान गर्न नेपाल प्रहरीमा सेवारत प्रहरी कुकुरहरूको पनि उत्तिकै योगदान र भुमिका रहेको हुन्छ । यसरी अपराध अनुसन्धानमा खटिने प्रहरी कुकुरहरूको परिचालनलाई प्रभावकारी तुल्याउन परिचालन गर्नु पूर्व र परिचालित हुदाको बखत आईपर्ने

मिति २०७६/०२/२७ गते स्याङ्जा घटनामा परिचालित जंगे नामको प्रहरी कुकुर

बाधाहरूको बारेमा जानकारी हुनु अत्यावश्यक हुन्छ । निम्न अवस्थामा Tracker Dog ले काम गर्न सक्दैन ।

- घटना घटेको २४ घण्टा भन्दा पनि बढी समय भएको अवस्थामा । तर ब्लड हाउन्ड जातको कुकुरले अपराधसँग सम्बन्धित ९६ घण्टा पुरानो सबुदमा समेत काम गर्न सक्दछ
- अपराधीसँग सम्बन्धित सबुद प्रमाण नभएको वा नष्ट भएको अवस्थामा ।
- घटना घटे पश्चात चर्को घाम, बर्षा, हावा हुरी आदिले घटनास्थल तथा अपराधीले प्रयोग गरेको बाटोमा प्राप्त हुने आपराधीसँग सम्बन्धित गन्धहरूलाई नष्ट पारेको अवस्थामा ।
- अपराधीले भाग्दा सवारी साधनको प्रयोग गरेको तथा खोलानाला तरेको अवस्थामा ।

२. घटनास्थलमा भेटिएका सबुदलाई अन्य व्यक्तिले छुनु वा समाल्नु,
३. समयमा नै कुकुर परिचालन नगर्नु,
४. अपराधिले सवारी साधन प्रयोग गरी फरार हुनु,
५. गलत सबुदको प्रयोग गरी कुकुर परिचालन गर्नु,
६. चर्को घाम तथा भारी मात्रामा वर्षा हुनु,
७. भिडभाड बढी हुनु,

यसरी, ट्रयाकर डगले हत्या वा हत्या प्रयाससँग सम्बन्धित घटनाको सबुदमा मात्र काम गर्ने होईन । यसले अन्य कुनै चोरी, डकैति, लुटपाट वा अपहरणसँग सम्बन्धित घटनाको समेत अनुसन्धानमा मद्दत पुऱ्याउँदछ । यसको लागि अभियुक्त, शंकित व्यक्ति वा घटनामा संलग्न भएको व्यक्तिको गन्ध र सबुदलाई अन्य निर्दोष व्यक्तिले जानेर वा नजानेर नाङ्गो हातले छुने चलाउने गर्न हुँदैन ।

अपराधी खोजि कुकुर परिचालन गर्दा आईपने बाधाहरू निम्नानुसार रहेका छन्:

१. घटनास्थल वा सबुद असुरक्षित हुनु,

नेपालमा आत्महत्या: दुरुत्साहनको अबस्था

प्र.उ. शिख्री बिक्रम शाह
प्रहरी प्रधान कार्यालय, कार्य एवं अ.अ.बिभाग

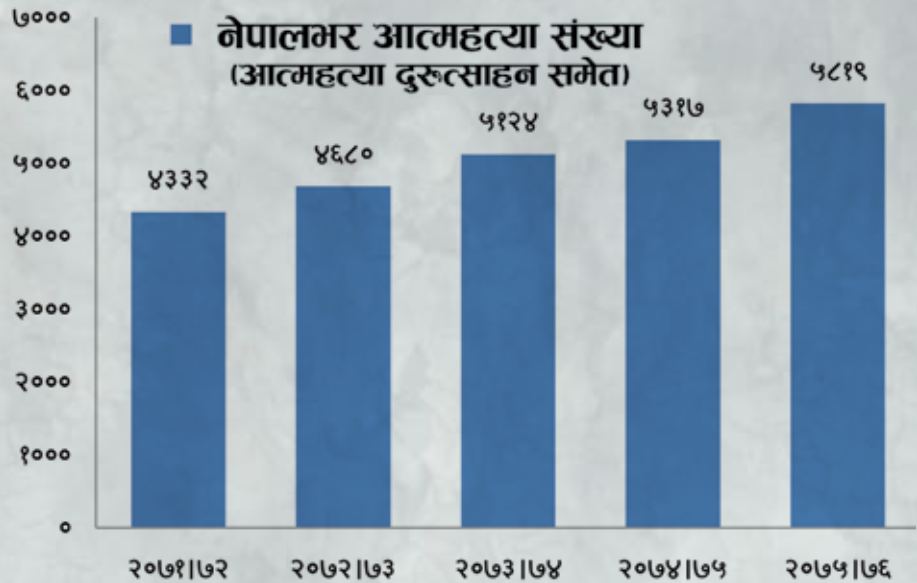
परिचय

जन्म पछी मृत्यु ध्रुबसत्य हो । यो संसारमा कोही पनि जैविक रूपमा अमर छैन । मानिसको मृत्युलाई प्राकृतिक मृत्यु र अप्राकृतिक मृत्यु गरी दुई भागमा बाड्न सकिन्छ । प्राकृतिक मृत्यु त्यो हो जुन उमेर पुगेर रोग लागि उपचारको क्रममा हुने मृत्यु समेतलाई बुझिन्छ भने त्यस भन्दा बाहेक दुर्घटनामा परि मृत्यु हुनु, कसैले हत्या गरि मृत्यु हुनु, आत्महत्या गर्नु समेतलाई अप्राकृतिक मृत्युको रूपमा लिईन्छ । आत्महत्यालाई नितान्त व्यक्तिगत कुराको रूपमा लिई केही विकसित मुलुकमा यसलाई व्यक्तिको अधिकारको रूपमा स्थापित गर्नुपर्छ भन्ने आवाज बेलावखत उठ्ने समेत गरेका छन् । विभिन्न माध्यमबाट आफ्नो जिवन आफै अन्त्य गर्नु नै आत्महत्या हो । मानिसले के कारणले आत्महत्या गर्छ भन्ने विषयमा विभिन्न समयमा खोजमुलक अध्ययनहरू भएका भए पनि यिनै कारण हुन् भनि एकिन भने गर्न सकेको पाईदैन । आत्महत्याको कारण व्यक्ति व्यक्तिको बानी व्यवहार, शारिरीक अवस्था, सामाजिक परिवेश आदी विभिन्न कुरामा भर पर्दछ ।

नेपालमा आत्महत्याको अवस्था

नेपालमा आत्महत्या दिनानुदिन बढ्दै गईरहेको तथ्याङ्कले देखाउँछ । आ.ब. २०७५/२०७६ मा नेपाल प्रहरीमा आत्महत्या गरेको मुद्दा ५८९९ छ भने सो भन्दा अघिल्लो आ.ब. २०७४/२०७५ मा ५३९७ जनाले आत्महत्या गरेको पाईन्छ (विस्तृत चार्ट मा)^१ । आत्महत्याको वृद्धिदर विश्लेषण गर्दा आ.ब. २०७४/२०७५ मा ३.७७५ रहेको थियो भने आ.ब. २०७५/२०७६ मा वृद्धिदर बढेर ९.४४५ पुगेको देखिन्छ । आत्महत्या के कसरी गर्दा रहेछन् भनि आ.ब. २०७५/२०७६ को तथ्याङ्कलाई विश्लेषण गर्दा सबैभन्दा वढि भ्रुण्डिएर ४३९२ जनाले, विष खाएर १३२० जनाले, हाम फालेर ४८ जनाले, पानीमा हाम फालेर ३० जनाले, आगो लगाएर २४ जनाले, आत्महत्या गरेको पाईन्छ भने आत्महत्या गर्नेमा पुरुषको संख्या ३९९६, महिलाको संख्या २२३९, बालक (१८ वर्ष भन्दा कम उमेरका) ९९०, बालिका २०४ ले आत्महत्या गरेको देखिन्छ । नेपालको कुल जनसंख्या ३ करोडलाई आधार मान्ने हो भने प्रति १ लाखमा ९९.३९ जनाले आत्महत्या गरेको देखाउँछ । World Population Review का अनुसार विश्वमा सबैभन्दा वढी आत्महत्या Lithuania मा आत्महत्या ३९.९ रहेको छ भने कम आत्महत्या हुने देशमा द्वन्दग्रस्त मुलुक इराकमा ३ र सिरियामा १.९ हुने गरेको तथ्याङ्कले देखाउँछ^२ ।

आत्महत्याको कारण यी नै हुन भनि किटानी गर्न सक्ने अबस्था हुदैन । आत्महत्या गर्ने विषय त्यस व्यक्तिको शारिरीक र मानसिक क्षमता, सामाजिक परिवेश, शिक्षा, पारिवारीक वातावरण, पैतृक इतिहास आदिमा भर पर्दछ । ब्यक्तिले आफुलाई कमजोर ठान्नु, जिवन बाँच्न दिग्दार महशुस गर्नु, भविष्यप्रति नकरात्मक सोच भई उदासिन हुनु, आर्थिक अवस्था कमजोर हुनु, ऋणको बोभले थिचीनु, अचानक जागिर जानु, बैबाहिक जिवनमा किचलो हुनु, श्रीमान् श्रीमती विच राम्रो सम्बन्ध नहुनु, प्रेमी प्रेमीका विच विछोड हुनु, अन्तर बैबाहिक सम्बन्ध रहनु, नसोचेको परिणाम आउनु, आफ्ना भावना सुनाउने व्यक्ति नपाउनु, विश्वास गरेकाबाट धोका पाउनु आदी मध्ये कुनै एक वा एक भन्दा बढी कारणवाट मानिसले आत्महत्या गर्न सक्छन् ।

स्रोत: प्रहरी प्रधान कार्यालय कार्य एंव अपराध अनुसन्धान विभाग, अभिलेख तथा विश्लेषण शाखा

आत्महत्या दुरुत्साहन:

आत्महत्या दुरुत्साहनको बारेमा चर्चा गर्नु अघि दुरुत्साहन के हो? बुझ्नु जरुरी हुन्छ। कुनै अपराध गर्न कसैलाई शब्दद्वारा वा चिन्ह प्रयोग वा अन्य कुनै प्रकारले उक्साउनु, प्रेरित गर्नु, प्रलोभन देखाउनु वा ललकार्नु दुरुत्साहन (Incitement) हो । To encourage or instigate somebody to commit crime with an intention that he would act accordingly is the offence of incitement.^३ सामान्यतया अपराध हुन अपराधिक कार्य (Act Reus) र मनसाय (Mens Rea) हुनुपर्दछ, दुरुत्साहनमा अपराध गर्ने उक्साउने कार्य (Act

Reus) हो भने अर्का पक्षले अपराध गरोस् भन्ने ईच्छा राख्नु (Menus Rea) हो । दुरुत्साहन कसुरसंग गौंसिएर विविध अबस्था आउने गर्छन्^४ जसमा दुरुत्साहन दण्डित हुने कसुर गर्ने दण्डवाट मुक्त हुने अबस्था, दुरुत्साहनदाता आफुले उस्काएको कामको परिणाम प्रति उत्तरदायित्व हुने, उक्साहट माथि उक्साहट गर्ने, निर्दोष सहयोगीलाई काममा लगाउने, सरेको मनसाय उरुत्साहनमा पनि लागु हुने, कुनै ब्यक्ति नतोकी अपराध गर्न उस्काउने, दुरुत्साहनदातालाई बढी सजाय र कर्तालाई कम सजाय हुने अबस्था, उक्साउनेले एकथोक गर्न उक्साउने काम गर्नेले अर्को वुभ्नेर अपराध गर्ने, दुरुत्साहन बमोजिम काम गर्न अस्वीकार गर्ने पर्दछन् । यी उल्लेखित अबस्थामा दुरुत्साहनदाता समेत कसुरदार भई सजाय भागी हुने गर्दछ ।

कारण र दुरुत्साहन विच ज्यादै टुलो अन्तर छ । कारणवाट कुनै प्रतिफल देखिन्छ भने कुनै अपेक्षित परिणाम ल्याउनको लागि कुनै कार्य गर्न कसैलाई उक्साइन्छ भने त्यो दुरुत्साहन हो । हामी केँहा कतिपय अवस्थामा कारणलाई नै दुरुत्साहनको रूपमा बुझ्ने गरीएको पाईन्छ । जस्तोकी श्रीमान श्रीमती बिच पैसा नपुगेको, आफुले भने अनुरूप काम गर्न, घुम्न नपाएकाले आत्महत्या गर्छ भने त्यो कारण हो भने त्यही अवस्थामा श्रीमान श्रीमतीले आफैँले वा अन्य माध्यमबाट गरे आफुलाई छुटकारा पाईने मनसाय लिई श्रीमान श्रीमतीले आत्महत्या गरी मर्नु नै उत्तम हो भनी भन्ने वा भन्न लगाई दुरुत्साहन दिने कार्य गरेमा आत्महत्या दुरुत्साहनको अपराध गरेको मान्न सकिन्छ ।

नेपालमा पहिलो पटक मुलुकी अपराध संहिता २०७४ लागु भए पछि दुरुत्साहन तथा आत्महत्याको दुरुत्साहनलाई सरकारवादी फौजदारी अपराधको रूपमा व्यवस्था गर्दै अनुसुची १ अन्तर्गतको प्रहरी द्वारा अनुसन्धान गरिने अपराधको रूपमा अंगिकार गरेको छ । मुलुकी अपराध संहिता २०७४ को दफा १८५ आत्महत्या गर्न दुरुत्साहन दिनु नहुने^५ भनि कसैले कसैलाई आत्महत्या गर्न दुरुत्साहन दिन वा त्यस्तो काम गर्ने सम्मको परिस्थिती खडा गर्न वा गराउन हुदैन भनी उक्त कार्य अपराध घोषित गरी कसुर गर्ने व्यक्तिलाई ५ वर्ष सम्म कैद र ५० हजार रुपैयासम्म जरिवाना हुने कानुनी ब्यवस्था गरेको छ । त्यसै गरी आत्महत्या बाहेक अपराध संहितामा उल्लेखित अन्य अपराध कसुर गर्न कसैले कसैलाई उक्साएमा दुरुत्साहन दिएको मानिनेछ भनि मुलुकी अपराध संहिता २०७४ को दफा ३५(२) मा व्यवस्था गरी सोही सहीताको ३५(३) (क) मा दुरुत्साहन दिए बमोजिम कसुर भए स्वयमले कसुर गरे सरह र कसुर भई नसकेको अबस्थामा आधा सजाय हुने व्यवस्था गरेको पाईन्छ ।

२०७५ भाद्र १ गतेवाट मुलुकी अपराध संहिता २०७४, लागु भएदेखि २०७६ आषाढ मसान्त सम्म आत्महत्या गरेको

अबस्थामा आत्महत्या दुरुत्साहनको २७ जिल्लामा ६२ वटा मुद्धा नेपाल प्रहरीमा दर्ता भएको देखिन्छ^६ । जसमा सबैभन्दा वढी काठमाण्डौ र कैलालीमा ८२८ वटा मुद्धा दर्ता भएको छ भने चितवनमा ६, बाँकेमा ५ र कास्कीमा ४ वटा मुद्धा दर्ता भएका छन् । दर्ता भएका ६२ वटा मुद्धामा ४८ जना महीला र १३ जना पुरुषले दुरुत्साहन गरेको कारण आत्महत्या गरेको दाबी गरी जाहेरी दर्ता भएको छ। आत्महत्या दुरुत्साहनका ६२ वटा मुद्धामा दुरुत्साहनवाट नै आत्महत्या भएको हो होईन त्यो न्यायीक निरोपणको विषय हो तर पनि आत्महत्या दुरुत्साहन कार्यलाई अपराध घोषणा गरेको ११ महिनामा ६२ वटा मुद्धा दर्ता हुनुले आउँदा दिन यस प्रकृतिका मुद्धा अभै वदने संकेत देखाएको छ । फौजदारी न्याय सिद्धान्तमा सय अपराधी छुटे छुटुन तर एक जना निरअपराधी नपरोस भन्ने तर्फ सचेत रही आत्महत्या को कारण र दुरुत्साहनमा फरक छुट्याई कानुनी प्राबधानको गहन अध्ययन गरी दवाब, प्रभावमा नपरी निष्पक्ष अनुसन्धान गर्ने जिम्मेवारी अनुसन्धानकर्ता प्रहरीको नै हो । निष्पक्ष अनुसन्धान र प्रभावकारी अभियोजन हुन सके मात्र आत्महत्या दुरुत्साहनलाई अपराधीक कार्य घोषित गरेको प्राबधान र विधायीकी मनसाय सफलभुत हुनेछ र आउदा दिनमा दुरुत्साहनबाट हुने आत्महत्या दरमा कमी आउनेछ भन्ने बिश्वास गर्न सकिन्छ ।

End Notes

- १ प्रहरी प्रधान कार्यालय कार्य एंव अपराध अनुसन्धान विभाग, अभिलेख तथा विश्लेषण शाखा
- २ www.worldpopulationreview.com/counties/suicide-rate-by-country, visited on 2019-07-05 1500 hours.
- ३ Prof. Madhav Prasad Acharya Asst= Prof= Ganesh Bahadur Bhattarai, Criminal Jurisprudence, Nebula Printers, Kathmandu, 2009, P.85
- ४ प्रा. माधव प्रसाद आचार्य, अधिवक्ता वी प्रसाद भण्डारी, फौजदारी कानुनको समिक्षत्मक विवेचना, भृकुटी एकेडेमी पब्लिकेशन, प्रदर्शनीमार्ग, काठमाण्डौ, २०६३, पृष्ठ २४, २५, २६
- ५ मुलुकी अपराध संहिता २०७४, मुलुकी फौजदारी कायविधी संहिता २०७४ र फौजदारी (कसुर सजाय निर्धारण तथा कार्यन्वयन) ऐन २०६४, कानुन किताव व्यवस्था समिती, बबरमहल काठमाण्डौ, पृष्ठ ६९
- ६ प्रहरी प्रधान कार्यालय कार्य एंव अपराध अनुसन्धान विभाग, अभिलेख तथा विश्लेषण शाखा

सम्पत्ती शुद्धीकरण अपराधः अनुसन्धानमा प्रहरीको भूमिका

प्र.उ. प्रकाश रानाभाट
सम्पत्ती शुद्धीकरण अनुसन्धान विभाग
पुल्चोक ललितपुर

१. परिचयः

सामान्य अर्थमा अपराध भन्नाले फौजदारी कानूनका प्रचलित मान्यताहरूको उल्लंघन गर्नु हो। अपराधलाई सभ्य समाजको कलंक मानिन्छ। अपराध समाज भित्रैवाट उत्पत्ति र विकाश हुने भएकाले अपराध र अपराधी दुबै समाजका उपज हुन। कानूनले गर्नु भनेको कार्य वा व्यवहार नगर्नु र नगर्नु भनेको कार्य वा व्यवहार गर्नु लाई अपराध मानिन्छ। प्रष्ट कानूनी व्यवस्था नभए सम्म कुनै पनि कार्य वा व्यवहार कसुर वा अपराध हुदैन। प्रचलित कानूनमा गर्न हुँदैन भनि तोकिएका कार्य वा व्यवहार बाहेक अन्य कार्य गर्दा कसुर हुँदैन। फौजदारी कानूनको सर्वमान्य सिद्धान्त "No crime without law, No punishment without law"।

अपराधका आर्थिक, राजनीतिक, सामाजिक वा अन्य उद्देश्यहरू वा स्वरूपहरू हुन सक्छन्। जस्तै: मुद्रा निर्मलीकरण, कम्प्युटर अपराध (Cyber Crime), ठगी, बैकिङ्ग ठगी (चेक, ढुकुटी), Corporate Fraud (लगानीकर्ता, कम्पनिको हितको नाममा ठगी), Insurance Fraud (गोदाम, सवारी साधनमा आफै आगो लगाई बिमा ठगी), नेटवर्किङ्ग व्यवसाय मार्फत ठगी, बौद्धिक सम्पत्ति सम्बन्धी अपराध, जाली नोट र मुद्रासँग सम्बन्धित अपराध, भ्रष्टाचार, मानब बेचबिखन, लागु औषध, व्यापारिक कर छलि, राजस्व चुहावट, शेयर बजारसँग सम्बन्धित गैरकानूनी कार्य, अन्य संगठित अपराधहरू आदि।

२. सम्पत्ति शुद्धीकरण र मुद्रा

निर्मलीकरण (Money Laundering)

साधारण अर्थमा सम्पत्ति शुद्धीकरण वा मुद्रा निर्मलीकरण भनेको अशुद्ध (कालो) धनलाई शुद्ध धनमा रूपान्तरित गर्ने कार्य भन्ने बुझिन्छ। उत्पतिको दृष्टीकोणबाट श्रोत नखुलेको, अबेध तरीकाले आर्जन गरिएको, करको दायरामा नसमेटिएको, अपराधिक तरीकाले आर्जन गरिएको र प्रयोगको दृष्टिले गन्तब्य स्पष्ट नभएको सम्पत्तिलाई बैधानिक बनाउन व्यक्ति वा संगठनले अपनाउने कृतिम, प्रकृत्या वा बिधी नै मुद्रा निर्मलीकरण हो। अबेध, अपराधिक र गैरकानूनी तरिकावाट जम्मा गरेको आयलाई बिभिन्न तरिकार माध्यमहरूको प्रयोग गरी कानूनी आयको रूपमा परिवर्तित गर्ने कार्य मुद्रा निर्मलीकरण हो। यो एक विश्वव्यापी समस्या र अन्तरदेशिय संगठित अपराध हो। सम्पत्ति शुद्धीकरण तथा आतंकवादी क्रियाकलापमा हुनसक्ने वित्तीय लगानी विश्वव्यापी गम्भिर समस्याको रूपमा देखिदै आएको सन्दर्भमा जी-७ राष्ट्रहरू र युरोपेली संघले संयुक्त रूपमा सन् १९८९ मा अन्तरसरकारी निकायको रूपमा आपराधिक कार्यबाट आर्जित सम्पत्तिलाई निरुत्साहित गर्ने उद्देश्यका साथ वित्तिय कारवाही कार्यदल (Financial Action Task Force) गठन गरेको पाईन्छ। कार्यदलको लक्ष्य र उद्देश्यलाई आत्मसाथ गर्दै निर्माण भएको एशिया प्रशान्त क्षेत्रको समुह (Asia Pacific Group) मा सन् २००२ मा नेपाल सदस्य बनेको छ।

२.१ सम्पत्ति शुद्धीकरणका सम्भावित श्रोत

तथा चरण हरुः

सम्पत्ति शुद्धीकरण अपराध अन्य फौजदारी अपराध भन्दा भिन्न प्रकृतीको आर्थिक एवं संगठीत अपराध हो । अपराधिक कार्य गरि कमाएको रकमलाई जम्मा गरि आयको श्रोतलाई लुकाउने र स्वरूप बदल्ने कार्य गरि तह मिलान गरि पुनः एकिकृत गरि बैधानिक स्वरूप दिई नियमित बित्तिय क्षेत्रमा प्रवेश गराउने कार्य गर्दछन् । अबैध धनलाई बैध आयमा रूपान्तरण गर्ने कार्य देहायका चरणमा गर्दछन् ।

१. Collection (रकम जम्मा गर्ने) - गैर कानूनी तरिका अवलम्बन गरी रकम संग्रह गर्ने ।

यो चरणमा अनुसन्धानकर्ताले कसुरदारले सम्पत्ति संकलन गर्दा अपनाएको गैर कानूनी तरिका र सम्बद्ध कसुर (प्रडिकेट अफेन्स) के थियो भनि पत्ता लगाउनुपर्ने हुन्छ ।

२. Placement (रूपान्तरण) - अबैध धनलाई आर्थिक गतिबिधिमा प्रवेश गराउने ।

यो चरणमा अनुसन्धानकर्ताले कसुरदारले ठुलो रकमलाई खण्डीकरण गर्दै विभिन्न बैंक तथा बित्तिय संस्थामा जम्मा गर्ने, फिक्ने, स्थानान्तरण गर्ने, मुद्रा परिवर्तन गर्ने, आफ्नो रकम अरु कसैको खातामा स्थान्तरण गरेकोर जम्मा गरेको, लगानी गरेको आदी अवस्था पत्ता लगाउनुपर्ने हुन्छ ।

३. Layering (तहमिलान) - व्यावसायीक कारोवारमा पुनः लगानी ।

यो चरणमा अनुसन्धानकर्ताले कसुरदारले गैर कानूनी आयलाई त्यसको श्रोतबाट टाढा पुर्याउने कार्यहरू जस्तै: शेयर, डिबेन्चर खरिद बिक्रि, कागजी कम्पनी खडा गर्ने, देश भित्र वा बाहिर आफु र आफन्तका नाममा बैंक खातामा रकम जम्मा गर्ने, अस्तित्वमा नै नरहेका बस्तु तथा सेवामा भुक्तानी दिएको देखाउने लगायतका क्रियाकलापहरू पत्ता लगाउनुपर्ने हुन्छ ।

४. Integration (एकिकृत) - अबैध रकम बैध रकममा एकिकृत ।

यो चरणमा अनुसन्धानकर्ताले कसुरदारले विभिन्न निकाय र ईकाईहरूमा छरिएर रहेका रकमलाई समेटेर बैधानिक क्षेत्रमा लगानी गरेको, बैध र अबैध सम्पतिलाई एकै ठाउमा मिसाएको, आम्दानीका कृत्रिम श्रोत देखाउने जस्तै: घर जग्गा, व्यापार, व्यवसाय, गहना, संस्थागत क्षेत्रमा लगानी गरी बढी आम्दानी वा कृत्रिम नाफा देखाएर सोही बमोजिम कर तिरे जस्तो पनि गर्ने कार्यहरू पत्ता लगाउनु पर्ने हुन्छ ।

२.२ सम्पत्ति शुद्धीकरण सम्बन्धी नीतिगत

तथा कानूनी व्यवस्था

सम्पत्ति शुद्धीकरण (मनी लाउण्डरीङ्ग) निवारण ऐन २०६४ मा

सम्पत्ति शुद्धीकरण सम्बन्धी कसुर र आतङ्कवादी क्रियाकलापमा वित्तीय लगानी (Terrorist Financing) सम्बन्धि कसुरको बारेमा स्पष्ट उल्लेख गरिएको छ । सम्पत्ति शुद्धीकरण निवारण ऐन २०६४ अनुसार देहायको कुनै कार्य गरे गराएमा सम्पत्ति शुद्धीकरण सम्बन्धी कसुर हुने उल्लेख गरिएको छ ।

क) सम्पत्तिको गैरकानूनी स्रोत लुकाउने वा छल्ने वा कसुरमा संलग्न व्यक्तिलाई कानूनी कारवाहीबाट बचाउन सहयोग गर्ने उद्देश्यले कसुरबाट प्राप्त सम्पत्ति हो भन्ने थाहा पाउँदा पाउँदै वा विश्वास गर्नु पर्ने मनासिब आधार हुँदा हुँदै त्यस्तो सम्पत्ति कुनै पनि प्रकारले रूपान्तरण वा हस्तान्तरण गर्ने,

ख) कसुरबाट प्राप्त सम्पत्ति हो भन्ने थाहा पाउँदा पाउँदै वा विश्वास गर्नु पर्ने मनासिब आधार हुँदा हुँदै त्यस्तो सम्पत्तिको सही प्रकृति, स्रोत, स्थान, निर्सग (Disposition), कारोबार (Movement), स्वामित्व वा सो सम्पत्ति उपरको अधिकार लुकाउने, छल्ने वा बदल्ने,

ग) कसुरबाट प्राप्त सम्पत्ति हो भन्ने जानी जानी वा विश्वास गर्नु पर्ने मनासिब आधार हुँदा हुँदै त्यस्तो सम्पत्ति प्राप्त गर्ने, प्रयोग गर्ने वा धारण गर्ने,

घ) कुनै व्यक्तिले उल्लेखित कुनै कार्यको षड्यन्त्र, मदत, दुरुत्साहन, सहजीकरण, मतसल्लाह वा उद्योग गर्न वा सम्बद्धता वा सहभागिता जनाउन वा मतियार भएमा ।

कुनै पनि आतंककारी कार्यमा वा आतंककारी व्यक्ति वा आतंककारी संगठनले पूर्ण वा आंशिक रूपमा प्रयोग गर्ने गरी प्रत्यक्ष वा परोक्ष रूपले प्रदान गरिएको सम्पत्ति वा कोष, हात हतियार निर्माण, ओसार पसार र प्रयोगमा गरिने लगानीलाई आतंककारी क्रियाकलापमा वित्तीय लगानी भनिन्छ । सम्पत्ति शुद्धीकरण निवारण ऐन २०६४ को दफा ४ अनुसार देहायको कुनै कार्य गरे गराएमा आतङ्कवादी क्रियाकलापमा वित्तीय लगानी (Terrorist Financing) सम्बन्धी कसुर हुने उल्लेख गरिएको छ ।

क) कुनै व्यक्तिले आतंककारी कार्यमा वा आतंककारी व्यक्ति वा आतंककारी सङ्गठनले पूर्ण वा आंशिक रूपमा प्रयोग गर्ने वा गर्न सक्ने कुरा थाहा पाउँदा पाउँदै गैरकानूनी मनसायले स्वेच्छा पूर्वक कुनै पनि माध्यमबाट प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष रूपमा सम्पत्ति वा कोष उपलब्ध गराउने वा सङ्कलन गर्ने ।

ख) कुनै व्यक्तिले आतंककारी कार्य गर्नको लागि वा आतंककारी व्यक्ति वा आतंककारी सङ्गठनलाई प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष रूपमा कुनै पनि माध्यमबाट भौतिक सहयोग वा साधन स्रोत उपलब्ध गराउन वा सोको षड्यन्त्र गर्ने ।

२.३ सम्बद्ध कसूर (Predicate Offence)

सम्पत्ति शुद्धीकरण निवारण ऐन २०६४ मा कसुरदारले अबैध र गैरकानूनी सम्पत्ति आर्जन गर्दा गरेका र गर्न सक्ने सम्बद्ध कसूर (Predicate Offence) का बारेमा ऐनको अनुसूचीमा निम्नानुसार उल्लेख गरिएको छ ।

१. सङ्गठित आपराधिक समूह र गैरकानूनी वा धुर्त्याइपूर्वकको असूली (Racketeering) मा सहभागी हुने सम्बन्धी,
२. विध्वंससात्मक कार्य लगायत आतङ्कवाद सम्बन्धी,
३. जुनसुकै प्रकारको मानव बेचबिखन तथा ओसारपसार सम्बन्धी,
४. बाल यौन शोषण लगायत जुनसुकै प्रकारको यौन शोषण सम्बन्धी,
५. लागू औषध तथा मनोद्वीपक पदार्थको गैरकानूनी ओसार पसार सम्बन्धी,
६. हातहतियार खरखजानाको गैरकानूनी ओसारपसार सम्बन्धी,
७. चोरी गरिएको वा अन्य वस्तुको गैरकानूनी ओसारपसार सम्बन्धी,
८. भ्रष्टाचार तथा घुस सम्बन्धी,
९. ठगी सम्बन्धी, कित्ते सम्बन्धी,
१०. खोटा सिक्का वा मुद्रा सम्बन्धी,
११. नक्कली वस्तुको उत्पादन तथा उत्पादनको गैरकानूनी प्रतिलिपि वा चोरी (Piracy of Product) सम्बन्धी,
१२. वातावरण विनाश सम्बन्धी,
१३. ज्यान लिने तथा अङ्गभङ्ग सम्बन्धी,
१४. अपहरण, गैरकानूनी थुना वा शरीर बन्धक सम्बन्धी,
१५. चोरी वा डकैती सम्बन्धी, तस्करी (भन्सार, अन्तशुल्क तथा कर सहित) सम्बन्धी,
१६. कर (प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष समेत) सम्बन्धी,
१७. आपराधिक लाभ (Extortion) सम्बन्धी,
१८. सामुद्रिक डकैती (Piracy) सम्बन्धी,
१९. धितोपत्र वा कम्पोजिटिज बजारलाई प्रतिकूल प्रभाव पार्ने (Market Manipulation) वा भित्री कारोबार (Insider Trading) सम्बन्धी,
२०. प्राचीन स्मारक संरक्षण सम्बन्धी,
२१. वन, राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण सम्बन्धी,
२२. मुद्रा, बैकिङ्ग, वित्तीय, विदेशी विनिमेय, विनिमेय अधिकारपत्र, बीमा वा सहकारीसँग सम्बन्धी,
२३. कालोबजार, उपभोक्ता संरक्षण, प्रतिस्पर्धा वा आपूर्ती सम्बन्धी,
२४. निर्वाचन सम्बन्धी,
२५. सञ्चार, प्रशारण, विज्ञापन सम्बन्धी,
२६. यातायात व्यवसाय, शिक्षा, स्वास्थ्य, औषधी वा वैदेशिक रोजगार ठगी सम्बन्धी,

२७. फर्म, साभेदारी, कम्पनी वा संघ संस्था सम्बन्धी,
२८. घर, जग्गा र सम्पत्ति सम्बन्धी,
२९. चिह्न, जुवा वा चन्दा सम्बन्धी,
३०. नागरिकता, अध्यागमन वा राहदानी सम्बन्धी,
३१. आतङ्कवादी क्रियाकलापमा वित्तीय लगानी सम्बन्धी कसूर,
३२. नेपाल सरकारले नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशन गरी तोकिएको अन्य कुनै कसूर,
३३. माथि उल्लिखित कसूर मानिने कुनै कार्य विदेशमा भए गरेको र त्यस्तो कार्य सम्बन्धित मुलुकको कानून बमोजिम समेत अपराध मानिने रहेछ भने त्यस्तो कसूर ।

२.४ सम्पत्ति शुद्धीकरण कसुरको अनुसन्धान पद्धति:

क) उजुरी वा सूचना दिने तरिका:

- सम्पत्ति शुद्धीकरण कसुरको उजुरी वा सूचना लिखित वा मौखिक रूपमा जो सुकैले उपलब्ध तथ्य प्रमाण सहित दिन सकिने ।
- मौखिक उजुरीलाई पनि लिखित रूप दिई दर्ता गरिने ।
- उजुरीकर्ताले आफ्नो नाम ठेगाना गोप्य राख्न चाहेमा कुनै गोप्य संकेत राखी दर्ता गरिने ।
- कसैले सम्पत्ति शुद्धीकरण तथा आतङ्कवादी क्रियाकलापमा वित्तीय लगानी सम्बन्धी कसुर गरेको, गर्न लागेको वा गरिरहेको सम्पत्ति शुद्धीकरण अनुसन्धान विभागको कुनै कर्मचारीलाई कुनै व्यहोराले थाहा हुन आएमा सो व्यहोरालाई पनि उजुरीको रूपमा दर्ता गरिने व्यवस्था रहेको छ ।

ख) प्रारम्भिक जाँचबुझ गर्ने:

- ऐनको दफा १३ बमोजिम उजुरी वा दफा १० बमोजिम वित्तीय जानकारी ईकाईबाट सम्पत्ति शुद्धीकरण अनुसन्धान विभागमा प्राप्त उजुरी वा सूचनाका सम्बन्धमा विभागको प्रमुखले आफैँ वा उपयुक्त समय दिई मातहतको कुनै अधिकृतलाई खटाई प्रारम्भिक जाँचबुझ गराउने व्यवस्था रहेको छ ।

ग) अनुसन्धान गर्ने :

- ऐनको दफा १४ अनुसारको प्रारम्भिक जाँचबुझबाट कुनै उजुरी वा सूचनाका सम्बन्धमा अनुसन्धान गर्नुपर्ने देखिएमा ऐनको दफा १५ अनुसार विभागका प्रमुखले अनुसन्धान अधिकृत नियुक्त गर्ने वा तोक्ने व्यवस्था रहेको छ ।

संयुक्त अनुसन्धान टोली गठन गर्न सकिने :

- विभागको कुनै अधिकृत वा अन्य सरकारी अधिकृत वा सार्वजनिक संस्थाको कुनै अधिकृतलाई अनुसन्धान अधिकृत तोक्न सकिने तथा मुद्दाको प्रकृति अनुसार कुनै निकायलाई नै अनुसन्धानको कार्य सुम्पन सकिने

व्यवस्था समेत रहेको छ भने आवश्यकतानुसार कुनै मुद्दाका सम्बन्धमा संयुक्त अनुसन्धान टोली गठन गर्न सकिने व्यवस्था रहेको छ ।

घ) मुद्दाको अभियोजन गर्ने:

- ऐनको परिच्छेद ३ अनुसार सम्पत्ति शुद्धीकरण तथा आतंकवादी क्रियाकलापमा वित्तीय लगानी सम्बन्धी कसुरमा अनुसन्धान गर्ने क्षेत्राधिकार सम्पत्ति शुद्धीकरण अनुसन्धान विभागलाई रहेको छ ।
- ऐनको दफा १५ बमोजिम अनुसन्धान अधिकृतको प्रतिवेदन अनुसार मुद्दा दायर गर्नुपर्ने देखिएमा विभागका प्रमुखले मुद्दा चल्ने वा नचल्ने निर्णयका लागि सरकारी वकील कार्यालयमा लेखी पठाउने र मुद्दा चल्ने निर्णय भएमा विशेष अदालतमा सम्बन्धित अनुसन्धान अधिकृतबाट मुद्दा दायर हुने व्यवस्था रहेको छ ।
- हदम्याद: सम्पत्ति शुद्धीकरण सम्बन्धी मुद्दा दायर गर्न कुनै हदम्याद नहुने कानूनी व्यवस्था रहेको छ ।
- सम्पत्ति शुद्धीकरण सम्बन्धी मुद्दामा थुनुवा भएमा ९० दिन सम्म थुनामा राखी अनुसन्धान गर्न सकिने व्यवस्था रहेको छ ।

ङ) प्रतिरक्षा र बहस पैरवी सम्बन्धी व्यवस्था:

- सम्पत्ति शुद्धीकरण सम्बन्धी मुद्दा सरकारवादी हुने र उक्त मुद्दा विशेष अदालतमा दायर हुने र मुद्दाको प्रतिरक्षा बहस पैरवी विशेष सरकारी वकील कार्यालयबाट हुने व्यवस्था रहेको छ।
- विशेष अदालतबाट भएको फैसला उपर पुनरावेदन गर्नु परेमा महान्यायाधिवक्ताको कार्यालयबाट सर्वोच्च अदालतमा पुनरावेदन दायर हुने र मुद्दाको प्रतिरक्षा, बहस पैरवी महान्यायाधिवक्ताको कार्यालयबाट हुने व्यवस्था रहेको छ।

च) दण्ड सजायको व्यवस्था:

- **व्यक्तिलाई कसूरको गाम्भीर्यताका आधारमा हुने सजायहरू:**
 - ◆ सम्पत्ति शुद्धीकरण सम्बन्धी कसूर गर्ने र सोको षडयन्त्र गर्ने व्यक्तिलाई बिगोको दोब्बर जरिवाना र कसूरको गाम्भीर्य हेरी २ वर्षदेखि १० वर्षसम्म कैद हुने र अन्य कसूर गर्ने व्यक्तिलाई उल्लिखित सजायको आधा सजाय हुने ।
 - आतङ्कवादी क्रियाकलापमा वित्तीय लगानी सम्बन्धी कसूर गर्ने व्यक्तिलाई विगो खुलेकोमा विगोको ५ गुणा र विगो नखुलेकोमा रु. १ करोडसम्म जरिवाना हुने र कसूरको गाम्भीर्यता हेरी ३ वर्षदेखि २० वर्षसम्म कैद हुने ।
 - अन्य कसूर गर्ने व्यक्तिलाई उल्लिखित सजायको आधा सजाय हुने ।

- कुनै राष्ट्रसेवक वा सूचक संस्थाको पदाधिकारी वा कर्मचारीलाई उल्लेखित सजायमा थप १० प्रतिशत सजाय हुने ।

● कानूनी व्यक्तिलाई कसूरको गाम्भीर्यताका आधारमा हुने सजायहरू:

- ◆ शुद्धीकरण गरिएको सम्पत्तिको ५ गुणासम्म जरिवाना गर्ने ।
- ◆ अवधि तोकी सार्वजनिक खरिदमा निषेध गर्ने ।
- ◆ अवधि तोकी उत्पादन वा सेवाको खरिद गर्न रोक लगाउने ।
- ◆ हानी नोक्सानीको क्षतिपूर्ति भराउने ।
- ◆ इजाजतपत्र वा अनुमतिपत्र खारेज गर्ने ।
- ◆ त्यस्तो कानूनी व्यक्तिलाई खारेज गर्ने ।
- ◆ माथि लेखिए बाहेक कसैले यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम उल्लङ्घन गरेमा बिगो खुलेकोमा बिगो जफत गरी विगो बमोजिमको जरिवाना र विगो नखुलेकोमा रु. १० लाखसम्म जरिवाना हुने ।

● प्रमाण लुकाउने वा नष्ट गर्नेलाई हुने सजाय:

- ◆ सम्पत्ति शुद्धीकरण तथा आतङ्कवादी क्रियाकलापमा वित्तीय लगानी सम्बन्धी कसूर मानिने काम कारबाहीसँग सम्बन्धित प्रमाण लुकाउने वा नष्ट गर्ने व्यक्तिलाई कसूरको मात्रा अनुसार १ महिनादेखि ३ महिनासम्म कैद वा रु. ५० हजारदेखि रु. १ लाखसम्म जरिवाना वा दुवै सजाय हुने र त्यस्तो कार्य गर्न सहयोग गर्नेलाई सो सजायको आधा सजाय हुने ।

● बाधा विरोध गर्नेलाई सजाय:

- ◆ यस ऐन अन्तर्गतको अनुसन्धान सम्बन्धी काम कारबाहीमा कसैले बाधा विरोध गरेमा निजलाई अनुसन्धान अधिकृतको प्रतिवेदनको आधारमा मुद्दा हेर्ने अधिकारीले ६ महिनासम्म कैद वा रु. ५ हजारसम्म जरिवाना वा दुवै सजाय गर्न सक्ने ।

● हैरानी वा भ्रष्टाचार दिनेलाई सजाय:

- ◆ कसैले उजुरी दिनु पर्ने मनासिब कारण नभई कसैलाई कुनै किसिमको हानि नोक्सनी पुर्याउने वा दुःख, हैरानी वा भ्रष्टाचार दिने नियतले भुट्टा उजुरी दिएको प्रमाणित भएमा अनुसन्धान अधिकृतको प्रतिवेदनका आधारमा मुद्दा हेर्ने अधिकारीले त्यस्तो व्यक्तिलाई रु. १० हजारसम्म जरिवाना गर्न सक्ने ।

● सम्पत्ति वा साधन जफत हुने:

- ◆ सम्पत्ति शुद्धीकरण तथा आतंकवादी क्रियाकलापमा वित्तीय लगानी सम्बन्धि कसुर प्रमाणित भएमा कसुरसँग सम्बन्धित जो सुकैको नाम, भोग स्वामित्व वा स्वार्थ रहेको सम्पत्ति साधन जफत हुने ।

१.५ सम्पत्ती शुद्धीकरण सम्बन्धी अन्य नीतिगत तथा कानूनी व्यवस्था

- सपुर्दगी ऐन, २०७०,
- पारस्परिक कानूनी सहायता ऐन, २०७०,
- कसुरजन्य सम्पत्ति तथा साधन (रोक्का, नियन्त्रण र जफत) ऐन, २०७०,
- सम्पत्ति शुद्धीकरण (मनी लाउण्डरिङ्ग) निवारण नियमावली, २०७३,
- पारस्परिक कानूनी सहायता नियमावली, २०७०,
- सम्पत्ति शुद्धीकरण (मनी लाउण्डरिङ्ग) निवारण (सूचिकृत व्यक्ति, समूह वा सङ्गठनको सम्पत्ति वा कोष रोक्का) नियमावली, २०७०,
- सम्पत्ति शुद्धीकरण तथा आतङ्कवादी क्रियाकलापमा वित्तीय लगानी निवारण रणनीति तथा कार्ययोजना २०६८-२०७३,
- नेपाल पक्ष राष्ट्र भएका संयुक्त राष्ट्रसंघ र सार्क अन्तरगतका महासन्धिहरू,
- वित्तीय कारवाही कार्यदल (Financial Action Task Force -FATF) का मापदण्ड, निर्णय, सुझाव एवं निर्देशनहरू तथा एशिया प्रशान्त क्षेत्र समूह (Asia Pacific Group on Money Laundering) का निर्णय, सुझाव एवं निर्देशनहरू ।
- आवधिक योजना, वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम,
- अन्य सम्बद्ध कसुरसंग सम्बन्धित कानूनहरू ।

३. सम्पत्ति शुद्धीकरण अपराध

अनुसन्धानमा प्रहरीको भूमिका:

नेपाल प्रहरीको आर्थिक अपराध नियन्त्रणमा निकै ठुलो योगदान रहँदै आएको छ । केन्द्रिय अनुसन्धान ब्युरोले यसको नेतृत्वदायी भूमिका खेल्दै आएको छ । नेपाल प्रहरीका अन्य ईकाईहरूले समेत कार्य सम्पादनको दौरानमा प्रचलित कानून बमोजिम अनुसन्धान गर्न अधिकार प्राप्त अपराधहरूमा संलग्न व्यक्तिहरू लगायत अन्य निकायको अनुसन्धान अधिकारक्षेत्रमा पर्ने अपराधिक कृयाकलापहरूमा संलग्न अभियुक्तहरूलाई समेत नियन्त्रणमा लिई सम्बन्धित निकायहरूलाई जिम्मा लगाउदै आईरहेका छन् ।

सम्पत्ति शुद्धीकरण अपराध यस्तो अपराध हो जसमा अधिकांशको जरीया कानूनले नेपाल प्रहरीले अनुसन्धान गर्ने गरी जिम्मेवारी दिएको क्षेत्र भित्र पर्दछन् । सम्पत्ति शुद्धीकरण निवारण ऐन २०६४ मा कसुरदारले अबैध र गैरकानुनी सम्पत्ति आर्जन गर्दा गरेका र गर्न सक्ने सम्बद्ध कसुर (Predicate Offence) का बारेमा ऐनको अनुसूचीमा उल्लेख गरिएको

छ । सम्पत्ति शुद्धीकरण अपराधको अनुसन्धानमा कसुरदारले के कस्तो सम्बद्ध कसुर (Predicate Offence) गरि गैर कानुनी आय आर्जन गरेको थियो भन्ने बिषय स्पष्ट खुलाई प्रमाण सहित अदालतमा पेश गर्नुपर्ने हुन्छ । नेपाल प्रहरीले दर्ता गरि अनुसन्धान गर्ने अपराधिक घटनाहरूको करिव सत्तरी प्रतिशत मुद्दामा अपराधको मुल कारण आर्थिक कारण देखिएको सन्दर्भमा अनुसन्धानकर्ताले हरेक मुद्दा अनुसन्धान गर्दा सम्बन्धित मुद्दाको अनुसन्धान सँगसँगै गैरकानुनी तवरबाट प्राप्त गरेको कसुरदारको सम्पत्तिमा समेत शंकाको नजरले दृष्टी पुऱ्याई प्राप्त प्रमाण सहित थप अनुसन्धानका लागि सम्पत्ति शुद्धीकरण अनुसन्धान बिभागमा पठाउँदा समग्र आर्थिक अपराध नियन्त्रण गर्न सहयोग पुग्दछ ।

सम्पत्ति शुद्धीकरण अपराधको अनुसन्धानको क्रममा अनुसन्धान अधिकारीले कतिपय कसुरदारहरूको गोप्य रूपमा स्थानिय प्रहरी कार्यालयहरू मार्फत सुचनाहरू मागेको अवस्थामा सम्बन्धित अधिकृतले त्यसलाई गम्भिरतापूर्वक लिई सत्यपूर्ण, यथार्थ र पछिसम्म फरक नपर्ने तरिकाबाट बुझि छिटो माध्यमबाट पठाउनु पर्दछ । ढिलो गरि र परिक्षण नगरी पठाइएको सुचनाले कसुरदारलाई अनुचित लाभ पुग्न जाने कुरालाई गम्भिरतापूर्वक लिनुपर्दछ । सम्पत्ति शुद्धीकरणसँग सम्बन्धित मुद्दाका अभियुक्तहरू पक्राउ परेमा स्थलगत रूपमा तत्काल प्राप्त हुन सक्ने प्रमाणहरू, (जो पछि खोज्दा नष्ट भैसक्छन् वा अभियुक्तको तर्फबाट नष्ट गराईन सक्छन्) बरामदी मुचुल्का लगायतका कागजातहरू कानून सम्मत रूपमा संकलन गरी Chain of Custody समेत कायम हुने गरि पठाएमा सम्पत्ति शुद्धीकरण अनुसन्धान बिभागको अनुसन्धान अधिकारीबाट अनुसन्धान पश्चात अदालतमा मुद्दा दायर गर्दा कसुरदारले सजाय पाउने सम्भावना बढी रहन्छ । यसका साथसाथै समय समयमा सम्पत्ति शुद्धीकरण अनुसन्धान बिभाग र सम्बन्धित प्रहरी कार्यालयका कर्मचारीहरू बिच सम्पर्क र समन्वय समेत हुनु जरुरी हुन्छ ।

यसरी राज्यका बिभिन्न निकायहरू जो अपराधमुक्त र सुरक्षित समाज निर्माण गर्न लागि परेका छन, उनीहरू सबैले आपसमा सहकार्य गरी अगाडी बढेमा अपराध रहीत राष्ट्र निर्माण भई समुन्त राष्ट्र र सुखी नेपालीको राष्ट्रिय कार्यनीतिलाई वास्तवमे मुर्तरूप दिन सकिने कुरामा कुनै दुई मत नहोला ।

सन्दर्भ सामाग्री:

१. सम्पत्ति शुद्धीकरण (मनी लाउण्डरिङ्ग) निवारण ऐन २०६४
२. सम्पत्ति शुद्धीकरण (मनी लाउण्डरिङ्ग) निवारण नियमावली २०७३
३. Anti-Money Laundering Journal

२०७५ सालको उत्कृष्ट अनुसन्धानकर्ता प्र.स.नि. कमल बस्याल

- मिति २०७४।०५।२० गते ति. न. पा. – ५ मार्चल फ्याक्ट्रीमा गोलि चलाई फरार रहेको घटना सम्बन्धमा तत्काल पश्चिम क्षेत्रीय प्रहरी कार्यालय पोखराबाट सफल अनुसन्धान गरी निजलाई पाल्पाबाट पक्राउ गर्नमा सहयोग ।
- मिति २०७४।१२।०९ गते पोखरा म. न. पा. ९७ वाट सामाजिक संजाल मार्फत तपाईको नाममा चिठ्ठा परेको छ केही पैसा करको लागि तिर्नु पर्छ पठाई दिनु भन्दै ठगि गर्ने ५ जना ब्यक्तिहरूलाई पक्राउ गरी जि. प्र. का. कास्कीलाई बुझाईएको ।
- मिति २०७५।०२।१० गते जिल्ला मोरङ सुनवर्षी नगरपालिका वाड नं. ८ वाट सामाजिक संजाल मार्फत तपाईको नाममा चिठ्ठा परेको छ केही पैसा करको लागि तिर्नु पर्छ पठाई दिनु भन्दै ठगि गर्ने ६ जना ब्यक्तिहरूलाई नगद रु ४,५७,००० (चारलाख सन्ताउन्न हजार) सहित पक्राउ गरी जि. प्र. का. कास्कीलाई बुझाईएको ।
- मिति २०७५।०३।१२ गते पोखराको लेकसाईडलाई आधार क्षेत्र बनाएर World cup football 2018 को सट्टेबाजी (Betting) मा सम्लग्न ब्यक्तीहरूलाई नगद रु. ३,२९,०२०।- (तीन लाख उन्नतिस हजार बिस रुपैया मात्र) पक्राउ गरी जिल्ला प्रहरी कार्यालय कास्कीमा बुझाईएको ।
- मिति २०७५।०४।१६ गते जिल्ला कास्की पोखरा लेखनाथ महानगरपालिका बाट लुकाई छुपाई गरी राखेको अवस्थामा २ थान चितुवाको छाला सहित पक्राउ गरी जिल्ला वन कार्यालय कास्कीलाई बुझाईएको ।

सातजनालाई जन्मकैद

नक्कली नोट छापेको अभियोगमा दुई जना पक्राउ

विशेषमा विजयी भए। दोस्रो महारी मेनुकको जन्मकैदको मुद्दा सहेका थिए। यसमा सात जनालाई जन्मकैदको फैसला गरिएको थियो।

सञ्चारकर्मी ढकालको हत्या अभियोगमा २ पक्राउ

घाँटी रेटेर युवकको हत्या गर्ने दुई जना पक्राउ

नेपालगन्जमा हतियार कारखाना!

बाल यौन दुराचारमा संलग्न ११ विदेशी नागरिक पक्राउ

युवक हत्यामा संलग्न चार पक्राउ

१७ वर्षदेखि फरार अभियुक्तलाई जन्मकैद

नक्कली लाइसेन्स बनाइदिने हत्या रंगोहात पक्राउ

ठगो गिरोह समाप्तियो

ओभरसिज, सहकारी र कन्सल्टेन्सी सञ्चालकमा एकै व्यक्ति

धादिङमा १०५ किलो चरेशसहित तीनजना पक्राउ

अब सहरभरि सीसीटीभी

बम विस्फोटमा संलग्न समाप्तिए

अन्नपूर्ण, काठमाडौं यसअघि नखुलेको विस्फोटमा संलग्न भएको आरोपमा बम र चण्डन २४ गते चण्डनका वैदेशिक राजदूत जयसिंको रोहन मुरुकको घरमा गराइएको विस्फोट बम महाशत्रुलाई मृत्यु अनुसन्धान गरिएको थियो।

रोतहटमा दुई

गृह सचिव र प्रहरी महानिरीक्षक पुरस्कृत

हत्याका चार आरोपी पक्राउ

रेडपान्डाको पलासहित पक्राउ

पर्वसभासद शाहसहित १३ जना स्याउ बोकेको कन्टेनरबाट सात केजी सुन बरामद

सुनको मूल्य साढे तीन करोड, एकजना पक्राउ

प्रहरी नियन्त्रणमा २ अनुयायी

प्रहरी अनुसन्धान सन्चलालमा केन्द्रित

गृहमन्त्रीको एकवर्षे समीक्षा ११ सय फरार अपराधी

Success Stories

आफ्नै छोरीद्वारा कन्ट्र्याक किलर प्रयोग गरी आमाको हत्या

– महानगरीय अपराध महाशाखा, टेकु ।

जिल्ला सिन्धुपाल्चोक ईन्द्रावती गाउँपालिका-५ स्थायी घर भएकी वर्ष(६१ की सावित्री भट्टराईका श्रीमानले कान्छी श्रीमती (सौता) ल्याए पछि निज साबित्री भट्टराई छोरी सहित भक्तपुरमा आई कोठा लिई बस्न थालेको । आफ्नी कान्छी छोरी ईश्वरी भट्टराईले सात वर्ष अगाडी अन्तरजातिय विवाह गेको र एक वर्ष अगाडि चाँगुनारायण नपा-७ वाँसवारीमा घर बनाई बस्दै आएकी । निजका श्रीमान म्युजिक भिडियो र फिल्म निर्माण क्षेत्रमा काम गर्नुका साथै सिनामंगलमा होटल व्यवसाय समेत संचालन गर्दथे । साधारण लेखपढमात्र गर्न जान्ने ईश्वरी भट्टराई गर्मेन्टमा सिलाई बुनाईको काम गर्न थालिन् । काममा जान थालेपछि निजको व्यवहारमा केही परिवर्तन आएको कारण ईश्वरीका श्रीमानले सासु साबित्री भट्टराईलाई घरमा आई बसिदिन अनुरोध गरेपछि साबित्री आफ्नै छोरी ईश्वरी भट्टराईको घरमा आई बस्न थालिन् । घरको रेखदेख तथा निजको ४ वर्षिय छोरालाई विद्यालय लैजाने र ल्याउने काम आमा सावित्री भट्टराईले गर्ने भएका कारण निज ईश्वरी फुर्सदिलि भईन् । गर्मेन्टमा काम गर्ने शिलशिलामा निज ईश्वरी भट्टराईको जिल्ला सिराह कल्याणपुर नगरपालिका-४ स्थायी घर भई सोही गर्मेन्टमा काम गर्ने वर्ष-२३ को मोहम्मद नौसादसँग चिनजान भई केही समय पछि निजहरूको चिनजान प्रेम सम्बन्धमा परिणत हुन पुग्यो । ईश्वरी र नौसाद बिचको प्रेम सम्बन्धका बारेमा आमा साबित्री भट्टराईलाई जानकारी भैसके पछि छोरीको घर बिग्रने डरले छोरी र नौसाद दुबैलाई सम्झाईन र नौसादलाई रु. १ लाख रुपैयाँ सापटी दिई वैदेशिक रोजगारीको लागि दुवै पठाई दिईन तर निजहरू विचमा Facebook तथा Whats up मा निरन्तर सम्पर्क भई नै रह्यो । प्रेममा मानिस अन्धो हुन्छ भन्ने नेपाली उखान जस्तै ईश्वरीले आफ्नो सम्बन्ध लुकाउनको लागि आमा साबित्रीलाई ठेगान लगाउन (हत्या गर्न) जति पनि पैसा खर्च गर्न तयार रहेको र श्रीमानलाई समेत अनुकुल समय मिलाई हत्या गर्न तयार रहेको कुरा नौसादलाई भनेपछि निज नौसाद दुवैमा नै भएको बेलामा आमाको हत्या गर्ने योजना बनेको र आमाको हत्या नहुँदा सम्म नेपाल आए पनि एक अकाबिच फोन सम्पर्क नगर्ने सहमती भएको । ईश्वरी सँगको प्रेम सम्बन्ध र योजना अनुसार निज नौसाद एक महिनामा नै नेपाल फर्केर आएको र मिति २०७६/०३/१४ र १५ गते आफुहरू घरमा नहुने भएका कारण सोही दिनमा हत्या गरि १८ गते भेटी सहमती अनुसारको पैसा दिने योजना भएको ।

पहिले आफुसँगै एउटै गर्मेन्टमा काम गर्ने अर्जुन कुमार भन्ने भोला कुमारसँग दुवैबाटै फोनमा सम्पर्क गरी आफु नेपाल आउँदै गरेको र एउटा राम्रो काम आएको छ पैसा राम्रो आउँछ भन्दा भोला कुमारले तिमि नेपाल आएपछि सल्लाह गरौंला भनेको । नेपाल आएपछि निजहरू कलंकीमा भेट भई आफ्नो सम्पूर्ण योजना सुनाएपछि भोला कुमारले ठाउँ र मानिस हेरेपछि मात्र निर्णय दिने भनेपछि अर्को दिन ठाउँ र मान्छे हेर्न साबित्रीको घर एरियामा गए भोलाले आफुले उक्त काम गर्न नसक्ने बताए पछि दुवै जना सल्लाह गरी भारत जाने र उतैबाट कन्ट्र्याक किलर मगाउने सहमती भयो र दुवैजना भारत तर्फ गए । मिति २०७६/०३/१४ गते भारतबाट मोहम्मद नौसादले आफ्नै मामाको छोरा मोहम्मद रहिसलाई रु.२ लाख भारतिय रुपैयाँ दिने र अर्जुन कुमार भन्ने भोला कुमारलाई रु.५ लाख दिने सहमतीमा काठमाण्डौं लिएर आई कोटेश्वरको गेष्टहाउसमा बसे । भोलिपल्ट मिति २०७६/०३/१५ गते बिहान अं. ०९:३० बजे तिनैजना साबित्री भट्टराई बस्ने घरतिर लागे घरमा पुग्दा साबित्री भट्टराई र ईश्वरी भट्टराईको चार वर्षिय छोरात्राघ घरमा थिए । नौसादलाई आफ्नो घरमा देखेपछि साबित्रीले मेरो छोरीको घरवार वर्बाद गर्ने भईस भनेर गाली गर्दै कुचोले समेत हानिन् । नौसादले आफुले लगेको पैसा फिर्ता गर्न आएको भने कुरा गरे पछि साबित्री केही शान्त भईन् र केही समय पछि नातीलाई स्कुल पठाउँनु छ भनि तयारीमा लागिन्, नौसाद पनि साथीको कोठाबाट पैसा लिएर आउँछु भनि बाहिर निस्क्यो । घरमा साबित्री बाहेक कोही पनि छैनन् भन्ने एकिन भएपछि अं. १०:३० बजे पुनः नौसाद लगायतका तिनैजना साबित्रीको घर गए निज पलडमा बसिरहेको अवस्थामा नौसादले साबित्रीको मुख थून्थ्यो, भोला कुमारले हात समात्थो र मोहम्मद रहिसले चक्कुले घाँटी रेटि साबित्रीको हत्या गर्‍यो ।

हत्या पश्चात् अनुसन्धानको शिलशिलामा मोहम्मद नौसादको संलग्नता हुन सक्छ भन्ने सुचनाका आधारमा निजलाई धाडिङको गजुरीबाट पक्राउ गरि निजकै सहयोगमा मोहम्मद रहिस र अर्जुन कुमार भन्ने भोला कुमारलाई मकवानपुरको हेटीडाबाट पक्राउ गरि सोधपुछ गरे पश्चात् उक्त घटनाको मुख्य योजनाकार मृतककी छोरी ईश्वरी भट्टराई हुन् भन्ने कुरा खुलेको छ ।

अपहरणमा परेका सातवर्षे भारतीय बालकको नेपाल प्रहरीद्वारा सकुशल उद्धार

- जि. प्र. का. भापा ।

विसं २०७५ मंसिर २५ गते (इ.सं. २०१८ डिसेम्बर ६ तारिख) का दिन भारत बिहार राज्य सुपौल जिल्ला ग्राम पन्चायत किशनपुर दक्षिण थाना किसनपुर वस्ने कक्षा २ मा अध्ययनरत ७ वर्षीय महफुज आलम आफ्नी मावली हजुरआमाको घर छेउमा खेल्दै गरेको अवस्थामा मोटरसाईकलमा आएका २ जना अपहरणकारीले बालकलाई खेलौना दिई मोटरसाईकलमा बस, हामी तिम््रो काका हो, तिम््रो घर पुन्यादिन्नु भनी अपहरण गरे । अनुसन्धानपछि खुल्ल आएअनुसार अपहरण गर्नेहरू फिरौती माग्ने योजना बनाएका अपहरणकारी मध्येका दिवानगंज पो. फुलकाही थाना राघोपुरका मो. दिलसाद र करिया नामका व्यक्तिहरू थिए । उनीहरूमध्ये मो. दिलसादले मोटरसाईकल चलाई करियाले बालकलाई बीचमा राखेर समाती नजिकैको सडकमा निजहरूका मतियार साथीले कुरीराखेको गाडीसम्म पुन्याए । गाडीमा थिए प्रतापगंज पो. प्रतापगंज थाना प्रतापगंज बस्ने जयकिशोर कुमार र मेड्वा पो. प्रतापगंज थाना प्रतापगंज बस्ने रितेश कुमार, ती २ जनाले योजना मुताविक बालकलाई गाडीमा राखेर बिहारको जोकिहाट भन्ने स्थानसम्म पुन्याए । जहाँ अपहरणकारी समूहका नेपाली सम्पर्क भापा जिल्ला गौरीगंज गाउँपालिका-६ खजुरगाछी बस्ने ४७ वर्षीय बद्री यादव र गौरीगंज गाउँपालिका-४ कदमगाछी बस्ने ३१ वर्षीय विट्टु भन्ने श्रीप्रसाद गुडी मलाहा बिआर ३७ ०४३४ नम्बरको कालो पल्सर लिई पहिलेदेखि नै तैनाथ थिए ।

अपहरणपछि उनीहरूले बालकलाई नेपाली नागरिकको हातमा दिएको कुरा पीडित पक्षबाट नेपाल प्रहरीलाई जानकारी हुन आयो । अपहरणकारी मध्येका दिलसाद, जयकिशोर र रितेश कुमारलाई भारतीय प्रहरीले पक्राउ गर्न सफल भएपछि पक्राउ परेका व्यक्तिहरूबाटै बालक नेपालमा रहेको खुलेको समेत पीडितले जानकारी दिए । यही सूचनाको आधारमा अनुसन्धान नेपालतिर मोडियो । दिलसाद र नेपालमा रहेका उनका सहयोगी बीचको कुराकानी र CDR हेर्दा नेपालको दमक र गौरीगंज एरिया देखिएपछि पीडित पक्षले तत्कालीन २ नम्बर प्रदेश प्रहरी प्रमुख प्रहरी नायव महानिरीक्षक हरिबहादुर पालसंग सहयोग मागेका रहेछन् । प्रहरी नायव महानिरीक्षक हरिबहादुर पालबाट जिल्ला प्रहरी कार्यालय भापाका तत्कालीन प्रमुख प्रहरी उपरीक्षक भिमप्रसाद ढकाल र प्रहरी नायव उपरीक्षक श्यामल सुब्बालाई सहयोग गर्न आदेश भएको रहेछ ।

अनुसन्धानको क्रममा दिलसादको नेपाली सहयोगीको मोवायल नम्बर र निजले दिलसादसंग गरेको कुराकानीको फोन रेकर्डिङ सुन्ने काम भयो । उक्त रेकर्डिङ सुन्नासाथ २ जना प्रहरी कर्मचारीले यो आवाज त बद्री यादवको हो हामी राम्रोसंग

ठम्याउँछौं भनेपछि अपहरणकारीलाई पक्राउ गर्ने योजना बन्थो । योजना मुताविक अपहरित बालकका काका अद्दुल ओहावलाई उक्त मोवाइल नम्बरमा सम्पर्क गर्न लगाई हामी पैसा लिएर गौरीगंज चोकमा आएका छौं, तपाईं आउनुहोस् भन्न लगाई प्रहरी टोली चोकतिर लाग्यो । करिब १० मिनेटमा बद्री यादव गौरीगंज चोकमा आएपछि तत्काल प्रहरीले नियन्त्रणमा लिई खानतलासी गर्दा भर्खर कुरा गरेको मोवाइल नम्बर भएको मोवाइल वरामद भयो । निजलाई थप अनुसन्धानको लागि जिल्ला प्रहरी कार्यालय भापा लगियो । त्यहाँ थप सोधपुछको क्रममा निजले बालकलाई गौरीगंज गाउँपालिका-४ बस्ने श्रीप्रसाद गुडी मलाहाको घरमा राखेको कुरा वताएपछि प्रहरी टोली कदमगाछीतिर लाग्यो ।

सोधपुछ गरी पत्ता लगाई श्रीप्रसाद गुडी मलाहाको घरमा पुग्दा उनी ब्रस गरिरहेको अवस्थामा फेला परे । निजलाई बालक कहाँ राखेको छौं, भन सव थाहा भैसक्यो अव भाग्न सक्दैनौं भन्दा आफूलाई केही थाहा नभएको वताए । प्रहरीलाई वद्री यादवले पठाएको, उनी पनि पक्राउ परीसके भनेपछि उनले आफूलाई वी भेटाइदिनुहोस् भने । त्यसपछि मलाहालाई पनि थप अनुसन्धानका लागि पक्राउ गरियो । प्रहरी कार्यालयमा वी यादव र श्रीप्रसाद गुडीको भेट पश्चात सवै खतम भइसक्यो बालक कहाँ छ भन्दिनुपन्थो भन्दा बालक दमक नगरपालिका स्थित देउराली होटलको कोठा नम्बर १०७ मा श्रीप्रसाद गुडी मलाहाकी श्रीमती २४ वर्षीया अञ्जुदेवी मुखियाले वन्धक बनाई राखेको खुल्ल आयो । तत्काल ईलाका प्रहरी कार्यालय दमकका प्रहरी नायव उपरीक्षक श्यामल सुब्बालाई जानकारी गराएपछि उक्त कार्यालयको टोलीले बालकलाई महिलाको साथबाट सकुशल उद्धार गर्न सफल भयो ।

अभियुक्त बद्री यादवका अनुसार उनीहरूले बालकलाई जोकीहाटबाट कालो पल्सरमा राखी श्रीप्रसाद गुडीको घरमा राखेको र १५ लाख भारतीय रूपैयाँ फिरौती रकम माग गरेको खुल्ल आयो । २०१८ डिसेम्बर ८ तारिखमा बालकलाई गौरीगंज ४ कदमगाछीबाट दमकको देउराली होटलमा राखी आफू दिनहुँ भेट्न जाने गरेको बीले वताए । सोही अनुसारको कल छिटेल र लोकेशन पछ्याउँदै नेपाल प्रहरीले पुरा सुभ्रुभ र आवश्यक सावधानी अपनाउँदै बालकलाई सकुशल उद्धार गर्न नेपाल प्रहरी सफल भएको हो । पैसाको प्रलोभनमा परी अपराधको बाटो रोजेका बी यादव, श्रीप्रसाद गुडी मलाहा र अञ्जुदेवी मुखियालाई मुलुकी अपराध संहिता २०७४ को परिच्छेद १७ अपहरण शरीर वन्धक सम्बन्धी कसुरमा मुद्धा चलाई हाल निजहरू भापा जिल्ला अदालतको आदेशले पुर्पक्षका लागि जिल्ला कारागार भापामा राखिएको छ । बालकलाई निजका आफन्तको जिम्मा लगाई भारत पठाइएको छ ।

मायाको वितण्डामा जेलको बास

– म.न.प्र. परिसर, ललितपुर

ललितपुर जिल्ला ललितपुर महानगरपालिका-२ सानेपारिस्थित रेडियन्ट स्कुलमा अध्ययनरत विपासा श्रेष्ठ (नाम परिवर्तित) र सोही स्कुलमा संगै पढ्ने अभिषेक शाहीबीचमा कक्षा ७ देखि चिनजान एवं हिमचिम रहँदै आउँछ । उनीहरू दुवैजना कक्षा १० मा पुग्दा आपसी सम्बन्ध धेरै नजिक पुगीसकेको हुन्छ । निजहरू बीचको मायाप्रेमको सम्बन्ध भाङ्गिँदै गइरहेको हुन्छ । उनीहरू दुवैजना र उनीहरूसँगै पढ्ने कृष्ण तामाङ, प्रितम चुडाल समेतले एस.ई.ई. पास भएपश्चात लगनखेलस्थित अक्सब्रिज ईन्टरनेशनल कलेजमा कक्षा ११ मा भर्ना भई पढ्ने सल्लाह गरी भर्ना हुन्छन् । कक्षा ११ को मिडटर्मदेखि विपासा र अभिषेकबीच भाङ्गिँदै गएको माया प्रेममा अभिषेकले अर्को केटीसँग सम्बन्ध वढाएपछि त्यो सम्बन्ध त्यही टुङ्गिँने अवस्था सिर्जना हुन्छ । यसले उनीहरूबीच बादबिवाद बढ्छ र चरम उत्कर्षको रूप लिन्छ । उनीहरूको प्रेम सम्बन्ध बिछोडमा परिणत हुन्छ ।

विपासा र अभिषेकको ब्रेकअप भएपश्चात सो को फाईदा लिन उनीहरूकै साथी कृष्ण तामाङ सफल हुन पुग्छ । कृष्ण र विपासा आपसमा प्रेमजालमा पर्छन् । कृष्णले यसअघिकी आफ्नी प्रेमिका समेतलाई पन्छाउँदै विपासासँगको मायाप्रेममा रमाउँदै जान्छ । पुर्वप्रेमिकालाई आफ्नै साथीले मायाजालमा पारी निजहरूबीचको माया सम्बन्ध प्रगाढ हुँदै गएको कुरा अभिषेकलाई असह्य हुन्छ । फलस्वरूप कृष्ण र अभिषेकबीचको साथीत्व समेतमा ब्रेक लाग्दै जान्छ । अन्ततः उनीहरूबीच वोलचाल समेत वन्द हुन्छ ।

यद्यपि अभिषेकले विपासासँग आफ्नो मायाप्रेम यथावत रहेको देखाउँदै कृष्ण तामाङसँगको प्रेम सम्बन्ध छाडिदिन विपासालाई आग्रह गर्दछ । आफू हुँदाहुँदै अर्कै केटीसँग प्रेम सम्बन्ध वढाएकोमा आफूलाई असह्य भएकोले अभिषेकसँगको सम्बन्धमा आफू रहीरहन नसक्ने विपासाले वताउँछिन् । अन्ततः अभिषेकले आफ्नी अर्की प्रेमिकासँग विवाद भई आफूहरूबीचको सम्बन्ध अन्त्य भइसकेको हुँदा विपासालाई आफैसँग प्रेम सम्बन्धमा रहनुपर्छ भन्दछ । एता कृष्ण तामाङको मायाले उन्माद भएकी विपासालाई अभिषेकको कुराले कुनै प्रभाव पार्दैन । विपासाले अभिषेकलाई साथीको रूपमा बस्ने भए बस, होइन भने आफूसँग वोल्दै नवोल भन्न समेत पछि पर्दिनन् । यस्तैमा २०७६ बैशाख १९ गते विपासाका दुई प्रेमीहरू कृष्ण र अभिषेकबीच ललितपुर कुण्डोलमा भेट हुँदा बादबिवाद भई

हातपात एवं लछारपछार समेतको अवस्था आउँछ । अभिषेकले कृष्णको मोटरसाईकलको ऐना समेत फुटाउन पुग्दछ ।

सो पश्चात घटनाले उग्र रूप लिँदै जान्छ । कृष्ण तामाङ र अभिषेक शाहीले आ-आफ्नो ग्रुपमा साथीहरूलाई आवद्ध गराउँदै जान्छन् । अन्ततः कृष्ण तामाङको पक्षमा मुकेश महर्जन, प्रितम चुडाल, सुजन सोडारी, दिशान्त थापा मगर, सागर शाही, कुमार तामाङ समेतको समूह तयार हुन्छ । अभिषेक शाही पक्षमा अनसल शाक्य, सविन खड्गी, बिजय शाही, पृथ्वीमान शाक्य, रूपेन खड्गी समेतको समूह तयार हुन्छ । कृष्ण तामाङको मोटसाईकलको ऐना फुटाएको तथा कृष्ण तथा अभिषेक दुवैले प्रेमिकाको रूपमा लिँदै आएकी विपासाको विषयलाई लिएर उनीहरूबीच योजनावद्ध तरिकाले २०७६ बैशाख २० गते बेलुका करिब १८:३० बजे ललितपुर महानगरपालिका वडा नम्बर ३ र ४ को सिमानामा निर्माणाधिन अबस्थामा रहेको सेन्टमेरिज गल्ली बाटोमा दुवै पक्षबीच 'ग्याङफाईट' तथा कुटाकुटको अवस्था सिर्जना हुन्छ । कुटाकुटमा कृष्णको ग्रुपले अभिषेकको ग्रुपका अनसल शाक्यलाई लात्तामुक्का समेतले हानी कुटपिट गर्दछन् भने मुकेश महर्जनले वोकी ल्याएको चक्कुले छाती र ढाडमा समेत प्रहार गर्छन् । फलस्वरूप अनसल शाक्यलाई गम्भीर घाइते बनाई भुइँमा ढालेपश्चात उनको घाउचोटबाट रगत बग्नु थाल्छ । कृष्ण तामाङ पक्षका सबै मानिसहरू भागी जान्छन् । घाइते अनसललाई उनका ग्रुपका मानिसहरूले उपचारको लागि सुमेरु अस्पताल पुल्चोक लैजान्छन् । अन्ततः उपचारको क्रममा उनको मृत्यु भएको अस्पतालले घोषणा गर्दछ । यसरी साथीको वचावट गर्ने बहानामा गलत संगतको कारण कलकलाउँदो एवं भरभराउँदो उमेरका २० वर्षीय अनसल शाक्यको अनाहकमा ज्यान जान पुग्दछ ।

सो घटनापश्चात आफ्नो छोरा अनसल शाक्यलाई कृष्ण तामाङ, प्रितम चुडाल, सुजन सोडारी, मुकेश महर्जन, दिशान्त थापा, सागर शाही, कुमार तामाङलगायतका व्यक्तिहरूको हुलबल भई सुनियोजित ढंगले ज्यानसमेत लिने योजना बनाई शरीरको विभिन्न भागमा धारिलो एवं जोखिमी हतियारले हानी, रोपी कर्तव्य गरी मारेकोले हदैसम्मको कानुनी कारवाही गरीपाउँ भनि मृतकका वावु नरेन्द्र शाक्यको जाहेरी दरखास्त पर्दछ । प्रहरीले अनुसन्धानको क्रममा निजहरूमध्येका कृष्ण तामाङ, प्रितम चुडाल, सुजन सोडारी र मुकेश महर्जनलाई २०७६ बैशाख २० गते, दिशान्त थापालाई बैशाख २१ गते र

सागर शाही, कुमार तामाङलाई २०७६ जेठ १२ गते पत्राउ गर्न सफल हुन्छ । पत्राउ परेकामध्येका मुख्य अभियुक्त कृष्ण तामाङले अधिकार प्राप्त अधिकारी समक्ष वयान गर्दा २०७६ बैशाख १९ गते प्रितम चुडाल, सुजन सोडारी र आफू समेत भई ललितपुर कुपण्डोलस्थित राम दाईको मःम क्याफेमा बसी खाजानास्ता गरिरहेको अबस्थामा अभिषेक आई बिभिन्न गालीगलौज गरेपछि दुबैबीच भनाभन भएको, अभिषेकले वाहिर निस्की कृष्णको मोटरसाईकलको लुकिङ्गलास भाँचिदिएको र बैशाख २० गते दिउसो करिब १४:३० बजेको समयमा अभिषेकलाई फोन गरी मोटरसाईकलको लुकिङ्गलास वनाई दे भन्दा अभिषेकले हेर्दै जा, अरु के-के भाँचिदिन्छु भनि धक्कीपूर्ण भाषा प्रयोग गरी, आफ्नो एरिया ललितपुर दमकलचोकमा आईज भनि बोलाएकोले आफूले आफ्नो ग्याङ्गका सागर शाही, कुमार तामाङ, प्रितम चुडाल, सुजन सोडारी, दिशान्त थापा, मुकेश महर्जन र आफू समेत ७ जनाबीच सल्लाह भई चक्कु समेत लिई ललितपुर दमकलचोक नजिकै रहेको सेन्टमेरिजको गल्ली सडकमा पुग्दा अभिषेक नभेटेपछि फोन गर्दा 'बसी राख हामीहरू आउँदै छौं' भनेको र केही समयमा नै अभिषेक लगायत समूहका करिब १२/१५ जना केटाहरू हातमा मोटरसाईकलको हेल्मेट, रड समेतका सामानहरू लिई हामीहरू भएको स्थानमा

दौडदै आएपश्चात दुवै पक्षकाबीच करिब ७/८ मिनेट हातपात, कुटपिट एवं दोहोरो हानाहान भएपछि अभिषेकको एकजना साथी अनसल शाक्य घाइते भई जमिनमा लडेपछि आफूहरू मोटरसाईकलमा चढी भागी गएकोमा घाइते भएका अनसलको उपचारको क्रममा मृत्यु हुन गएको भनि वयान गर्दछन् । सोही व्यहोरा समर्थित हुने गरी अन्य पत्राउ परेका अन्य व्यक्तिहरू समेतले वयान गर्दछन् । प्रहरीले अनुसन्धानको क्रममा अन्य सवुदहरू समेत संकलन गरी सम्बन्धित जिल्ला सरकारी वकिल कार्यालय ललितपुरमार्फत ललितपुर जिल्ला अदालतमा अभियोगपत्र सहित पत्राउ प्रतिवादीहरूलाई पेश गर्दछ । ललितपुर जिल्ला अदालतको २०७६ जेठ १७ गतेको आदेशानुसार पत्राउ प्रतिवादीहरू सागर शाही, कुमार तामाङ, प्रितम चुडाल, सुजन सोडारी, दिशान्त थापा, मुकेश महर्जन र कृष्ण तामाङसमेतलाई पुर्पक्षको लागि कारागार कार्यालय नख्खु ललितपुरमा थुनामा पठाईन्छ । प्रस्तुत मुद्दा हालसम्म विचाराधीन अवस्थामा रहेकोले प्रस्तुत घटनामा संलग्नहरूलाई के कति सजायँ तोकिएँ के कति समय कारागार कार्यालयको चारघेराभित्र वस्तुपर्ने हो ? सो भने हेर्न वौँकी छ ।

प्रेमि संग मिलेर श्रीमान् को हत्या

– प्र. नि. माधव विश्वकर्मा
ई. प्र. का. फल्टुडे, कैलाली

२०७६ साल असार महिना समाप्तीतिर थियो । २३ गते दिउँसोतिर सिमसिमे पानी परिरहेको थियो । ईलाका प्रहरी कार्यालय फल्टुडे कैलालीमा कार्यरत सम्पूर्ण प्रहरी साथीहरू नियमित ड्यूटीमा ब्यस्त थियौं । कोही साथीहरू नागरिक सहायता कक्षमा बसि भलाकुसारी गरिरहेका थियौं । यसैवेला एकजना मानिस कार्यालयको मुलगेटमा आए । गेटमा ड्यूटी कमाण्डरले कहाँबाट आउनुभयो होला दाई ! के कामले आउनुभयो भनि सोधपुछ गरे । त्यहाँ प्रतिकालयमा हाम्रा साथीहरू बसेका छन्, हजुर पनि त्यहीं गएर बस्नुहोस् भने । तर ति मानिसले ठिकै छ सर, मेरो फल्टुडे बजारमा अलिकति घरायसी सामान किनमेल गर्नुपर्ने काम छ सर, म कुनै समस्याले आएको होइन, हुन्छ सर म जान्छु, भनि गए ।

तर उनी प्रहरीलाई अपराध घटनाको वास्तविक सूचना दिन आएका रहेछन् । उनले सोचे कि आफूले थाहा पाएको कुरा

प्रहरीलाई भन्यो भने आफैलाई पो जेल हाल्छन् की भन्ने डरले सामान किन्ने बहाना बनाई बास्तविक कुरा नभनि आफ्नो घरतिर लागे । तर आफ्नो मनमा भएको वास्तविक कुरा प्रहरीलाई भन्न नसक्दा उनको मनमा उक्त घटनाले रातदिन पिरोली रहयो । यै कुरा मनमा खेलीरहँदा न त भोक लाग्थ्यो न त निन्द्रा नै । अन्ततः अब प्रहरीले जेल हाले पनि हालुन् भनि मन ढुक्क बनाई उनी फेरि अर्को दिन २४ गतेको वेलुकी ६ बजेतिर प्रहरी कार्यालय आए । चुरे गाउँपालिका वडा नम्बर ६ मडु गाउँमा मानिस मारेर खाडलमा पुरेको छ कि भन्ने शंका छ भनेर उनले ईलाका प्रहरी कार्यालय फल्टुडे, कैलालीमा मौखिक खबर गरे ।

उक्त सूचना प्राप्त भएपछि तत्काल जिल्ला प्रहरी कार्यालय कैलालीका प्रमुखलाई रिपोर्टिङ गरी प्रहरी निरीक्षकको कमाण्डमा सात जनाको टोली खटि गर्यो । मडु पुग्दा अँध्यारो

भइसकेको थियो । रातको करिब ०८:०० बजिसकेको थियो । गाउँ सुनसान थियो । जताततै सोलारका बत्तीहरू बलिरहेका थिए । मदन बहादुर (परिवर्तित नाम)ले भने अनुसारको बाटो पछ्याउँदै उक्त गाउँ भन्दा माथि भिरालो जमिनसम्म पुग्यौं । खोलाको किनारमा कल्पना लामाको हरियो टिनले छाएको घर देख्यौं । त्यसपछि प्रहरी टोली खोला छेउ किनारमा हुनसक्छ भन्ने शंकाको आधारमा कल्पना लामाको घर भन्दा तल १०० मिटर पुर्व(पश्चिम खोलाको किनार जंगलमा गई सबैजनाले खोजी गर्दै गर्यौं ।

खोजी गर्ने क्रममा केही चिज वस्तु कुहेको जस्तो गन्ध आएको ठाउँतिर अगाडि बढ्दै जाँदा खोलाको किनारमा फल्दाको रुखको फेदमा माटो खनेको जस्तो देखियो । यसो प्रकृति हेर्दा कर्तव्य गरी मारेर गाडेको हुनसक्छ भन्ने शंका लाग्यो । त्यस पश्चात खाडल नजिकै घर भएकी कल्पना लामाको घरमा पुग्यौं । तर त्यहाँ कोही पनि थिएनन् । सोधखोज गर्दा उनी माइतीघरतिर छिन् भन्ने बुभिक्यो । अनि उनको माइतीघरतर्फ गई उनलाई भेटियो । कल्पनालाई नियन्त्रणमा लिएर सोधपुछ गर्दा घटना भएको ठाउँबाट लास खोला किनारमा गाडेको कुरामा शंकास्पद ब्यबहार गरिन् । अनि उनलाई खाडलसम्म लगेर सबै कुरा बुझ्दा उनको कुराबाट आफ्नै श्रीमान (लाल बहादुर लामा) पनि संलग्न भएजस्तो शंका भएपछि उनलाई हामीसँगै राखी तपाईंको श्रीमान कहाँ हुनुहुन्छ भनि सोधपुछ गरियो । उनले श्रीमान डोटी जिल्लाको मेलखोलातर्फ पानी ट्याङ्कीको काममा जानुभएको छ भनेपछि केही टोली मेलखोलातर्फ लालबहादुर लामा (मिलन)को खोजीतर्फ लाग्यो । खोजी गर्दै जाँदा गोप्य सूचनाका आधारमा लालबहादुर घरदेखि ५ किमि टाढा डोटी जिल्लाको मेलखोला भन्ने स्थानको एउटा होटलमा नास्ता खान लागिरहेको अवस्थामा फेला पारी पक्राउ गर्न प्रहरी सफल भयो । सोधपुछको क्रममा उनीहरूकै मिलेमतोमा आफ्नै घरमा मारेर घरबाट १०० मिटर टाढा खोलाको छेउ किनारमा गाडेको भनि वयान दिए । २०७६ असार २४ गते राति प्रहरी सहायक निरीक्षकको कमाण्डमा पाँचजनाको प्रहरी टोली लाश गाडेको ठाउँ सुरक्षित गर्न खटियो ।

लालबहादुर र कल्पनालाई पुनः सोधपुछ गरियो । वास्तविकता के हो ? भएको के हो ? को हुन् मर्ने व्यक्ति भनि सोध्दा कल्पनाले भनिन, 'सर ! मेरो सुरुको बिबाह डडेल्धुराको केटासंग भएको हो । उनी जवरजस्ती करणी मुद्दामा डडेल्धुरा जेलमा छन् । उनलाई मैले चार वर्षसम्म कुरेँ । जति कुरे पनि मेरो श्रीमान् आउने कुनै टुङ्गो नभएपछि म अहिले मरेको मान्छेसंग भागेकी हुँ । उनको घर गुल्मी हो । अन्य वतन केही थाहा छैन । मेरो ऊ दोस्रो श्रीमान् हो । उसको नाउँ कमल कुँवर हो । मेरो पेटमा उसको आठ महिनाको गर्भ छ । मैले उसलाई पनि छोडेर लालबहादुर लामासँग बिबाह गरेको करिब तीन महिना जति भइसक्यो । मैले उसलाई छोडिसकेँ ।

किन मारेर खोलामा माटोमा गाड्नुभयो भनि सोधेपछि उनले भनिन्, '२०७६ असार २२ गते विहान ४/५ बजेको समयमा हामी दुवैजना सुतिरहेका थियौं । ढोका खुल्लै थियो । उज्यालो भएको थिएन । कमल रक्सी खाएर अँध्यारोमा हल्लिदै सरासर कोठामित्र आयो । हामी दुवैजना ब्युँफिसकेका थियौं । म सुतेको छेउमा आएर रक्सीको सुरमा तेरो पेटमा मेरो आठ महिनाको बच्चा छ । म तँलाई लगेर जान्छु भन्दै मेरो हात तान्न लाग्यो । मैले उठेर उसको गालामा एक थप्पड हानेँ । त्यसपछि मेरो अहिलेका लोग्ने लालबहादुर पनि उठेर हामी तीनैजना लछारपछार गर्दै कोठा बाहिर आयौं । लालबहादुरले दाउराको चिप्ट समातेर कमलको टाउकोमा हाने । त्यसपछि कमल भुइँमा ढलेर बेहोस भए । अनि हामी दुवैजनाले तानेर घर भन्दा २/३ गरा तल मकैबारीमा लग्यौं । लालबहादुरले कोदालोले कमलको टाउकोमा ४/५ चोटी तिखो भागले हानेर मारेपछि दुवैजनाले तानेर खोलामा लागि खाडल खनेर पुरेका हौं । यति गर्दासम्म विहानको १० बजिसकेको थियो ।

हाल दुवैजना अभियुक्त जिल्ला अदालत कैलालीको आदेशले आफ्नो अपराधको पश्चाताप गर्दै पूर्णक्षको लागी थुनामा कारागारमा दिन काट्दै छन् ।

नक्कली भारतीय मुद्राको कारोवारमा युनुस अन्सारीको मुद्दाको अनुसन्धान

– प्र. नि. बुद्धि सुवेदी

म.न.प्र. परीसर, काठमाडौं ।

मिति २०७६ साल जेठ १० गते दिउँसो करिब १२ बजेको समयमा त्रिभुवन अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थलस्थित आगमन टर्मिनलमा केहि पाकिस्तानी नागरिकहरू आए । कतारको दोहाबाट काठमाण्डौंका लागि आएका उनीहरू सुरुवाती

अवस्थामा एक-अर्कामा अपरिचितजस्ता देखिन्थे । उनीहरू विमानस्थलमा ओर्लेर टर्मिनलतर्फ आउनासाथ विमानस्थलस्थित प्रहरीलाई एउटा महत्वपूर्ण खबर प्राप्त भयो, तीन जना पाकिस्तानी नागरिकले कतार एयरवेजमार्फत भारी परिमाणमा

नक्कली भारतीय रूपैयाँ नेपाल भित्र्याउँदै छन् । सूचना प्राप्त हुनासाथ विमानस्थल प्रहरी, विशेष व्यूरो, महानगरीय प्रहरी परिसर, गौशाला वृत्त लगायतका सबै प्रहरी कार्यालय तत्काल परिचालित हुन्छन् । समान उद्देश्यका लागि आएका भएतापनि वेगलावेगलै रूपमा प्रस्तुत भएका पाकिस्तानी नागरिकहरू जब विमानस्थलको एक्सरे मेसिनमा आफ्नो लगेज चेकजाँचका लागि आए तब प्रहरी विश्वस्त भयो कि प्राप्त भएका सूचना सही थियो । एक्सरे मेसिनले दुइवटा लगेजमा भारी मात्रामा भारतीय रूपैयाँ जस्तो देखिने नोटहरू रहेको देखायो र त्यसपछि उक्त लगेजहरू कसले प्राप्त गर्छ, निगरानी गर्न थालियो ।

एउटा लगेज प्राप्त गर्नका लागि एकजना वृद्ध पाकिस्तानी नागरिक आए र अर्को लगेज प्राप्तिका लागि एकजना पाकिस्तानी महिला आईन जो केहि हडबडाएको जस्तो देखिएपछि उनलाई सहयोग गर्न अर्का अधवैसै पाकिस्तानी नागरिक आए र उक्त लगेज रिसिभ गरि त्यसमा लगाइएको ट्याग च्यातेर फाले । नक्कली मुद्रा लिएर आएका पाकिस्तानी नागरिकहरू पहिचान भएतापनि अब नेपालमा उक्त मुद्राको कारोवार गर्ने व्यक्ति पहिचान गर्ने चुनौती प्रहरीसामू उभिएको थियो । तत्काल बनाइएको रणनीति अनुरूप निज वृद्ध पाकिस्तानी नागरिकलाई लगेज बोकेर बाहिर जान लगाइयो । पाकिस्तानबाट लगेज पठाउने व्यक्तिले विमानस्थलमा रहेको B2 गेटमा गएर उभिन निर्देशन दिएर पठाएका थिए, सोही बमोजिम निजलाई B2 गेटमा गएर उभिन लगाइयो । उनी उभिएको केहि समयपछि पहिले पनि नक्कली भारतीय मुद्राको कसूरमा सजाय पाएका युनुस अन्सारी विमानस्थल परिसरमा B2 गेट नजिक देखिए र प्रहरीले निजको निगरानी राख्न थाल्यो । निज पाकिस्तानी नागरिकसँग नजिकिन खोजे पनि प्रहरीले थाहा पाएको सुईको पाएर युनुस अन्सारी विस्तारै विमानस्थलबाट वाहिरिन थाले र प्रहरीले तत्काल अन्सारी सहित निजको साला सोहेल खान र झाईभर सुदन रानाभाटलाई नियन्त्रणमा लियो । प्रहरीले पक्राउ गरेका पाकिस्तानी नागरिकहरू ३८ बर्षीय नादिया अनवर, ५१ बर्षीय मोहम्मद अख्तर र ६७ बर्षीय नासिर उद्धिन सहित अन्सारीको टिमलाई महानगरीय प्रहरी परिसर काठमाण्डौंमा लगियो ।

त्यसपछि तत्काल हामीले निजहरूसँग मौखिक रूपमा सोधपुछ सुरु गर्नुपर्छ । सोधपुछको क्रममा युनुस अन्सारीले उक्त घटनामा आफ्नो कुनै संलग्नता नरहेको, आफू एकजना कतारी साथीलाई लिनको लागि एयरपोर्ट गएको भन्ने मौखिक बयान दिइरहे भने वृद्ध पाकिस्तानी नागरिक बाहेकका अन्य दुईजना

पाकिस्तानीले पनि उक्त ट्याग आफ्नो नभएको प्रतिक्रिया दिए । जतिसुकै इन्कारी बयान दिएपनि त्यसलाई तथ्य र प्रमाण सहित स्थापित गर्नुपर्ने चुनौती हामी सामू रहेको थियो । त्यसको आधारमा हामीले उक्त पाकिस्तानी नागरिकहरूको ट्राभल हिस्ट्री खोज्न थाल्यौं जसका आधारमा उनीहरू करिब एक महिना पहिले पनि काठमाण्डौं आएर ठमेल स्थित एक होटलमा तीन दिन बसेर फर्केको खुल्यो जुन कुरा समेत उनीहरूले भुट बोलिरहेका थिए । सबै भुटको आधारमा तीन जना पाकिस्तानीलाई छुट्टाछुट्टै राखेर सोधपुछ गर्दा चाँहि उनीहरूले आफूहरूले नै उक्त नोटहरू ल्याएको र पाकिस्तानको ओहिद भन्ने व्यक्तिले त्रिभुवन अन्तराष्ट्रिय विमानस्थलको B2 गेटसम्म पुऱ्याउनुपर्ने र त्यहाँ सम्बन्धित व्यक्ति आफै रिसिभ गर्न आउने कुरा बताएको र सो वापत आफूहरूलाई ५०-५० हजार रूपैयाँ दिएको बताए । थप अनुसन्धान गर्दै जाँदा नादिया अनवर र नासिर उद्धिन भरियाको रूपमा आएको र मोहम्मद अख्तर उनीहरूको गाईड तथा लिडरको रूपमा आएको खुल्यो । हामीले विमानस्थलबाट उक्त दिनको सिस्टिभी फुटेज मगाएर अनुसन्धान गर्नुपर्छ । सिस्टिभी फुटेजमा उक्त तीन जना पाकिस्तानी नागरिकहरूले लगेजहरू लिएर आएको, मोहम्मद अख्तरले ट्याग च्यातेर फालेको, नासिरको वरिपरि युनुस अन्सारी र सोहेल खानहरू घुमेको लगायतका दृश्यहरू देखियो । सिस्टिभी फुटेजले हाम्रो अनुसन्धानलाई वास्तवमै धेरै सहयोग गर्‍यो । हाम्रो अनुसन्धानले मूर्तरूप लिँदै गर्दा युनुस अन्सारीले भने संविधान बमोजिमको चुप लाग्ने अधिकारको प्रयोग गरे र हाम्रा सबै सवालहरूमा Right to Silence प्रयोग गरे । उनले केहि नबोले पनि हामीले संकलन गरेका प्रमाणहरू अन्सारी विरुद्ध बोलिरहेका थिए । अन्सारीले प्रयोग गरेको मोवाइलको फरेन्सिक रिपोर्टमा उसले पाकिस्तानी नागरिकसँग नक्कली भारतीय मुद्राको सम्बन्धमा गरेको कुराकानीको अडियो प्राप्त गर्न सफल भयो । जसका आधारमा पाकिस्तानको ओहिद भन्ने व्यक्तिसँग खोटा मुद्रा पठाउनका लागि सम्झौता गरेको र सोही अनुरूप पाकिस्तानी नागरिकले नादिया अनवर, मोहम्मद अख्तर र नासिर उद्धिनको साथमा दुइवटा सुटकेशमा ७ करोड ६७ लाख बराबरको नक्कली भारतीय रूपैयाँ पठाएको र सो नक्कली मुद्रा रिसिभ गर्नका लागि युनुस अन्सारी, सोहेल खान र सुजन रानाभाट विमानस्थलमा गएको कुरा स-प्रमाण पुष्टि गर्न महानगरीय प्रहरी परिसर सफल भयो । हामीले संकलन गरेको प्रमाण, विभिन्न व्यक्तिहरूले गरिदिएको घटना विवरण कागज, अभियुक्तहरूको बयान सहितको अभियोग पत्रका आधारमा सम्मानित काठमाण्डौं जिल्ला अदालतले नीज ६ जना प्रतिवादीहरूलाई पुर्पक्षका लागि कारागार चलान गर्ने फैसला गरेको छ ।

सामूहिक जबरजस्ती करणी पश्चात् हत्या प्रकरणको सफल अनुसन्धान

- जि. प्र. का. मोरङ

आफ्नै घरमा सुतेकी मोरङ विराटनगर महानगरपालिका वडा नम्बर ८ बलुवाही बस्ने रामप्रसाद दासकी १० वर्षीया नाबालिका छोरी रूपमती दास २०७५ माघ १२ गते राति सुतेको ठाउँमा नभई हराएको हुँदा खोजतलास गरीपाउँ भनी रामप्रसाद दासले प्रहरी कार्यालयमा हुलिया निवेदन दिए । खोजतलासको क्रममा आफन्त र स्थानीयले नाबालिकाको शव स्थानीय सिंघिया खोलामा फेला परेको जानकारी दिए । खबर प्राप्त हुनासाथ तत्काल प्रहरी नायव उपरीक्षक कृष्ण खड्काको नेतृत्वमा खटि गएको प्रहरी टोलीले सिंघिया खोलाको बिच भागमा अडिकरहेको मृतक शवलाई आफन्तहरूले पानी बाहिर निकालेको अवस्थामा फेला परियो ।

मृतकको मुखबाट रगत बगेको, यौनाङ्ग वरिपरि रगत जमेको र घाँटीमा निलडामहरू देखिएको थियो । बालिकाको लाशजाँच मुचुल्का लगायत प्रारम्भिक अनुसन्धान समेतको प्रकृयाहरू पुरा गरी शव पोष्टमार्टमको लागि विपि कोइराला स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठान घोषा धरान पठाइयो । घटनास्थल एरिया, मृतकको घर नजिकैको खाली चौर समेत शंकास्पद क्षेत्रमा व्यापक खोजतलास तथा अनुसन्धान गर्ने क्रममा बालिकाले लगाउने गरेको रातो रङको ROXY लेखिएको १ जोर चप्पल र हरियो रङको टोपी फेला परी बरामद गरियो । व्यापक रूपमा अभियुक्तहरूको खोजतलास तथा अपराधको गहन, सुक्ष्म एवं वस्तुनिष्ठ अनुसन्धान शुरु गरिएकै अवस्थामा घटनाबारे तथ्य कुरा खुल्न आयो ।

स्थानीयसँग सोधपुछ गर्दा, बुझ्दा सोही ठाउँ बस्ने मृतकका छिमेकी २५ वर्षीय भुट्टु भन्ने मोहमद अब्बास अन्सारीले बालिका हराएकै दिनको बेलुका मृतकको छिमेकी २५ वर्षीया मन्जु देवी दासलाई उनका श्रीमान् घरमा नभएको मौकामा २ वटा ब्रेडचप ल्याई खाइहाल्नु भनी दिएकोमा ती महिलाले ब्रेडचपको बिचमा सेतो धुलो पदार्थ लगाएको देखेपछि अब्बासकै बहिनीलाई सोही बेला भन्न, देखाउन खोज्दा अब्बासले उनको हातबाट ब्रेडचप खोसेर आफैले खाएको खुल्न आयो । ब्रेडचप खोस्ने क्रममा ब्रेडचप भित्रबाट सेतो धुलो पदार्थ भुईँमा खसेको, धुलो हालेको ब्रेडचप अब्बासले कर गर्दै खान दिएको कुरामा शंका लागिरहेकै अवस्थामा प्रहरीले मन्जुदेवीलाई समेत सोधपुछ गर्‍यो । मन्जुको बयानपछि खोजतलासको क्रममा २०७५ माघ १८ गते दिउँसो मोहमद र उनीसँगै रहेका चन्दुकुमार भन्ने चन्दु महतोलाई सोही गाउँमा फेला पारी नियन्त्रणमा लिन खोज्दा निजहरू दुवैजना भान्ने प्रयास गरे । तत्पश्चात शंका लागी तत्काल नियन्त्रणमा लिई घटनाबारेमा सोधपुछ तथा प्रारम्भिक अनुसन्धान गर्ने क्रममा मोहमद र चन्दुले २०७५ माघ १२ गते राति करिब २०:०० बजेको समयमा आफ्नै घर नजिक बाटोमा एकलै हिँड्दै छिमेकीको

घरतर्फ जाँदै गरेकी रूपमतीलाई दुवैजनाले समाती, मुख थुनी, एकान्त खाली चउरमा लगी पालेपालो जबरजस्ती करणी गरी, मारी बोकेर सिंघिया खोलाको किनारमा लगेर मृतकले लगाएको लुगा खोली सोही स्थानको फोहोर फाल्ने ठाउँमा लुकाई नग्न अवस्थामा रूपमतीको शवलाई खोलामा बगाएको हो भनी साविती बयान दिए । तत्काल निजहरूलाई साथमा लगी निजहरूले नै भने देखाए बमोजिमको स्थानबाट पहेंलो रङको पेन्टी, पहेंलो रङको कुर्था, पिङ्ग कलरको लामो बाहुला भएको जम्पर र पहेंलो रङको सुरुवाल समेत फेला पऱ्यो । मृतकका बुबा रामप्रसादले उक्त कपडाहरू छोरी रूपमती हराउँदाको अवस्थामा लगाएका कपडाहरू हुन् भनी घटनास्थलमा नै हेरी, चिनेर सनाखत गरे । उक्त कपडाहरू रीतपूर्वक बरामद गरी ल्याई अभियुक्तहरू मोहमद र चन्दु उपर मृतकको बुबा रामप्रसादले दिएको किटानी जाहेरी दरखास्त, अनुसन्धानको क्रममा पक्राउ परी आएका अभियुक्तहरूले अधिकार प्राप्त अधिकारी समक्ष वयान गर्दा निजहरू पक्राउ पर्दाको अवस्थामा बताएकै कुराहरू स्वतस्स्फूर्त रूपमा खुलाइदिए । साथै वारदात पश्चात् दुवैजना आ-आफ्नो घरमा आई सुतेको र भोलिपल्ट विहानै पुनः उक्त खोलामा कतै शव अडकेको छ कि भनी हेर्न जाँदा शव फालेको ठाउँदेखि केही तल खोलाको बिचमा शव अडिकरहेको देखेर आफैले ठेली पुनः बगाइदिएको बताए । आफूहरू दुईजना बाहेक घटनामा अन्य कोही कसैको संलग्नता छैन भनी मोहमदले स्पष्ट रूपमा अधिकार प्राप्त अधिकारी समक्ष बयान दिए । अर्का अभियुक्त चन्दु महतोले समेत साविती व्यहोरा खुलाई लेखाइदिए ।

अनुसन्धानको क्रममा बुफिएका घटनास्थल वरपर बस्ने राजु मुखिया र सलिम अन्सारी घटना भएको राति करिब २०:०० बजेको समयमा दिशा गर्न भनी सिंघिया खोलामा जाने क्रममा निजहरूले प्रतिवादीहरूमध्येका मोहमद अब्बास अन्सारीलाई सिंघिया खोलाबाट आउँदै गरेको देखी निजलाई बोलाउँदा समेत नबोली हिँडेको भन्ने समेत व्यहोरा आफ्नो घटना विवरण कागजमा खुलाई लेखाइदिए । घटना सम्बन्धमा सहिद मोहमद, सुगिया मुखिया, सिता देवी दास समेतका मानिसहरूसँग बुफिएको, वि.पि. कोइराला स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठान घोषा धरानबाट प्राप्त मृतक रूपमती दासको शव परीक्षण प्रतिवेदनमा Cause of death is combined effect of throttling and smothering. Findings consistent with sexual assault are present भन्ने उल्लेख भएको र तालुक केनेय प्रहरी विधि विज्ञान प्रयोगशाला काठमाडौँबाट प्राप्त मृतक रूपमती दासको शरीरबाट निकालिएको स्वाब स्टिक परीक्षण प्रतिवेदनमा Human Semen, Human blood/Human sperm cells detect उल्लेख भएको पाइएको छ ।

अनुसन्धानको क्रममा अभियुक्तहरूमध्ये मोहमदले वारदातअघि बेलुका मन्जुदेवीलाई भुक्क्याएर ब्रेडचपमा नाइट्रोसनको धुलो मिसाई खुवाउने र नशा लागेपछि एकान्त स्थानमा लगी करणी गर्ने उद्देश्यले ब्रेडचप खान दिएको भनी यथार्थ व्यहोराको वयान दिएका छन् । निजहरूले बताए अनुसार नै मृतक रूपमती दासले घटना हुँदाको अवस्थामा लगाएका कपडाहरू बरामद भएको र सनाखत समेत तत्काल भएकोले सोही जरियाको पुर्वानुमान गरी निज अभियुक्तहरूलाई अनुसन्धानको दायरामा ल्याई प्रारम्भिक अनुसन्धानकै क्रममा उल्लेखित वारदातको सम्बन्धमा घटनाको यथार्थ व्यहोरा समेत अभियुक्तहरूले खुलाई

साबिती भएको हुँदा निजहरूले नै उक्त वारदात घटाएको तथ्य सम्बद्ध प्रमाणहरूबाट पुष्टि हुन आएको छ । अनुसन्धान पश्चात् जिल्ला प्रहरी कार्यालय मोरङबाट २०७५ फागुन १२ गते मिसिल जिल्ला सरकारी वकिल कार्यालय मोरङमा पेश गरिएकोमा उक्त कार्यालयबाट फागुन १४ गते मोरङ जिल्ला अदालतमा अभियोगपत्रसाथ मिसिल र अभियुक्तहरू पेश हुँदा उक्त अदालतको फागुन १५ गतेको आदेशले निज अभियुक्तहरू मोहमद अब्बास अन्सारी र चन्दु महतोलाई तत्काल पुर्पक्षको लागि कारागार कार्यालय मोरङमा पठाइएको छ ।

लक्ष्मी नेपालीको हत्याको सफल अनुसन्धान

– जि. प्र. का. कास्की

मिति २०७६ असार १ गतेदेखि मेरी श्रीमती हराइरहेकी छन् भन्दै पोखरा महानगरपालिका १५ बस्ने रमेश नेपालीले त्यसको भोलिपल्ट जिल्ला प्रहरी कार्यालय कास्कीमा आएर निवेदन दिए । श्रीमती हराएकोले खोजीदिन आग्रह गर्दै उनले आफन्तहरूलाई सम्पर्क गरी बिलौना पनि गरे । निवेदन प्राप्त हुनासाथ प्रहरी निकै चनाखो भयो । हराएकी भनिएकी उनकी श्रीमती २७ वर्षीया लक्ष्मी नेपालीको खोजी कार्यमा प्रहरी सक्रियताकासाथ जुट्यो । यस संवेदनशील अवस्थामा रातदिन नभनी प्रहरी खोज तथा अनुसन्धानमा खटियो, तर कुनै सुइँकोसम्म पाउन सकेन । यस्तै अबस्थामा लक्ष्मीकै श्रीमान रमेशले बेलाबेलामा प्रहरी कार्यालय आई आफन्तसमेत जम्मा गरी श्रीमती खोजीदिन निरन्तर दवाब दिइरहे । तर उसको ब्यबहार र अनुहारको भावभंगी हेर्दा रमेशकै गतिविधि शंकास्पद देखियो । प्रहरीले घटना सम्बन्धमा रमेशकै निग्रानी तथा उनै उपर केन्द्रित गरी अनुसन्धान शुरू गर्‍यो । निरन्तरको अनुसन्धान तथा तथ्यहरूको विश्लेषण गर्दै सोधपुछ गर्नेक्रममा रमेशले असार २५ गते आफैले श्रीमतीको हत्या गराएको स्वीकार गर्‍यो ।

रमेशले आफैले हत्या गराएको स्वीकार गर्नासाथ घटना सम्बन्धी लुकेका तथ्यहरू क्रमशः खुल्दै गए । हत्या गर्ने योजना बनाएपछि उसले श्रीमतीको खुट्टामा भएको घाउ निको पार्ने औषधि खोज्न जंगलतिर जाने बहाना बनाएको देखियो । मार्ने योजना अनुसार पोखरा महानगरपालिका वडा नम्बर २२ स्थित कर्कले जंगलमा लगेर १० लाख रूपैयाँ दिने शर्तमा भारतीय किलरहरूको प्रयोग गरी धारिलो हतियारले घाँटी रेटी हत्या गरेको खुल्न आयो । यस अपराधमा अन्य व्यक्तिहरूको पनि संलग्नता देखियो ।

हत्या योजना बनाएपछि रमेश नेपालीले भोजपुर घर भई पोखरामा मोबायल पसल संचालन गरी बस्ने संजय शर्मालाई राम्रो रकम आउँछ एकजना महिलाको हत्या गर्नुपर्‍यो भनि सल्लाह गरेपछि संजय शर्माले अर्का साथी सर्लाही घर भई पोखरामा मोबायल पसल संचालन गरेर बसेका चितरंजनकुमार साह मार्फत ३ जना भारतीय नागरिक भिकाएको खुल्न आयो । रमेशले संजयलाई अग्रिम १ लाख रूपैयाँ दिएको र भारतबाट आएका तीनजना ब्यक्तिलाई संजय शर्माले २०७६ जेठ ३० गते पोखराकै एउटा

होटलमा राखेर भोलिपल्ट कर्कले जंगलमा गई योजना अनुसार संजय, चितरंजन र तीनजना भारतीय नागरिकहरूले भाडामा लिएको कारद्वारा असार १ गते रमेश र लक्ष्मी जानु भन्दा पहिले नै जंगलमा लुकी बसे । संजय शर्माले ब्यवस्था गरेको स्कुटरमा रमेशले लक्ष्मीलाई उक्त जंगलमा लगेर दुबैजना औषधि खोज्दै जंगलको तलतिर जाँदै गर्दा लुकेर बसेका तीनजना भारतीयले लक्ष्मी परियारलाई नियन्त्रणमा लिई मुख थुनेर रमेशसमेतको सहयोगमा धारिलो हतियारले घाँटी रेटी हत्या गरी लाश जंगलमा नै छोडेको प्रहरी अनुसन्धानबाट खुल्न आयो ।

घटनापश्चात रमेशले स्कुटरको डिकीमा राखेको ५ लाख रूपैयाँ नगद अपराधमा संलग्न ३ जना भारतीय नागरिकलाई दिएको र बाँकी ४ लाख रूपैयाँ पछि दिने सहमती भएपछि उनीहरू सोही दिन भारततर्फ गएको रमेशले प्रहरी समक्ष स्वीकार गरे ।

हत्या गरेर फर्के लगत्तै आफूमाथि शंका नहोस् भनी आफन्तहरूलाई सम्पर्क गरी श्रीमती हराएको जानकारी गराउँदै बिलौना गरेको र जिल्ला प्रहरी कार्यालय कास्कीमा श्रीमती हराएकोले खोजिदिन आफैले निवेदन दिएको खुल्न आयो । अनावश्यक दवाब र उनकै शंकास्पद गतिविधिले आफैले श्रीमतीको हत्या गराएको रहस्य खुल्यो । अपराध स्वीकार गरी घटनास्थल समेत देखाएपछि लक्ष्मी नेपालीको कंकाल फेला पर्‍यो । विज्ञ अनुसन्धान अधिकृतको सुभ्रवुभ्र, परिस्थिति विश्लेषण र सुक्ष्म अनुसन्धानको कारण यसप्रकारको अति जटिल घटनाको छिट्टै र सफल अनुसन्धान हुन सक्यो ।

श्रीमतीको हत्या गर्नुको कारणबारे थप अनुसन्धान गर्ने क्रममा साली नाता पर्ने अनु परियारसंग रमेशको प्रेम सम्बन्ध र बिमा रकम रहेको थाहा हुन आयो । श्रीमती लक्ष्मी अर्कै केटासंग लागेको भनि शंका भए पश्चात श्रीमतीको १ करोड रूपैयाँको बिमा रकम राखी बिमा गरेको र हत्या पश्चात बिमा रकम लिने खाने उद्देश्यले हत्या गरेको प्रहरी अनुसन्धानबाट खुल्न आएको छ । यस हत्याकाण्डमा संलग्न चार जनालाई नियन्त्रणमा लिई संगठित अपराधमा अनुसन्धान भइरहेको छ ।

Public Voice

गीम पराजुली,
मेयर
विराटनगर महानगरपालिका

नमस्कार, यस वर्ष विराटनगरमा आएको बाढी र डुवानका पिडीतको उद्धार कार्यमा नेपाल प्रहरीको ठूलो योगदान रहको छ । प्रहरीको सहकार्यमा महानगरपालिकाले विराटनगरमा हजार परिवारलाई उद्धार गर्यो र राहत, पुनस्थापनाको लागि भीम स्कूलमा व्यवस्थापन गरेका थियो । शान्ति सुरक्षाको सवालमा तथा अन्य काममा हामीले अहिले स्थानीय तहसँग प्रहरीको साभेदारीमा विभिन्न कार्यक्रमहरू गरेका छौ । अहिले रानीमा लागूऔषध विरुद्धको awareness center स्थापना गरेर सहकार्य गरिराखेका छौ । त्यहाँ लागूऔषध प्रयोगकर्ताहरू र सिमामा हिड्नेहरूलाई पनि आवश्यक परामर्श दिने र लागूऔषध प्रयोगकर्तालाई पुनस्थापना केन्द्रमा राखि पुनस्थापना गर्ने महानगरपालिकाको कार्यक्रम छ ।

गोइत समुहले मलाई नै लक्षित गरी बम प्रहार गर्यो, यसमा हाम्रो धेरै क्षति भयो तर मानवीय क्षति हुन पाएन । प्रहरीले अनुसन्धान गरी अभियुक्तहरूलाई पक्राउ गरी कानूनी कठघरामा लिएर आयो । अर्को एउटा घटनामा security guard लाई अज्ञात समूहले मारेको घटना थियो । त्यसमा तत्काल प्रहरीले CCTV को सहयोगमा अनुसन्धान गरी तुरुन्त दोषीहरूलाई कारबाही गरेको थियो । त्यस्तै एउटा बालिका बलात्कार गरेको घटना पनि प्रहरीले अनुसन्धान गरि पत्ता लगायो । यदि साँचो रूपमा अनुसन्धानमा लाग्ने हो भने नेपाल प्रहरीले कुनै पनि घटनाका दोषीलाई कानूनको कठघरामा उभ्याउन सक्छ भन्ने कुरा विराटनगरको यो घटनाले देखाउछ, दृष्टान्त पनि छ । मोरङको प्रहरीले जसरी काम गरिरहेको छ, म सराहना गर्दछु । अहिले सम्म प्रहरीले गरेका क्रियाकलापहरूमा हामी सन्तुष्ट छौ । अबै थप प्रभावकारीताका साथ अगाडी बढ्नु पर्छ भन्ने कुरा म राख्न चाहन्छु । आगामी दिनमा यो विश्वास कायम राख्दै मोरङ प्रहरी अगाडी बढोस भन्ने चाहन्छु ।

देशमा विकृति विसंगती न्यूनिकरण गरी अमनचयन कायम गर्न १९०० भन्दा बढी प्रकृतीका मुद्दा हेर्नुपर्ने दायित्व भएको नेपाल प्रहरीले सत्य सेवा सुरक्षणमको मुल मन्त्रका साथ उल्लेखनीय र प्रशंसनीय शान्ति सुरक्षा बहाल गर्न महत्वपूर्ण भुमिका निर्वाह गरेको छ । समुदाय प्रहरी साभेदारी कार्यक्रम अनुसार यस जिल्लामा पनि तल्लोतह सम्म समिति गठन तथा परिचालन गरि समाजमा व्याप्त विकृती विसंगती हटाउन सबै संघ संस्था, आमा समुह, टोल विकास संस्था, विभिन्न क्लब, विद्यालयहरू संगको सहकार्यमा विभिन्न किसिमका जनचेतना मुलक कार्यहरू गर्दै आएको छ । हर प्रहर गाँउ नगरी टोल टोलमा नेपाल प्रहरी भन्ने नारालाई स्थानिय जनता र नेपाल प्रहरीको संयुक्त सहभागीतामा मूर्तरूप दिने जुन प्रयास भएको छ सो कार्यका लागि म लगाएत सम्पूर्ण सामुदायिक परिवारको तर्फबाट नेपाल प्रहरीलाई बधाई दिन चाहन्छु तथा आगामि दिनमा अब्ब बढी जोस जाँगरका साथ जनताको सेवामा समर्पित हुनेछ भन्ने आशा ब्यक्त गर्दछु ।

सोमनाथ बास्तोला
अध्यक्ष
सामुदायिक सेवा एवं सामुदायिक
प्रहरी सेवा जिल्ला समन्वय समिति कास्की ।

लोकराज पराजुली
सह-न्यायाधिवक्ता
उच्च सरकारी वकील कार्यालय पाटन ।

अपराध अनुसन्धान एक जटिल, कठिन र चुनौतीपूर्ण कार्य हो । मुलुकी फौजदारी कार्यविधि संहिता, २०७४ को अनुसूची १ मा समावेश भएका फौजदारी अपराधहरूको अनुसन्धान गर्ने कार्य नेपाल प्रहरीको हो । व्यावसायिक र प्राविधिक प्रकृतिको यो जिम्मेवारीलाई नेपाल प्रहरीले कुशलतापूर्वक वहन गर्दै आईरहेको छ । वैज्ञानिक र वस्तुनिष्ठ अनुसन्धान नै सरकारवादी फौजदारी मुद्दाको अभियोजन र न्यायिक कारवाहीको मूल आधार हो । वस्तुनिष्ठ प्रमाणको अभाव हुँदा हुँदै पनि अभियोग पत्र दायर हुने गरेको भनी अनुसन्धान र अभियोजन पक्ष उपर लाने गरेको आरोपलाई चिर्न अपराध अनुसन्धान र अभियोजन गर्दा अनुसन्धानकर्ता प्रहरी र अभियोजनकर्ता सरकारी वकीलले व्यावसायिक र प्रभावकारी रूपमा समन्वय र सहकार्य गर्दै कानूनी रूपमा त्रुटि नहुने गरी वस्तुनिष्ठ र वैज्ञानिक प्रमाण संकलन गर्ने तर्फ अझै ध्यान केन्द्रित गर्नुपर्ने आवश्यकता छ ।

अश्वेश्वर प्रसाद यादव
मेयर, सिरहा नगरपालिका

यस वर्ष असार २६ गते आएको अविरल वर्षाको कारण आएको बाढीले सिरहा नगरपालिकाको वडा नं. ६, १२ र १७ डुवानमा पारेको थियो । रातको समयमा आएको बाढीको समेत परवाह नगरी जिल्ला प्रहरी कार्यालय सिराहाका प्रहरी उपरीक्षक लगायत नेपाल प्रहरीका कर्मचारीहरू डुवान क्षेत्रमा रहेका व्यक्ति तथा सामानहरूको उद्धार गरि जनधनको क्षति हुनबाट जोगाउनु भएको छ । त्यसै गरि मुसहर बस्तीका पीडितहरूलाई समेत उद्धार गर्नु भयो । नेपाल प्रहरी रात भरि खटिई ठूलो बाढीबाट हुन सक्ने ठूलो जनधनको क्षतिबाट जोगाउनु भएकोमा उहाँहरूलाई म धेरै धेरै धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

टीकाराम भट्टराई
संविधानविद् एवम्
पूर्व उपाध्यक्ष नेपाल बार एशोसिएशन

संविधान बमोजिम स्थापित र कानून बमोजिम अधिकार प्राप्त नेपाल प्रहरी देशको शान्ति सुरक्षा र अमन चयन कायम गर्ने प्रमुख दायित्व भएको संगठन हो । शान्ति सुरक्षाको प्रवन्ध र अपराधको अनुसन्धान यो संगठनको मौलिक कानूनी कर्तव्य हो । संवैधानिक सर्वोच्चता र कानूनको शासन कायम गर्ने संवैधानिक उद्देश्यलाई कार्य रूप दिन प्रहरी संगठनको महत्वपूर्ण भुमिका रहेको हुन्छ । अपराधको अनुसन्धान गरी मुद्दाको अभियोजन गर्न सरकारी वकील समक्ष आफ्नो राय प्रतिवेदन दिने भुमिका निर्वाह गर्नका लागि योग्य, दक्ष, अनुभवि र विषय विज्ञ प्रहरीहरूको आवश्यकता रहन्छ ।

विगत केहि वर्ष देखि अपराधको अनुसन्धान कार्यमा नेपाल प्रहरीले आधुनिक प्रविधि र ज्ञानको उपयोग गर्दै आई रहेको छ । तर पनि चेतना, सामाजिक विकास, प्रविधि विश्वव्यापिकरणको प्रभावले अपराधको अनुसन्धानमा दिनहुँ नयाँ नयाँ चुनौतिहरू थपिदै गएको परिप्रेक्षमा अपराध अनुसन्धानको कार्यलाई अझ विश्वसनिय र प्रभावकारि बनाउन नेपाल प्रहरीले तदनुरूपको मानविय श्रोत र प्रविधिको विकास गर्न जरुरी छ । यसका लागि नेपाल सरकारले नेपाल प्रहरीलाई अझ श्रोत साधन युक्त बनाउन आवश्यक देखिन्छ । अपराधको प्रभावकारी अनुसन्धान नै शान्ति सुरक्षा र अमन चयनको पुर्व शर्त हो ।

कविर गुरुड

नमस्कार, म कविर गुरुड, मृतक छत्रमान गुरुडको भाई, मेरो घर सोलुखुम्बु जिल्ला माकुन गाउँपालिका हो । मेरो दाजु छत्रमान गुरुड र धिरज भन्ने मोतिधन राई मिलेर बंगुर फार्म संचालन गरेको थिए, उक्त फारम संचालनको क्रममा २०७५ साल भदौ ३ गतेको दिन उहाँहरू बिच विवाद भै भगडा भएको थियो । त्यसै क्रममा मोतिधन राईले मेरो दाजु छत्रमान गुरुडलाई बंगुर मार्ने घन र बाँसको प्रयोग गरी हत्या गरेको रहेछ । उक्त घटना भएको लामो समयसम्म पनि हत्याराको बारेमा पत्ता लागेको थिएन । हामीले मेरो दाजुलाई मार्ने हत्यारा पत्ता लाग्छ, अपराधीलाई कानूनी दायरामा ल्याउन सकिन्छ भन्ने आशा मारिसकेका थियौं । तर नेपाल प्रहरीको अपराध महाशाखाले निरन्तर अनुसन्धान गरि घटना भएको ९/१० महिना पछि उक्त घटनामा संलग्न व्यक्ति पत्ता लगाई अपराधीलाई कानूनी दण्ड दिन र हामी पीडित पक्षलाई न्याय दिन सफल भएकोमा हामी पीडित पक्षको तर्फबाट नेपाल प्रहरीलाई भित्री आत्मा देखि धन्यवाद दिन चाहन्छौं । जस्तोसुकै घटना पनि नेपाल प्रहरीले अनुसन्धान गरि पत्ता लगाउन सक्छ र पीडितलाई न्याय दिलाउँछ भन्नेमा म विश्वस्त छु ।

तुलसी भक्त प्रजापति सूर्यविनायक न.पा. ६, चुनदेवी भक्तपुर ।

मेरो श्रीमती बिजयश्वरी प्रजापतिलाई हत्या गरिप त्रार रहेका अभियुक्त देवी रमन अधिकारीलाई निरन्तर खोज तलासको प्रयास स्वरूप घटना घटेको १९ वर्ष पछि पक्राउ गर्न सफल भएकोमा नेपाल प्रहरी संगठनलाई म धेरै धेरै धन्यवाद दिन चाहन्छु । यसरी घटना घटेको लामो समय पछि पनि अपराधी पक्राउ पर्नाले जनमानसमा प्रहरीको उपस्थिति सधैं निरन्तर छ र भैरहन्छ भन्ने सन्देश गएको महसुस गरेको छु ।

बिष्णु दाहाल वडा अध्यक्ष, घोराही उप-महानगरपालिका-५

मिति २०७६।०१।०२ गते बिहान अं. ०७३० बजेको समयमा जिल्ला दाङ घोराही उप-महानगरपालिका वडा नं. ०५ धर्ना सिसिपुरमा ऐ.ऐ. बस्ने भुपाल कामीलाई घाँटी र लिङ्गमा बाँधी क्रुर यातना दिई मारेको जघन्य अपराधमा संलग्न व्यक्तिलाई प्रहरीले कसरी पत्ता लगाई कानूनी दायरामा ल्याउला भन्ने म समेतलाई चासोको बिषय थियो, प्रहरी अहोरात्र खटिई उक्त घटनाको सफल अनुसन्धान गरी घटनामा संलग्नलाई तत्कालै पक्राउ गरी कानूनी दायरामा ल्याई पिडितलाई न्याय दिलाउने कार्य गरेको छ । यस्ता किसिमका अपराधिक घटनाहरूको सफल अनुसन्धान गर्न नेपाल प्रहरी सक्षम रहेको कुरामा म लगायत सम्पूर्ण वडावासीहरू आस्थावान र पुर्ण विश्वस्त छौं ।